MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETO
VIEŠOJO SAUGUMO AKADEMIJOS
TEISĖS KATEDRA

DOVILĖ PEČKYTĖ
TEISĖ IR POLICIJOS VEIKLA
(IKITEISMINIO PROCESO SPECIALIZACIJA)

PRIEVARTOS PRIEMONIŲ PANAUDOJIMO PRIEŠ TRANSPORTO PRIEMONIŲ VAIRUOTOJUS, KURIE NEPAKLŪSTA POLICIJOS PAREIGŪNŲ REIKALAVIMUI SUSTOTI, ASPEKTAI

Magistro baigiamasis darbas

Darbo vadovė –
Lekt. dr. Audronė Žemeckė

Kaunas, 2019

TURINYS

ĮVADAS 3
SANTRUMPŲ SĄRAŠAS 9
1. POLICIJOS PAREIGŪNŲ PRIEVARTOS PRIEMONIŲ PANAUDOJIMO PRIVERSTINAI STABDANT TRANSPORTO PRIEMONES TEORINIAI ASPEKTAI 10
1.1. Transporto priemonių stabdymas – teisinis pagrindas ir policijos pareigūnų veiksmų taktika....10
1.2. Prievartos policijos veikloje samprata ir formos bei panaudojimo galimybės priverstiniam transporto priemonių stabdymui Lietuvos policijos veikloje 14
2. POLICIJOS PAREIGŪNŲ PRIVERSTINIAM TRANSPORTO PRIEMONIŲ SUSTABDYMUI TAIKOMŲ PRIEVARTOS PRIEMONIŲ TEISINIS REGLAMENTAVIMAS....25
2.1. Prievartos priemonių panaudojimą reguliuojantys nacionaliniai ir tarptautinės teisės aktai 25
2.2. Policijos įstatymo nuostatų, reglamentuojančių prievartos naudojimo sąlygas ir pagrindus, suderinimas su ES teisiniu reguliavimu....32
3. POLICIJOS PAREIGŪNŲ PRIEVARTOS PRIEMONIŲ PANAUDOJIMO PRIVERSTINAI STABDANT TRANSPORTO PRIEMONES PROBLEMATIKA: LAT IR EŽTT BYLŲ ANALIZĖ....39
3.1. EŽTT formuojama praktika bylose dėl prievartos priemonių panaudojimo prieš transporto priemones....39
3.2. Prievartos priemonių panaudojimo priverstinai stabdant transporto priemones ir kilusios žalos teisėtumo vertinimas LAT bylose....45
IŠVADOS....51
PASIŪLYMAI 53
LITERATŪRA 54
ANOTACIJA....60
ANNOTATION....61
SANTRAUKA 62
SUMMARY 63
PATVIRTINIMAS APIE ATLIKTO DARBO SAVARANKIŠKUMĄ....64

ĮVADAS

Policija yra teisėsaugos sistemos dalis, prisidedanti prie teisėtvarkos, kaip visos teisės sistemos, normų įgyvendinimo[1]. Policijos misija – „efektyviai naudojant turimus išteklius ginti Lietuvos žmonių teises ir laisves, saugoti visuomenę ir Valstybę, padėti žmogui, šeimai ir bendruomenei“[2]. Policijos veiklą reglamentuojantis Lietuvos Respublikos policijos įstatymas (toliau – Policijos įstatymas) pateikia policijos uždavinius, kurių vienas – žmogaus teisių ir laisvių apsauga[3]. Iš jo išplaukia visi kiti policijai keliami uždaviniai, todėl žmogaus teisių įgyvendinimas laikytinas svarbiausiu ir pagrindiniu policijos uždaviniu[4]. Žmogaus teisės gali būti varžomos tik tiek, kiek jos pažeidžia kitų asmenų teises ir laisves[5]. Nacionaliniuose ir tarptautiniuose teisės aktuose deklaruojami žmogaus teisių apsaugos principai, taip pat tarptautinių teisminių institucijų (Europos Teisingumo Teismo, Europos Žmogaus Teisių Teismo) formuojama teismų praktika griežtai riboja prievartos priemonių taikymą nustatant proporcingumo principą, kuris reikalauja tinkamo balanso tarp žmogaus teises ir laisves varžančių priemonių ir jomis siekiamų tikslų[6]. Atsižvelgiant į tai, labai svarbu policijos pareigūnams naudojant bet kokią jėgą išlaikyti pusiausvyrą tarp žmogaus teisių ir vykdomos pareigos[7]. Policijos pareigūnams suteikta teisė naudoti prievartos priemones yra policijos pareigūnų skiriamasis bruožas ir būtina sąlyga atlikti jiems pavestas pareigas bei įgyvendinti jų teises[8]. Prievartos priemonių panaudojimas plačiąja prasme yra grindžiamas visuomeniniu interesu – siekiu užtikrinti kitų asmenų teisių apsaugą[9]. Realizuodami įstatymu suteiktą teisę naudoti prievartą, policijos pareigūnai nuolat susiduria su rizika pažeisti Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvenciją[10] (toliau – Konvencija) bei kitus teisės aktus, įtvirtinančius žmogaus teisių apsaugą. Prievartos naudojimas policijos veikloje visais laikais kėlė daug problemų[11]. Pastarosios sietinos su objektyviu vertinimu, kiek policijos pareigūnui leistina rizikuoti savo ir kitų sveikata bei gyvybe, kiek ir kada pareigūnas gali

---

[1] Mindaugas Bilius ir kt., *Policijos pareigūnų rengimo vadovėlis* (Mastaičiai: Lietuvos policijos mokykla, 2018), 17.
[2] „Vizija, misija, vertybės“, Lietuvos policija, žiūrėta 2019 balandžio 17 d., https://policija.lrv.lt/lt/apie-mus/vizija-misija-vertybes
[3] „Lietuvos Respublikos policijos įstatymas“, *Valstybės žinios* 90, 2777 (2000), 5 str.
[4] Bilius, *op. cit*., 44.
[5] Ingrida Kairienė, „Šaunamojo ginklo panaudojimo teisinio reglamentavimo problematika Lietuvos policijoje“, *Visuomenės saugumas ir viešoji tvarka* 4, ISSN 2029-1701 (2010): 50, https://repository.mruni.eu/bitstream/handle/007/14801/Kairien%C4%97.pdf?sequence=1&isAllowed=y
[6] Egidijus Losis, „Procesinės prievartos priemonės baudžiamajame procese“, (daktaro disertacija, Mykolo Romerio universitetas, 2010), 7, http://talpykla.elaba.lt/elaba-fedora/objects/elaba:2018884/datastreams/MAIN/content
[7] Bilius, *op. cit*., 44.
[8] Aurelijus Gutauskas, „Šaunamojo ginklo panaudojimas sulaikant pažeidimą darančius asmenis ar transporto priemones: šauti ar ne?“, *Teisės apžvalga / Law Review* 2, 14 (2016): 62, https://www.vdu.lt/cris/bitstream/20.500.12259/32515/1/ISSN2029-4239_2016_N_2_14.PG_62-74.pdf
[9] Losis, *op. cit*., 6.
[10] „Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija“, *Valstybės žinios* 40, 987 (1995).
[11] U. S. commission on civil rights, *briefing report: Police use of force: an examination of modern policing practises,* Washington, DC, 2018, https://www.usccr.gov/pubs/2018/11-15-Police-Force.pdf

naudoti prievartos priemonių teisės pažeidėjo atžvilgiu, nes tai nustatyti remiantis vien tik normatyviniais teisės aktais sunku[12].

Baigiamojo darbo aktualumas. Represinis policijos pareigūnų veiklos pobūdis, o kartais ir filosofinis požiūris į žmogaus teises, ypač susijusias su teise nebūti kankinamam ir nepatirti kitokio žeminančio elgesio, teise į gyvybę, apsaugos nuo neteisėto sulaikymo teise, bei policijos vaidmens visuomenėje stoka sąlygoja nuolatinį susidūrimą su netinkama ir neteisėta policijos veiksmų praktika, tarp jų ir naudojant perteklinę prievartą[13]. Prievartos priemonių panaudojimas priverstinio transporto priemonės stabdymo metu yra sudėtingas reiškinys, galintis sukelti sunkias pasekmes transporto priemonių vairuotojų, keleivių ar policijos pareigūnų sveikatai ar gyvybei[14]. Atsižvelgiant į tai, kad Lietuva yra įsipareigojusi užtikrinti tarptautinius žmogaus teisių apsaugos standartus, aktualu įvertinti, kaip ir kokiais instrumentais įgyvendinama žmogaus teisių apsauga policijos pareigūnams naudojant prievartos priemones prieš nepaklususius sustoti transporto priemonių vairuotojus.

Prievartos priemonių panaudojimas visais atvejais sukelia tam tikras neigiamas pasekmes, sunkiausi padariniai siejami su kraštutine prievartos priemone – šaunamuoju ginklu. Šaunamojo ginklo panaudojimas iki šiol sukelia problemų ne tik Lietuvoje, bet ir visame pasaulyje[15]. Įvykiai, kurių metu priverstinai stabdant transporto priemones žūsta ar sužalojami asmenys, neabejotinai sukelia didelį atgarsį visuomenėje ir daugeliu atvejų formuoja neigiamą nuomonę apie policijos pareigūnų pasirengimą ir profesionalumą veikti tokiose situacijose. Tai patvirtina, kad prievartos priemonių panaudojimo sulaikant transporto priemones tema yra aktuali ir reikalaujanti nuolatinio dėmesio.

Temos aktualumą patvirtina ir neseniai įvykęs nacionalinių teisės aktų, reglamentuojančių prievartos priemonių panaudojimą, derinimo procesas su Europos Sąjungos teise. 2017 metų sausio 1 dieną įsigaliojo Policijos įstatymo pataisos, kuriomis buvo pakeistas prievartos priemonių panaudojimo prieš transporto priemones teisinis reguliavimas. Lietuva, laikydamasi tarptautinių įsipareigojimų privalo užtikrinti Konvencijos nuostatų įgyvendinimą taikant ir vertinant nacionalinius teisės aktus, reglamentuojančius policijos prievartos panaudojimą, o tai suponuoja būtinumą įvertinti Policijos įstatymo pataisas.

---

[12] Zachary Newman, Osagie K. Obasogie, „Police violence, use of force policies, and public health“, *American Journal of Law and Medicine* 43 (2017): 288-289, https://www.law.berkeley.edu/wp-content/uploads/2018/03/Paper-Obasogie.pdf

[13] Aurelija Pūraitė, „Policijos naudojama mirtina jėga: lietuviškos bylos EŽTT“, *Visuomenės saugumas ir viešoji tvarka* 17, ISSN 2029-1701 (2016): 256, https://www.mruni.eu/kpf_dokumentai/fakultetas/Leidiniai/MRU%20VSVT%20(17)%202016-12-16%20110.pdf

[14] Romualdas Rulevičius, *Priverstinio transporto priemonės stabdymo ypatumai* (Mastaičiai: Lietuvos policijos mokykla, 2015), 4.

[15] Sharon R. Fairley, „The Police Encounter with a Fleeing Motorist: Dilemma or Debacle?“, *UC Davis Law Review Online* 52, (2018): 155, 200-201, https://lawreview.law.ucdavis.edu/online/vol52/52-online-Fairley.pdf

Baigiamojo darbo mokslinis ištirtumas. Įvairūs Lietuvos ir užsienio autoriai yra tam tikrais aspektais nagrinėję prievartos priemonių, naudojamų prieš transporto priemonių vairuotojus, problematiką. Tačiau pastebima, kad dauguma Lietuvos autorių savo darbuose šią temą nagrinėjo tik šaunamojo ginklo panaudojimo kontekste. Transporto priemonių priverstinio stabdymo naudojant šaunamuosius ginklus probleminius aspektus nagrinėjo A. Gutauskas[16], S. Greičius, A. Butavičius, V. Čigrinas[17], V. Valeckas[18]. Šaunamojo ginklo panaudojimo statistiką policijai vejantis automobilius ne kartą analizavo V. Čigrinas[19]. Kitų autorių darbuose ši tema paliesta tik tam tikru aspektu, pavyzdžiui, prievartos priemonių teisinio reglamentavimo probleminius aspektus tyrinėjo I. Kairienė[20], A. Morkūnienė, A. Muliarčikas[21]. Policijos pareigūnams suteiktos teisės naudoti prievartą kai kurias problemines sritis analizavo E. Misiūnas[22]. Lietuviškas EŽTT bylas, susijusias su policijos naudojama mirtina jėga, nagrinėjo A. Pūraitė, atskleisdama Konvencijos 2 straipsnio taikymo ypatumus policijos naudojamos jėgos kontekste[23]. Priverstinio transporto priemonės stabdymo organizaciniams ir taktiniams aspektams dėmesio skyrė R. Rulevičius[24]. Praktines prievartos priemonių panaudojimo priverstinai stabdant automobilius problemas savo darbuose tyrinėjo užsienio autoriai N. Uildriks, P. Van Reenen[25],

---

[16] Aurelijus Gutauskas, „Šaunamojo ginklo panaudojimas sulaikant pažeidimą darančius asmenis ar transporto priemones: šauti ar ne?“, Teisės apžvalga / Law Review 2, 14 (2016): 62-74, https://www.vdu.lt/cris/bitstream/20.500.12259/32515/1/ISSN2029-4239_2016_N_2_14.PG_62-74.pdf

[17] Saulius Greičius, Antanas Butavičius, Viačeslavas Čigrinas, „Transporto priemonių priverstinio stabdymo naudojant šaunamuosius ginklus tyrimas“, *Jurisprudencija* 49, 41 (2003): 167-174, https://www.mruni.eu/upload/iblock/1fe/016_greicius_butavicius_cigrinas.pdf

[18] Virgilijus Valeckas, *Šaunamojo ginklo ir prievartos priemonių panaudojimo teisiniai aspektai* (Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2008), http://wirgo.home.mruni.eu/wp-content/uploads/2008/12/ginklai-ir-prievarta_atmintine.pdf

[19] Viačeslav Čigrin, „Šaunamojo ginklo panaudojimo praktika policijos veikloje 2015 metais“, *Visuomenės saugumas ir viešoji tvarka* 16, ISSN 2335-2035 (2016): 51-63, https://repository.mruni.eu/bitstream/handle/007/15017/%20igrin.pdf?sequence=1 (autorius pateikia ir ankstesnių metų šaunamojo ginklo panaudojimo policijos veikloje analizę).

[20] Ingrida Kairienė, „Šaunamojo ginklo panaudojimo teisinio reglamentavimo problematika Lietuvos policijoje“, Visuomenės saugumas ir viešoji tvarka 4, ISSN 2029-1701 (2010): 50-58, https://repository.mruni.eu/bitstream/handle/007/14801/Kairien%C4%97.pdf?sequence=1&isAllowed=y

[21] Aurelija Morkūnienė, Algirdas Muliarčikas, „Policijos specialiųjų priemonių panaudojimo subjektai Lietuvoje ir jų diskrecija“, *Visuomenės saugumas ir viešoji tvarka* 4, ISSN 2029-1701 (2010): 112-123, https://repository.mruni.eu/bitstream/handle/007/14805/Mork%C5%ABnien%C4%97.pdf?sequence=1&isAllowed=y

[22] Eimutis Misiūnas, „Policijos pareigūno teisinio statuso elementų pusiausvyros problema“, *Jurisprudencija* 4, 106 (2008): 100-107, https://www3.mruni.eu/ojs/jurisprudence/article/view/2602/2408

[23] Aurelija Pūraitė, „Policijos naudojama mirtina jėga: lietuviškos bylos EŽTT“, Visuomenės saugumas ir viešoji tvarka 17, ISSN 2029-1701 (2016): 238-256, https://www.mruni.eu/kpf_dokumentai/fakultetas/Leidiniai/MRU%20VSVT%20(17)%202016-12-16%20110.pdf

[24] Romualdas Rulevičius, *Priverstinio transporto priemonės stabdymo ypatumai* (Mastaičiai: Lietuvos policijos mokykla, 2015).

[25] Niels Uildriks, Piet Van Reenen, *Police – Public Violence, Policing Post-Communist Socities: Democratic Policing and Human Rights* (Antwerp-Oxford-New York, 2003), 83-92.

Brian R. Johnson[26], Sharon R. Fairley[27], Zachary Newman, Osagie K. Obasogie[28]. Šios temos tyrinėjimas tik tam tikrais, siauresniais, aspektais suponuoja apie nepakankamą temos ištirtumą ir reikalauja išsamesnės analizės.

Baigiamojo darbo mokslinis naujumas. Lietuvos autoriai, nagrinėję policijos naudojamų prievartos priemonių ypatumus, daugiausiai tyrinėjo prievartos naudojimą bendrai prieš įvairius objektus, o ne konkrečiai prieš transporto priemones ir jų vairuotojus. Pasigendama kompleksinio prievartos naudojimo priverstinai stabdant transporto priemones ištirtumo. Svarbu tai, kad šiame darbe bus atliekama ne tik nacionalinių teismų praktikos analizė, bet ir atskleidžiamas Europos Žmogaus Teisių Teismo (toliau – EŽTT) požiūris į mirtį galinčias sukelti prievartos priemones ir jų panaudojimo ribas. Temos naujumą rodo ir tai, kad 2017 metais pasikeitus policijos naudojamų prievartos priemonių teisiniam reglamentavimui ši tema naujai tyrinėta nebuvo. Pažymėtina ir tai, kad nuo 2015 metų autoriai neanalizavo policijos pareigūnų šaunamojo ginklo panaudojimo prieš transporto priemones statistikos Lietuvoje[29]. Šiame darbe bus pateikiama 2015-2018 metų šaunamojo ginklo panaudojimo persekiojant transporto priemones statistika, kuri leis įvertinti šios prievartos priemonės panaudojimo dinamiką mūsų šalyje. Atsižvelgiant į tai, kad ši tema Lietuvos autorių buvo nagrinėta tik tam tikrais, siauresniais, aspektais, šis darbas gali būti naudojamas kaip kompleksinė mokomoji medžiaga būsimiems ir jau esamiems policijos pareigūnams siekiant nuodugniai supažindinti su prievartos priemonių panaudojimo stabdant transporto priemones teisinio reglamentavimo ypatumais bei aktualiais prievartos priemonių panaudojimo aplinkybių vertinimo aspektais nacionalinių ir tarptautinių teismų praktikoje.

Baigiamojo darbo reikšmė. *Inter alia* pasireiškia per darbo aktualumą ir naujumą. Darbas reikšmingas tuo, kad prievartos priemonių panaudojimo stabdant transporto priemones teisiniai aspektai ir problematika iki šiol Lietuvos mokslininkų buvo nagrinėta pakankamai siaurai. Po pasikeitusio teisinio reglamentavimo, kuris siejamas su ES teisės įgyvendinimu, ši tema nagrinėta nebuvo. Tai suponuoja darbo autentiškumą ir galimybę įvertinti pokyčių reikšmę. Darbe pateikiamos išvados ir pasiūlymai gali būti praktiškai pritaikomi policijos pareigūnų kasdienėje tarnyboje, kai susidūrus su nepaklusniais vairuotojais reikia tinkamai įvertinti situaciją ir pasirinkti

---

[26] Brian R. Johnson, *Crucial Elements of Police Firearms Training* (New York: Looseleaf, 2007),

[27] Sharon R. Fairley, „The Police Encounter with a Fleeing Motorist: Dilemma or Debacle?“, *UC Davis Law Review Online* 52, (2018): 155-193, https://lawreview.law.ucdavis.edu/online/vol52/52-online-Fairley.pdf

[28] Zachary Newman, Osagie K. Obasogie, „Police violence, use of force policies, and public health“, American Journal of Law and Medicine 43 (2017): 279-295, https://www.law.berkeley.edu/wp-content/uploads/2018/03/Paper-Obasogie.pdf

[29] Viešai prieinamuose šaltiniuose randama tik 2015 ir ankstesnių metų analizė (Viačeslav Čigrin, „Šaunamojo ginklo panaudojimo praktika policijos veikloje 2015 metais“, Visuomenės saugumas ir viešoji tvarka 16, ISSN 2335-2035 (2016): 51-63, https://repository.mruni.eu/bitstream/handle/007/15017/%20igrin.pdf?sequence=1).

situacijai proporcingą prievartos priemonę. Ištyrus policijos pareigūnų priverstiniam transporto priemonės stabdymui naudojamų prievartos priemonių probleminius aspektus, atsiranda galimybė tobulinti policijos pareigūnų kompetencijos bei įgūdžių naudoti prievartos priemones ugdymo procesą.

Problema. Prievartos priemonių panaudojimas prieš vairuotojus, kurie nepaklūsta policijos pareigūno reikalavimui sustoti, yra sudėtingas procesas. Jo sudėtingumą sąlygoja pareigūnui kylanti pareiga per labai trumpą laiką įvertinti tiek faktinį, tiek teisinį pagrindą naudoti prievartą ir rasti tinkamą balansą tarp žmogaus teises varžančių prievartos priemonių ir jomis siekiamų tikslų. Prievartos panaudojimas priverstinai stabdant transporto priemones dažnu atveju sukelia tam tikras neigiamas pasekmes, kurios siejamos su žmogaus teisių apribojimais ir pažeidimais. Todėl šiame darbe tiriama tokia teisinė problema: pusiausvyra tarp policijos pareigūno naudojamų prievartos priemonių priverstinai stabdant transporto priemones ir žmogaus teisių apsaugos įgyvendinimo.

Darbo objektas: prievartos priemonių panaudojimo prieš transporto priemonių vairuotojus, kurie nepaklūsta policijos pareigūnų reikalavimui sustoti, teisinis reguliavimas ir praktika.

Darbo tikslas: išanalizuoti prievartos priemonių, kurias taiko policijos pareigūnai prieš transporto priemonių vairuotojus, nepaklususius reikalavimui sustoti, panaudojimo galimybes praktikoje ir atskleisti probleminius aspektus.

Darbo uždaviniai:

1. Atskleisti prievartos policijos veikloje sampratą, prievartos priemonių rūšis bei jų panaudojimo galimybes priverstiniam transporto priemonių stabdymui Lietuvos policijos veikloje.
2. Išanalizuoti priverstiniam transporto priemonių stabdymui naudojamų prievartos priemonių teisinio reglamentavimo bruožus.
3. Išnagrinėti LAT ir EŽTT formuojamos praktikos probleminius aspektus bylose dėl policijos pareigūnų panaudotų prievartos priemonių priverstiniam transporto priemonės stabdymui ir dėl to kilusios žalos teisėtumo vertinimo.

Darbo ir tyrimo metodika. Darbe buvo remtasi šiais metodais: analitiniu – aprašomuoju, sisteminės analizės, lyginamuoju, dokumentų analizės empiriniu ir apibendrinamuoju.

Analitinis – aprašomasis metodas buvo naudojamas atliekant mokslinėje literatūroje pateikiamos policijos veikloje taikomos prievartos sampratos analizę, siekiant atskleisti priverstiniam transporto priemonės stabdymui aktualias prievartos priemones, taip pat atliekant šaunamojo ginklo statistinių duomenų analizę. Darbe taikytas lyginamasis metodas, kuriuo siekta palyginti teisinio reglamentavimo pokyčius, nustatyti nacionalinės teisės suderinanumą su

Europos Sąjungos teise. Sisteminės analizės metodas panaudotas sistemiškai aiškinant ir analizuojant policijos pareigūnų teisės naudoti prievartą prieš transporto priemones reguliuojančių tarptautinių ir nacionalinių teisės aktų nuostatas. Dokumentų analizės empiriniu metodu buvo analizuojami LAT ir EŽTT teismų sprendimai bylose dėl prievartos priemonėmis sukeltos žalos vertinimo. Apibendrinamuoju metodu buvo remtasi apibendrinant tiek kiekvienos darbo dalies skyrių, tiek visą išanalizuotą medžiagą ir pateikiant išvadas bei pasiūlymus.

Darbo struktūra. Baigiamąjį magistro darbą sudaro įvadas, trys dėstomosios dalys, išvados, pasiūlymai, literatūros sąrašas, anotacija ir santrauka lietuvių ir anglų kalbomis. Pirmoje darbo dalyje teoriniu aspektu atskleidžiami transporto priemonių stabdymo teisiniai aspektai ir policijos pareigūnų veiksmų taktika, taip pat analizuojama policijos veikloje naudojamos prievartos samprata, apžvelgiamos priverstiniam transporto stabdymui aktualios prievartos priemonės, jų panaudojimo galimybės, statistiniai šaunamojo ginklo naudojimo duomenys. Antroje dalyje nagrinėjamas prievartos priemonių, kurios naudojamos policijos veikloje priverstiniam transporto stabdymui, teisinis reguliavimas, vertinamas teisės normų efektyvumas ir suderinamumas su ES teise. Taip pat atskleidžiami žmogaus teisių apsaugos kontekste aktualūs tarptautiniai ir nacionaliniai teisės aktai, jų taikymo ypatumai. Trečioje darbo dalyje analizuojama tiek nacionalinių, tiek tarptautinių teismų praktika, susijusi su policijos pareigūnų panaudota jėga priverstinio transporto priemonės stabdymo metu, nustatomos aplinkybės, kuriomis vadovaujasi teismai, vertindami panaudotų prievartos priemonių ir sukeltos žalos teisėtumą, atskleidžiami policijos pareigūno atsakomybės dėl prievartos priemonėmis sukeltos žalos taikymo ypatumai.

SANTRUMPŲ SĄRAŠAS

LR – Lietuvos Respublika
ES – Europos Sąjunga
EŽTT – Europos Žmogaus Teisių Teismas
LAT – Lietuvos Aukščiausiasis Teismas
ANK – Administracinių nusižengimų kodeksas
BK – Baudžiamasis kodeksas
TAR – Teisės aktų registras

1. POLICIJOS PAREIGŪNŲ PRIEVARTOS PRIEMONIŲ PANAUDOJIMO PRIVERSTINAI STABDANT TRANSPORTO PRIEMONES TEORINIAI ASPEKTAI

1.1 Transporto priemonių stabdymas – teisinis pagrindas ir policijos pareigūnų veiksmų taktika

Policijos pareigūnai, kaip statutiniai policijos įstaigos tarnautojai, turi Lietuvos Respublikos viešojo administravimo įstatyme numatyta tvarka suteiktus viešojo administravimo įgaliojimus sau nepavaldiems asmenims[30]. Pagrįsti ir teisėti pareigūnų nurodymai ar reikalavimai yra privalomi visiems fiziniams bei juridiniams asmenims[31]. Policijos pareigūnai, teisės aktų nustatyta tvarka vykdydami administracinių nusižengimų ir nusikalstamų veikų prevenciją, turi teisę stabdyti transporto priemones[32]. Policijos įstatyme įtvirtinti policijos uždaviniai, kurių vienas – eismo automobilių keliais priežiūra[33]. Visi policijos pareigūnai privalo imtis atitinkamų veiksmų, kai pastebi pavojų eismo saugumui[34]. Kada ir kaip policijos pareigūnas gali stabdyti transporto priemonę nustato Lietuvos Respublikos administracinių nusižengimų kodeksas[35] (toliau– ANK) ir poįstatyminis teisės aktas – Lietuvos policijos generalinio komisaro įsakymas „Dėl policijos patrulių veiklos instrukcijos patvirtinimo“ [36] (toliau – Instrukcija). Transporto priemonių stabdymo taktika turi būti aiški ne tik pareigūnams, bet ir eismo dalyviams[37].

Analizuojant reikalavimo sustabdyti transporto priemonę teisinį pagrindą pažymėtina, kad toks reikalavimas yra išreiškiamas konkrečiam subjektui – transporto priemonės vairuotojui. Transporto priemonės sąvoka yra apibrėžta Lietuvos Respublikos saugaus eismo automobilių keliais įstatyme (toliau – Saugaus eismo automobilių keliais įstatymas) : „transporto priemonė – priemonė žmonėms ir (arba) kroviniams, taip pat ant jos sumontuotai stacionariai įrangai vežti. Ši sąvoka taip pat apima traktorius**,** savaeiges mašinas ir eismui ne keliais skirtas transporto priemones“.[38] Šiame įstatyme apibrėžta ir vairuotojo sąvoka: „vairuotojas – asmuo, vairuojantis transporto priemonę. Vairuotojams gali būti prilyginami asmenys, dalyvaujantys eisme pagal šiose taisyklėse apibrėžtus papildomus reikalavimus (vadeliotojai, raiteliai, asmenys, varantys keliu

---

[30] Ingrida Kairienė, „Šaunamojo ginklo panaudojimo teisinio reglamentavimo problematika Lietuvos policijoje“, Visuomenės saugumas ir viešoji tvarka 4, ISSN 2029-1701 (2010): 50, https://repository.mruni.eu/bitstream/handle/007/14801/Kairien%C4%97.pdf?sequence=1&isAllowed=y

[31] „Lietuvos Respublikos policijos įstatymas“, *Valstybės žinios* 90, 2777 (2000), 21 str.

[32] Mindaugas Bilius ir kt., *Policijos pareigūnų rengimo vadovėlis* (Mastaičiai: Lietuvos policijos mokykla, 2018), 258.

[33] „Lietuvos Respublikos policijos įstatymas“, *Valstybės žinios* 90, 2777 (2000), 5 str.

[34] Mindaugas Bilius ir kt., *Policijos pareigūnų rengimo vadovėlis* (Mastaičiai: Lietuvos policijos mokykla, 2018), 258.

[35] „Lietuvos Respublikos administracinių nusižengimų kodeksas“, *TAR*, 11216 (2015), 426 str.

[36] Lietuvos policijos generalinio komisaro įsakymas 2011-07-23 Nr. 5-V-673 „Dėl policijos patrulių veiklos instrukcijos patvirtinimo“, *Valstybės žinios* 96, 4537 (2011), 21-27 p.

[37] Bilius, *op. cit.*, 258.

[38] „Lietuvos Respublikos saugaus eismo automobilių keliais įstatymas“, *Valstybės žinios* 92, 2883 (2000), 2 str.

gyvulius ar paukščius), taip pat asmenys, kurie moko vairuoti“[39]. Vertintina, kad tiek transporto priemonės, tiek vairuotojo sąvokos yra pakankamai plačios, todėl ir policijos pareigūno reikalavimo sustabdyti transporto priemonę taikymas atitinkamai plataus rato.

Prieš stabdydamas transporto priemonę pareigūnas turi įvertinti visas aplinkybes, jog nekiltų pavojus jo paties ar kitų žmonių saugumui[40]. Reikėtų vengti stabdyti transporto priemones tose vietose, kur sustoti ar stovėti draudžiama, kitose vietose, jeigu sustabdyta transporto priemonė gali sudaryti transporto grūstį ar sukelti eismo įvykį[41].

Policijos pareigūnas stabdydamas transporto priemonę, turi laikytis saugumo reikalavimų, kad būtų užtikrintas tiek pačių policijos pareigūnų, tiek kitų eismo dalyvių saugumas[42]. Uniformuoto policijos pareigūno reikalavimas sustabdyti transporto priemonę išreiškiamas:

1. duodant signalą lazdele;
2. mojant skrituliu su raudonu atšvaitu skersai judėjimo krypties;
3. per garsiakalbį liepiant sustoti;
4. įjungus specialiomis spalvomis nudažyto ir policijos ženklu pažymėto automobilio šviesłentę su užrašu „STOP POLICIJA“ arba „STOP“[43].

Įstatymų leidėjas numatė skirtingus transporto priemonės stabdymo būdus, tikėtina, atsižvelgdamas į skirtingas stabdymo situacijas bei aplinkybes. Tamsiuoju paros metu stabdydamas transporto priemonę policijos pareigūnas turi vilkėti uniformą su šviesą atspindinčiais elementais (vilkėti specialiąsias liemenes, mūvėti rankogalius ar turėti kitų šviesą atspindinčių elementų). Be to, imperatyviai numatyta, kad patrulis turi būti sudarytas ne mažiau kaip iš dviejų policijos pareigūnų, turinčių specialiomis spalvomis nudažytą ir policijos ženklu žymėtą motorinę transporto priemonę, o stabdyti transporto priemonę privalo šviečiančia reguliuotojo lazdele arba šviesą atspindinčiu skrituliu, įjungęs minėtos motorinės transporto priemonės švyturėlius[44].

Policijos pareigūnas stabdymas transporto priemonę turi būti įjungęs mėlynos (mėlynos ir raudonos) spalvos švyturėlius bei specialųjį garso signalą, o norėdamas dar labiau atkreipti eismo dalyvių dėmesį, gali duoti signalą švilpuku[45]. Jei transporto priemonė stabdoma važiuojant, reikia

---

[39] „Lietuvos Respublikos saugaus eismo automobilių keliais įstatymas“, *Valstybės žinios* 92, 2883 (2000), 2 str.
[40] Mindaugas Bilius ir kt., *Policijos pareigūnų rengimo vadovėlis* (Mastaičiai: Lietuvos policijos mokykla, 2018), 258.
[41] Lietuvos policijos generalinio komisaro įsakymas 2011-07-23 Nr. 5-V-673 „ Dėl policijos patrulių veiklos instrukcijos patvirtinimo“, *Valstybės žinios* 96, 4537 (2011), 24 p.
[42] Bilius, *op. cit*., 258.
[43] „Lietuvos Respublikos administracinių nusižengimų kodeksas“, *TAR*, 11216 (2015), 426 str.
[44] *Ibid.*
[45] Lietuvos policijos generalinio komisaro įsakymas 2011-07-23 Nr. 5-V-673 „ Dėl policijos patrulių veiklos instrukcijos patvirtinimo“, *Valstybės žinios* 96, 4537 (2011), 25 p.

privažiuoti prie stabdomos transporto priemonės iš galo ir reikalavimą sustabdyti transporto priemonę išreikšti žodžiais per garsiakalbį[46].

Kai transporto priemonė yra sustabdoma, pareigūnai dažniausiai dirba važiuojamojoje kelio dalyje ar greta jos, todėl intensyvaus eismo keliuose transporto priemonę sustabdyti prie važiuojamosios kelio dalies tik tada, jeigu tolesnis važiavimas keltų grėsmę žmonių saugumui ar saugiam eismui[47].

Policijos pareigūnai turi ypatingą dėmesį skirti toms transporto priemonėms, kurios dažniausiai patenka į eismo įvykius bei kuriomis važiuoja jauni asmenys, jeigu vairavimas yra agresyvus[48]. Policijos, greitosios medicinos pagalbos, gelbėjimo, priešgaisrinės apsaugos ir kitų specialiųjų tarnybų transporto priemonės su įjungtais švyturėliais ir (arba) specialiaisiais garso signalais yra stabdomos tik tada, kai turima tikslių duomenų, kad tokios transporto priemonės yra naudojamos nusikalstamais tikslais, yra pavogtos arba įtariama, kad transporto priemonių vairuotojai yra apsvaigę nuo psichotropinių ar narkotinių medžiagų arba yra neblaivūs[49]. Policijos pareigūnas negali stabdyti transporto priemonės, jeigu tuo metu jau yra sustabdyta kita transporto priemonė ir tikrinami jos, vairuotojo ar krovinio dokumentai ar kai įforminami administracinio teisės pažeidimo dokumentai, išskyrus tokius atvejus, kai daromas akivaizdus ar šiurkštus teisės pažeidimas, kurį reikia užkardyti, arba vykdomos policinės priemonės[50].

Išskiriami šie atvejai, kada policijos patrulis turi teisę sustabdyti transporto priemonę:

1. „vairuotojas ar keleivis (-iai) pažeidė KET, Lietuvos Respublikos saugaus eismo automobilių keliais įstatymo, kitų teisės aktų, reglamentuojančių kelių transporto eismą, reikalavimus ar yra požymių, kad tokie pažeidimai galėjo būti padaryti;
2. transporto priemonė, krovinio pritvirtinimas ar jo vežimas akivaizdžiai neatitinka teisės aktuose nustatytų reikalavimų ir gali kelti grėsmę kitų eismo dalyvių saugumui;
3. reikia patikrinti vairuotojo ir transporto priemonės registracijos dokumentus, siekiant nustatyti ieškomus asmenis ir transporto priemones, taip pat vykdant užsieniečių kontrolę;
4. įtaria, kad transporto priemone važiuojantys asmenys dalyvavo arba dalyvauja darant teisės pažeidimą;
5. vykdo transporto priemonių vairuotojų vairavimo ir poilsio režimo, krovinių, keleivių vežimo ar transporto priemonių techninės būklės kontrolę;

---

[46] Lietuvos policijos generalinio komisaro įsakymas 2011-07-23 Nr. 5-V-673 „ Dėl policijos patrulių veiklos instrukcijos patvirtinimo“, *Valstybės žinios* 96, 4537 (2011), 25 p.
[47] Mindaugas Bilius ir kt., *Policijos pareigūnų rengimo vadovėlis* (Mastaičiai: Lietuvos policijos mokykla, 2018), 259.
[48] Lietuvos policijos generalinio komisaro įsakymas 2011-07-23 Nr. 5-V-673 „ Dėl policijos patrulių veiklos instrukcijos patvirtinimo“, *Valstybės žinios* 96, 4537 (2011), 23 p.
[49] Lietuvos policijos generalinio komisaro įsakymas 2011-07-23 Nr. 5-V-673 „ Dėl policijos patrulių veiklos instrukcijos patvirtinimo“, *Valstybės žinios* 96, 4537 (2011), 27 p.
[50] *Ibid.,* 29 str.

6. vykdo Lietuvos Respublikoje, užsienio šalyse, tarp jų ir Europos Sąjungos valstybėse narėse, įregistruotų transporto priemonių savininkų ar valdytojų naudotojo mokesčio mokėjimo už važiavimą aukščiausiosios kategorijos magistraliniais keliais kontrolę;
7. reikia informuoti vairuotojus apie eismo sąlygų ypatumus ir pasikeitimus arba likviduojant stichinių nelaimių, avarijų ir kitus padarinius;
8. iškyla būtinybė suteikti pagalbą kitiems eismo dalyviams, policijos patruliui reikia pasinaudoti sustabdyta transporto priemone ar ja važiuojančių asmenų pagalba;
9. transporto priemonės važiavimo pobūdis kelia abejonių dėl vairuotojo gebėjimo saugiai ir kvalifikuotai vairuoti transporto priemonę“[51].

Dažniausiai vairuotojai yra stabdomi dėl KET pažeidimų, išskiriant šiuos, dažniausius pažeidimus: 1) vairuojama naudojantis mobiliojo ryšio priemonėmis rankomis (LR ANK 417 str. 3 d.); 2) pažeidžiami kelio ženklinimo ar kelio ženklų reikalavimai (LR ANK 417 str. 1 d.); 3) vairuojama neprisisegus saugos diržų (LR ANK 432 str.)[52]. Pastebėjęs pažeidimą policijos pareigūnas privalo imtis visų veiksmų, kad jis būtų nutrauktas, o jeigu jis pasibaigęs – kad vairuotojas neišvengtų atsakomybės[53].

Policijos pareigūnui keliami trys kriterijai, kuriais privaloma vadovautis išreiškiant reikalavimą sustabdyti transporto priemonę: 1) reikalavimas turi būti teisėtas, 2) aiškiai išreikštas, 3) atitinkantis teisės aktuose nustatytą transporto priemonės stabdymo tvarką[54]. Šių kriterijų įgyvendinimas iš esmės siejamas su aukščiau analizuotais transporto priemonės stabdymo pagrindais bei tvarka.

Policijos įstatymas numato, kad pareigūnas, įgyvendindamas policijos uždavinius, turi teisę pateikti reikalavimus, o jeigu asmenys jų nevykdo, panaudoti prievartą[55]. Ši teisės norma patvirtina, kad prieš vairuotoją, kuris nepaklūsta policijos pareigūno reikalavimui sustabdyti transporto priemonę, gali būti panaudojamos prievartos priemonės. Pažymėtina, kad vairuotojas, kuris nepaklūsta uniformuoto policijos pareigūno teisėtam reikalavimui sustabdyti transporto priemonę, daro administracinį nusižengimą (LR ANK 426 str.)[56]. Todėl policijos pareigūnas, neturėdamas tikslios informacijos apie tokio vairuotojo padarytas pavojingesnes veikas, už kurias numatyta baudžiamoji atsakomybė, prievartos priemones turėtų naudoti griežtai proprocingai esamam pavojui. Kitaip tariant, jeigu neturima informacijos, kad vairuotojas daro ar jau padaręs nusikalstamą veiką, o savo veiksmais jis nekelia neišvengiamo pavojaus kitų sveikatai ar gyvybei,

---

[51] Lietuvos policijos generalinio komisaro įsakymas 2011-07-23 Nr. 5-V-673 „ Dėl policijos patrulių veiklos instrukcijos patvirtinimo“, *Valstybės žinios* 96, 4537 (2011), 22 p.
[52] Mindaugas Bilius ir kt., *Policijos pareigūnų rengimo vadovėlis* (Mastaičiai: Lietuvos policijos mokykla, 2018), 261.
[53] *Ibid*.
[54] „Lietuvos Respublikos administracinių nusižengimų kodeksas“, *TAR*, 11216 (2015), 426 str.
[55] „Lietuvos Respublikos policijos įstatymas“, *Valstybės žinios* 90, 2777 (2000), 21 str.
[56] „Lietuvos Respublikos administracinių nusižengimų kodeksas“, *TAR*, 11216 (2015), 426 str.

prieš jį neturėtų būti naudojamos sunkius padarinius galinčios sukelti prievartos priemonės, nes tai neatitiktų protingumo ir proporcingumo principų, o vertinant tai, kad asmuo daro administracinį nusižengimą, naudojama prievarta būtų perteklinė.

Apibendrinant galima teigti, kad policijos pareigūnai, įgyvendindami jiems pavestus uždavinius, turi teisę transporto priemonių vairuotojams pateikti reikalavimą sustabdyti transporto priemonę, o šio nevykdymo atveju naudoti prievartą. Policijos pareigūnai stabdydami transporto priemones privalo laikytis teisės aktuose nustatytos tvarkos ir pagrindų, kurie, autorės nuomone, išdėstyti pakankamai aiškiai ir detaliai. Susipažinus su pagrindiniais teisės aktais, reglamentuojančiais policijos pareigūnų reikalavimo sustabdyti transporto priemonę tvarką, nustatyta, kad policijos pareigūnui yra nurodomi trys pagrindiniai kriterijai, kuriais privaloma vadovautis išreiškiant reikalavimą sustabdyti transporto priemonę: reikalavimas turi būti teisėtas, aiškiai išreikštas ir turi atitikti teisės aktuose numatytą stabdymo tvarką. Akcentuotina, kad vairuotojas, kuris nepaklūsta uniformuoto policijos pareigūno teisėtam reikalavimui sustabdyti transporto priemonę, daro administracinį nusižengimą. Todėl jeigu vairuotojas savo veiksmais nekelia neišvengiamo pavojaus kitų sveikatai ar gyvybei ir neturima duomenų apie tokio vairuotojo padarytas ar daromas nusikalstamas veikas, pareigūnų naudojamos prievartos priemonės neturi kelti didesnio pavojaus nei pažeidėjo veiksmais keliama grėsmė.

1.2 Prievartos policijos veikloje samprata ir formos bei panaudojimo galimybės priverstiniam transporto priemonių stabdymui Lietuvos policijos veikloje

Šių laikų dienomis vis dažniau yra kalbama apie kiekvieno žmogaus teises ir laisves, jų nevaržymą ir galimybę jas realizuoti. Teisių ir pareigų vienovės privalomumas garantuojamas abipuse nauda, o kai to nepakanka, teisės normų privalomumas yra užtikrinamas pasitelkiant į pagalbą valstybės prievartą[57].

„Dabartinės lietuvių kalbos žodyne“ žodis *prievarta* suprantamas kaip „jėgos vartojimas, vertimas ką daryti“[58]. Toks lingvistinis prievartos sampratos aiškinimas yra tik bendrojo pobūdžio ir neatskleidžia prievartos turinio kaip valstybės įgaliotų teisėsaugos institucijų veiklos metodo. E. Losis, nagrinėdamas valstybės prievartos priemonių sampratą, pabrėžė, kad prievartos priemonių taikymas plačiąja prasme yra siejamas ir grindžiamas visuomeniniu interesu – valstybės pareigos užtikrinti asmenų teisių ir laisvių apsaugą įgyvendinimu[59]. Panašios nuomonės laikosi ir daugelis

[57] Genovaitė Dambrauskienė ir kt., *Lietuvos teisės pagrindai* (Vilnius: Justitia, 2004), 44.

[58] “Dabartinės lietuvių kalbos žodynas”, Lietuvių kalbos išteklių informacinė sistema, žiūrėta 2019 kovo 17 d. http://lkiis.lki.lt/dabartinis

[59] Egidijus Losis, „Procesinės prievartos priemonės baudžiamajame procese“, (daktaro disertacija, Mykolo Romerio universitetas, 2010), 29, http://talpykla.elaba.lt/elaba-fedora/objects/elaba:2018884/datastreams/MAIN/content

kitų autorių, kurie prievartos panaudojimą vertina kaip reakciją į teisės normų pažeidimą ir sieja su žmogaus teisių įgyvendinimu. V. Valecko nuomone, neteisėta ir visuomenei pavojinga veika dažniausiai yra faktinis prievartos priemonių panaudojimo pagrindas[60]. Anot šio autoriaus, reikia vadovautis bendra taisykle – jeigu nėra neteisėtų veiksmų, tai ir prievartos taikyti negalima, nes kiekvienas prievartos priemonės panaudojimo atvejis pažeidžia tarptautiniuose bei nacionaliniuose teisės aktuose įtvirtintas ir ginamas žmogaus teises[61]. K. Mikalauskaitė–Šostakienė, įvardindama valstybės naudojamos prievartos tikslą, akcentavo teisinės tvarkos užtikrinimą, saugų visuomenės narių gyvenimą bei teisių ir pareigų pusiausvyrą[62]. Taigi prievarta paprastai siejama su visuomenės saugumo užtikrinimu, žmogaus teisių įgyvendinimu bei jos panaudojimu tik būtinais atvejais. Tuo tarpu prievartos priemonių panaudojimo prieš konkretų subjektą esmė – konkrečios asmens teisės suvaržymas[63]. Tokie apibrėžimai atskleistų prievartos sampratą, jeigu kalbėtume tik apie bendrąją valstybės prievartą, tačiau konkrečios teisėsaugos institucijos naudojamos prievartos sąvoka turėtų būti aiškinama plačiau, remiantis tos institucijos veiklą reglamentuojančiais teisės aktais. Lietuvoje, kaip ir daugelyje kitų valstybių, saugumą ir tvarką visuomenėje užtikrina teisėsaugos institucijos, o didžiausias vaidmuo tenka policijos pareigūnams[64]. Tam, kad policijos pareigūnai pavestas užduotis ir funkcijas galėtų vykdyti tinkamai, valstybė teisės normose įtvirtina visą eilę instrumentų ir priemonių, kurios padeda užtikrinti visuomenės saugumą bei žmogaus teisių ir laisvių apsaugą[65]. Vienas iš tokių instrumentų – tai prievartos priemonių panaudojimas. Policijos pareigūnų veiklą, policijos veiklos principus, uždavinius, paskirtį, teisinius pagrindus, pareigūnų teises, pareigas, atsakomybę, įgaliojimus ir prievartos panaudojimo sąlygas bei pagrindus nustato ir reglamentuoja Lietuvos Respublikos policijos įstatymas (toliau – Policijos įstatymas)[66]. Šiame įstatyme prievarta įvardijama kaip „veiklos metodas, kuriuo siekiama įgyvendinti policijai pavestus uždavinius ir kuris taikomas, kai nevykdomi policijos reikalavimai ar nurodymai arba siekiama išvengti pavojaus“[67]. Policijos įstatyme įtvirtinta nuostata, kad policijos pareigūnų veikla grindžiama humanizmo, profesinės

---

[60] Virgilijus Valeckas, Šaunamojo ginklo ir prievartos priemonių panaudojimo teisiniai aspektai (Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2008), http://wirgo.home.mruni.eu/wp-content/uploads/2008/12/ginklai-ir-prievarta_atmintine.pdf

[61] *Ibid*.

[62] Kristina Mikalauskaitė–Šostakienė, „Administracinės prievartos priemonės: žmogaus teisių pažeidimas ar visuomenės saugumo garantas“, *Visuomenės saugumas ir viešoji tvarka* 5, ISSN 2029-1701 (2011): 95, https://repository.mruni.eu/bitstream/handle/007/14839/%C5%A0ostakien%C4%97.pdf?sequence=1&isAllowed=y

[63] Egidijus Losis, „Procesinės prievartos priemonės baudžiamajame procese“, (daktaro disertacija, Mykolo Romerio universitetas, 2010), 18-19, http://talpykla.elaba.lt/elaba-fedora/objects/elaba:2018884/datastreams/MAIN/content

[64] Kristina Mikalauskaitė–Šostakienė, „Administracinės prievartos priemonės: žmogaus teisių pažeidimas ar visuomenės saugumo garantas“, *Visuomenės saugumas ir viešoji tvarka* 5, ISSN 2029-1701 (2011): 95, https://repository.mruni.eu/bitstream/handle/007/14839/%C5%A0ostakien%C4%97.pdf?sequence=1&isAllowed=y

[65] *Ibid.*

[66] „Lietuvos Respublikos policijos įstatymas“, *Valstybės žinios* 90, 2777 (2000).

[67] *Ibid.,* 2 str.

etikos, pagarbos žmogaus teisėms ir kitais principais, tarp kurių ir prievartos panaudojimo tik būtinais atvejais bei jos naudojimo proporcingumo principais[68]. Vykdydami jiems pavestas užduotis bei atlikdami savo pareigas, policijos pareigūnai privalo vadovautis pamatiniais žmogaus teisių principais, ginti bei gerbti žmogaus orumą, teises ir laisves[69]. Vadinasi, policijos pareigūnams suteikta teisė naudoti prievartą, yra stipriai ribojama įvairiais saugikliais, kurie iš esmės siejami su žmogaus teisių įgyvendinimu. Taigi policijos pareigūnų naudojamą prievartą galima įvardinti kaip veiklos metodą, grindžiamą protingumo ir proporcingumo principais, kuriuo siekiama įgyvendinti jiems pavestus uždavinius ir išvengti bet kokio pavojaus.

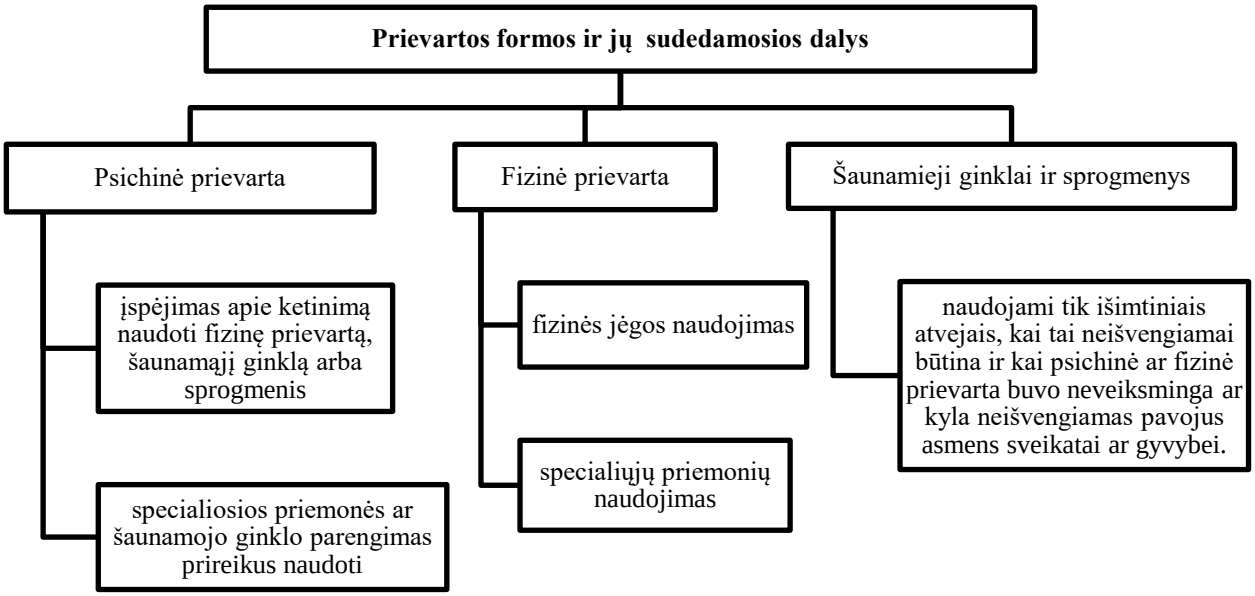
Dažnu atveju prievartos panaudojimas yra neišvengiamas ir būtinas sulaikant asmenis, padariusius pažeidimus, siekiant užkirsti kelią teisės pažeidimams ir visais kitais atvejais, kai siekiama apginti teisėtus valstybės, visuomenės ar asmens interesus[70]. Mūsų šalyje neišimtinai nuo kitų valstybių policijos pareigūnai nuolat susiduria su vairuotojais, kurie nepaklūsta policijos pareigūno reikalavimui sustoti. Policijos departamento prie Vidaus reikalų ministerijos Viešosios policijos valdybos duomenimis, per metus yra fiksuojama apie 500 atvejų, kai vairuotojai nepaklūsta policijos pareigūno reikalavimui sustabdyti transporto priemonę[71]. R. Rulevičius atkreipia dėmesį, kad praktikoje skaičiai dar didesni, nes statistikoje neatsispindi tie atvejai, kai reikalavimui sustabdyti transporto priemonę nepaklusę vairuotojai lieka nepatraukti administracinėn atsakomybėn (pvz. transporto priemonės nebuvo sulaikytos ir pažeidėjų vėliau nustatyti nepavyko, trasnporto priemonę vairavo asmuo iki 16 metų amžiaus ir kt.)[72]. Vairuotojai nestoja dėl įvairių priežasčių, vieni dėl to, kad yra neblaivūs, kiti, kad neturi teisės vairuoti, treti veža vogtus daiktus ar kontrabandą[73].

Vairuotojo nepaklusimas policijos pareigūno išreikštam reikalavimui sustoti dažnu atveju sukelia pareigūnui neigiamas emocijas, stresinę situaciją, todėl būtent tokiais atvejais turi

---

[68] „Lietuvos Respublikos policijos įstatymas“, *Valstybės žinios* 90, 2777 (2000), 4 str.
[69] Lietuvos policijos generalinio komisaro įsakymas „Dėl Lietuvos policijos darbuotojų etikos kodekso patvirtinimo“, *TAR* 12795 (2018), 6 str.
[70] Saulius Greičius, „Prievartos naudojimo įgyvendinant valstybės sienos apsaugos tarnybos funkcijas teisinio reguliavimo aspektai“, *Jurisprudencija* 76, 68 (2005): 59, https://www.mruni.eu/upload/iblock/75a/8_greicius.pdf
[71] Policijos departamento prie Vidaus reikalų ministerijos Viešosios policijos valdybos pažymoje Nr. 5-IL-1383 fiksuota, kad už policijos pareigūno reikalavimo sustabdyti transporto priemonę nevykdymą, administracinėn atsakomybėn patrauktų asmenų skaičius Lietuvoje buvo 448 – 2012 metais, 514 – 2013 metais, 494- 2014 metais, 519 – 2015 metais, cituota iš Romualdas Rulevičius, *Priverstinio transporto priemonės stabdymo ypatumai* (Mastaičiai: Lietuvos policijos mokykla, 2015), 18-19.
[72] Romualdas Rulevičius, Priverstinio transporto priemonės stabdymo ypatumai (Mastaičiai: Lietuvos policijos mokykla, 2015), 18-19.
[73] Agnė Skamarakaitė, „KET pažeidėjų gaudynės: kasmet nuo policijos bėga apie 500 vairuotojų, vaikytis tenka ir laukuose“, *Delfi*, balandžio 14, 2015, https://www.delfi.lt/auto/patarimai/ket-pazeideju-gaudynes-kasmet-nuo-policijos-bega-apie-500-vairuotoju-vaikytis-tenka-ir-laukuose.d?id=67696610

pasireikšti jo tvirtas charakteris, psichologinis, teisinis ir profesinis pasirengimas[74]. Ypač tai aktualu kalbant apie transporto priemonių priverstinio stabdymo situacijas, kai pareigūnas prievartos priemones turi naudoti važiuodamas ypatingai sudėtingomis sąlygomis – dideliu greičiu, tamsiuoju paros metu, esant kelio nelygumams, staigiems posūkiams ir t.t. Kokią konkrečią priemonę pasirinkti vejantis transporto priemonę, sprendžia policijos pareigūnas vadovaudamasis teisės normų nuostatomis, kurios imperatyviai reikalauja, kad pareigūnas prievartą naudotų įvertindamas konkrečios situacijos aplinkybes, teisės pažeidimo pobūdį ir intensyvumą, taip pat atsižvelgdamas į individualias pažeidėjo savybes[75]. Policijos pareigūnams yra suteikti įgaliojimai įstatymo nustatyta tvarka naudoti psichinę ir fizinę prievartą, o esant išimtiniams atvejams – šaunamąjį ginklą ar sprogmenis[76]. Kiekviena šių prievartos formų pasižymi savitais bruožais ir savybėmis, kurios pristatomos 1 paveiksle.



1 pav. Prievartos formos ir jų sudedamosios dalys

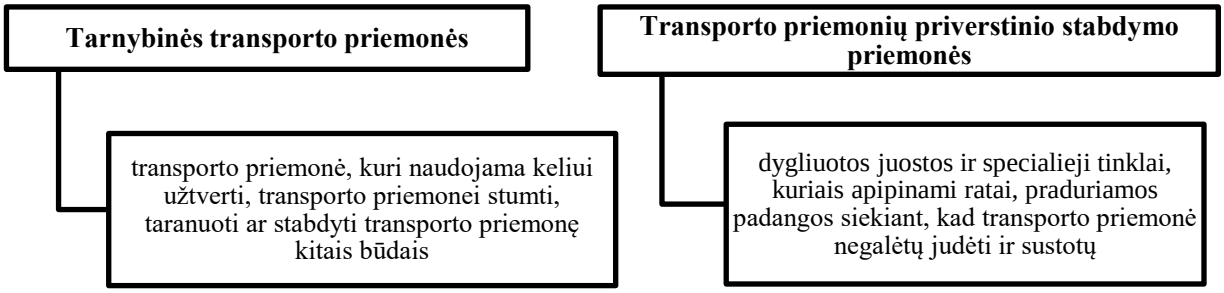
Šaltinis: sudaryta darbo autorės pagal „Lietuvos Respublikos policijos įstatymas“, *Valstybės žinios* 90, 2777 (2000), 2, 28 str.

Policijos pareigūnų naudojamas prievartos priemones galima suskirstyti į tris grupes (žr. paveikslą Nr. 1). Pati švelniausia prievartos forma – psichinė prievarta. Ji apima ne tik įspėjimą apie ketinamą naudoti fizinę prievartą, šaunamąjį ginklą ar sprogmenis, bet ir šaunamojo ginklo ar specialiosios priemonės parengimą prireikus naudoti. Nors psichinė prievarta yra pati švelniausia ir mažiausiai pavojingų padarinių sukelianti priemonė, tačiau I. Kairienės teigimu,

[74] Viačeslav Čigrin, „Šaunamojo ginklo panaudojimo praktika policijos veikloje 2015 metais“, Visuomenės saugumas ir viešoji tvarka 16, ISSN 2335-2035 (2016): 52, https://repository.mruni.eu/bitstream/handle/007/15017/%20igrin.pdf?sequence=1
[75] „Lietuvos Respublikos policijos įstatymas“, *Valstybės žinios* 90, 2777 (2000), 27 str.
[76] *Ibid.*, 27, 28 str.

dažnu atveju psichinės prievartos panaudojimas leidžia užkirsti kelią pažeidėjo neteisėtiems veiksmams, kartu sumažina pavojingesnių formų prievartos priemonių panaudojimo atvejus[77]. Visgi manytina, kad tokia prievartos forma teigiamai paveikia tik tuos pažeidėjus, kurie mažiau pasitiki savo jėgomis, abejoja tuo, ką daro, o ne tuos, kurie teisės pažeidimą planavo ir jam ruošėsi iš anksto ne tik fiziškai, bet ir psichologiškai. Psichinę prievartą policijos pareigūnai įprastai pradeda naudoti pirminėje automobilio persekiojimo stadijoje ir tęsia viso sulaikymo metu, reikalaujant pažeidėjo sustoti bei įspėjant apie ketinamą naudoti fizinę jėgą ar specialiąsias priemones.

Fizinei prievartai priskiriamas fizinės jėgos ir (ar) specialiųjų priemonių panaudojimas[78]. Priverstinis transporto priemonės stabdymas yra labiau siejamas su specialiųjų priemonių panaudojimu nei su fizine jėga. Detalizuojant specialiųjų priemonių sąvoką, išskirtinos šios priverstiniam transporto priemonės stabdymui aktualios specialiosios priemonės: atitvarai, tarnybinės transporto priemonės, dažomieji sviediniai, dūminės ir ašarinės granatos ir šaudmenys bei transporto priemonių priverstinio stabdymo priemonės[79]. Priverstiniam transporto priemonės stabdymui Lietuvoje policijos pareigūnai dažniausiai naudoja transporto priemonių priverstinio stabdymo priemones, tam tikrais atvejais – tarnybines transporto priemones[80]. Šių priemonių turinys pateikiamas 2 paveiksle.



2 pav. Praktikoje dažniausiai naudojamos specialiosios priemonės

Šaltinis: sudaryta darbo autorės pagal Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas 2016-11-28 Nr. 1162 „Dėl specialiųjų priemonių specifikacijos ir specialiųjų priemonių panaudojimo tvarkos aprašo patvirtinimo“, *TAR*, 27588 (2016), 2 str.

[77] Ingrida Kairienė, „Šaunamojo ginklo panaudojimo teisinio reglamentavimo problematika Lietuvos policijoje“, Visuomenės saugumas ir viešoji tvarka 4, ISSN 2029-1701 (2010): 53, https://repository.mruni.eu/bitstream/handle/007/14801/Kairien%C4%97.pdf?sequence=1&isAllowed=y

[78] „Lietuvos Respublikos policijos įstatymas“, Valstybės žinios 90, 2777 (2000), 2 str.

[79] Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas 2016-11-28 Nr. 1162 „Dėl specialiųjų priemonių specifikacijos ir specialiųjų priemonių panaudojimo tvarkos aprašo patvirtinimo“, *TAR*, 27588 (2016), 2, 12 str.

[80] Romualdas Rulevičius, Priverstinio transporto priemonės stabdymo ypatumai (Mastaičiai: Lietuvos policijos mokykla, 2015), 37-40.

Analizuojant mokslinę literatūrą, naujienų portalų straipsnius bei pačių teisėsaugos institucijų viešai publikuojamą informaciją, darytina išvada, kad Lietuvoje policijos pareigūnai iš minėtų specialiųjų priemonių dažniausiai naudoja transporto priemonių priverstinio stabdymo priemonę – dygliuotas juostas, kurios visuomenėje vadinamos plačiai paplitusiu terminu „ežys“[81]. Nors ši priemonė Lietuvos policijoje yra bene vienintelis variantas (be retų atvejų, kai stabdymui panaudojamas tarnybinis automobilis arba šaunamasis ginklas), kurį naudoja pareigūnai priverstiniam transporto priemonės stabdymui, tačiau tai tikrai nėra pats saugiausias pasirinkimas. Naudojant dygliuotas juostas, būtina įvertinti, jog daugumoje situacijų stabdomų transporto priemonių greitis bus tikrai didelis, pervažiavusios per jas transporto priemonės gali tapti sunkiai valdomos – pradėti slysti, prarasti stabilumą ar verstis[82]. Todėl pareigūnams prieš naudojant šią priemonę, būtina įvertinti, ar po priverstinio stabdymo priemonės panaudojimo transporto priemonei išvažiavus į priešpriešinio eismo juostą neįvyks susidūrimas su kita transporto priemone[83]. Taip pat svarbu pasirinkti kelių ruožus, kuriuose mažesnis eismas bei įvertinti riziką, jog pervažusi dygliuotas juostas transporto priemonė gali atsitrenkti į netoli kelio esančias kliūtis, dėl ko gali nukentėti transporto priemonėje esantys žmonės[84]. Akivaizdu, kad priverstinio transporto priemonės stabdymo įrenginio panaudojimo galimybės praktikoje yra pakankamai ribotos, nes kyla didelė rizika, kad po jo panaudojimo transporto priemonė taps nevaldoma ir kils pavojus sveikatai ar gyvybei.

Visame pasaulyje nėra vieningos nuomonės kaip ir kokiomis priemonėmis turėtų būti atliekamas priverstinis transporto priemonės sustabdymas[85]. Įvairiose užsienio valstybėse policijos pareigūnai priverstiniam transporto priemonės stabdymui dažnai naudoja tarnybinę transporto priemonę, kuria blokuoja arba taranuoja pažeidėjo automobilį[86]. JAV policijos pareigūnai turi specialiai įrengtus automobilius, kuriuos naudoja taranavimui, šią taktiką taiko tik didelę praktinę

---

[81] Įvardijant priverstinio stabdymo priemones Lietuvos policijos veikloje nurodomas tik vienintelis variantas – LZJ modelio priverstinio stabdymo priemonės „Road Block“ – dygliuotos juostos (Romualdas Rulevičius, Priverstinio transporto priemonės stabdymo ypatumai (Mastaičiai: Lietuvos policijos mokykla, 2015), 37-41.). Apie tai, kad ši priemonė yra bene vienintelė Lietuvos policijos pareigūnams suteikta priverstinio stabdymo priemonė pasisako ir kiti Lietuvos policijos atstovai: Egidijus Babelis, „Gaudant nusikaltėlius Lietuvos pareigūnų rankos – suristos“. *15min.*, balandžio 1, 2016, https://www.15min.lt/gazas/naujiena/saugukelyje-lt/gaudant-nusikaltelius-lietuvos-pareigunu-rankos-suristos-787-604499?fbclid=IwAR2rdgIKSB8l6rh72RNMTgxNYEWnIyKRPRuePY0pc5VlgfD4LBbEVMBS9Hg; Darius Čiužauskas, „Latvis žudikas įkliuvo Lietuvoje“, *Respublika*, balandžio 2, 2019. http://www.respublika.lt/lt/naujienos/lietuva/nusikaltimai_ir_nelaimes/latvis_zudikas_ikliuvo_lietuvoje/

[82] Romualdas Rulevičius, Priverstinio transporto priemonės stabdymo ypatumai (Mastaičiai: Lietuvos policijos mokykla, 2015), 42.

[83] *Ibid.*, 42-43.

[84] *Ibid.*, 43.

[85] „Girto vairuotojo gaudynės - policijos paaiškinimas“, Elta pranešimas spaudai pagal Vilniaus apskrities policijos įstaigos paaiškinimą, žiūrėta 2019 balandžio 2 d., http://pranesimai.elta.lt/news/public_view/101321

[86] Sharon R. Fairley, „The Police Encounter with a Fleeing Motorist: Dilemma or Debacle?“, UC Davis Law Review Online 52, (2018): 177-183, https://lawreview.law.ucdavis.edu/online/vol52/52-online-Fairley.pdf

patirtį sukaupę pareigūnai, kurių žinios ir įgūdžiai leidžia transporto priemonę sustabdyti pačiu efektyviausiu būdu, pavyzdžiui, trenkiantis į atitinkamą transporto priemonės dalį, dėl ko automobilis priverčiamas sustoti[87]. Kai kuriose Europos valstybėse (pavyzdžiui Vokietijoje) policijos pareigūnai tarnybiniais automobiliais stengiasi apsupti pažeidėjo automobilį ir užtverti kelią, panašios taktikos imasi ir britų pareigūnai, kurie apsupę transporto priemonę gretinasi link jos ir po truputį ją stabdo, kol galiausiai automobilis vis tiek sustabdomas[88]. Tokiu būdu stabdant transporto priemones sukeliamo pavojaus lygis visiškai minimalus, jei ir įvyksta koks kontaktas, tai jis būna labai silpnas[89]. Mūsų šalyje toks stabdymo metodas priskiriamas specialiųjų priemonių grupei, t.y. policijos pareigūnų tarnybinės transporto priemonės naudojimas keliui užtverti, transporto priemonei stumti ar pažeidėjo transporto priemonei taranuoti[90]. Tačiau Lietuvoje transporto priemonės sustabdymas ją stumiant, blokuojant ar taranuojant tarnybine transporto priemone nėra dažnai praktikuojamas, nes tam reikalinga didelės policijos pajėgos ir aprūpinimas tam skirta įranga[91].

Kai susiklosto išimtiniai atvejai, kurių metu iškyla neišvengiamas pavojus pareigūno ar kitų asmenų sveikatai ar gyvybei ir kai psichinės ar fizinės prievartos priemonės nebuvo veiksmingos, policijos pareigūnas, nekeldamas tiesioginio pavojaus asmens gyvybei, turi teisę panaudoti šaunamąjį ginklą prieš transporto priemonę[92]. Pabrėžtina, kad žala šaunamuoju ginklu gali būti padaryta tik transporto priemonei (peršaunamos padangos)[93]. Policijos pareigūno teisė naudoti šaunamąjį ginklą yra skiriamasis pareigūnų bruožas, kartu ir būtina sąlyga pareigoms atlikti bei teisėms įgyvendinti, teigia A. Gutauskas, akcentuodamas, kad šaunamasis ginklas daugeliu atveju sukelia tiek psichologinių, tiek ir fizinių padarinių, todėl dėl savo pavojingumo neabejotinai laikytinas išskirtine prievartos priemone[94]. Tam pritaria ir daugelis kitų autorių, kurie šaunamojo ginklo panaudojimą laiko kraštutine ir itin pavojinga prievartos forma. I. Kairienės nuomone, šaunamasis ginklas dėl savo pavojingumo, jeigu tik įmanoma, turėtų būti išvis

---

[87] Fairley, *supra note* 86: 177-183.

[88] „Girto vairuotojo gaudynės - policijos paaiškinimas“, Elta pranešimas spaudai pagal Vilniaus apskrities policijos įstaigos paaiškinimą, žiūrėta 2019 balandžio 2 d., http://pranesimai.elta.lt/news/public_view/101321; Egidijus Babelis, „Gaudant nusikaltėlius Lietuvos pareigūnų rankos – surištos“, *15min.*, balandžio 1, 2016, https://www.15min.lt/gazas/naujiena/saugukelyje-lt/gaudant-nusikaltelius-lietuvos-pareigunu-rankos-suristos-787-604499?fbclid=IwAR2rdgIKSB8l6rh72RNMTgxNYEWnIyKRPRuePY0pc5VlgfD4LBbEVMBS9Hg

[89] *Ibid.*

[90] Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas 2016-11-28 Nr. 1162 „Dėl specialiųjų priemonių specifikacijos ir specialiųjų priemonių panaudojimo tvarkos aprašo patvirtinimo“, *TAR*, 27588 (2016), 2 str.

[91] Romualdas Rulevičius, Priverstinio transporto priemonės stabdymo ypatumai (Mastaičiai: Lietuvos policijos mokykla, 2015), 30.

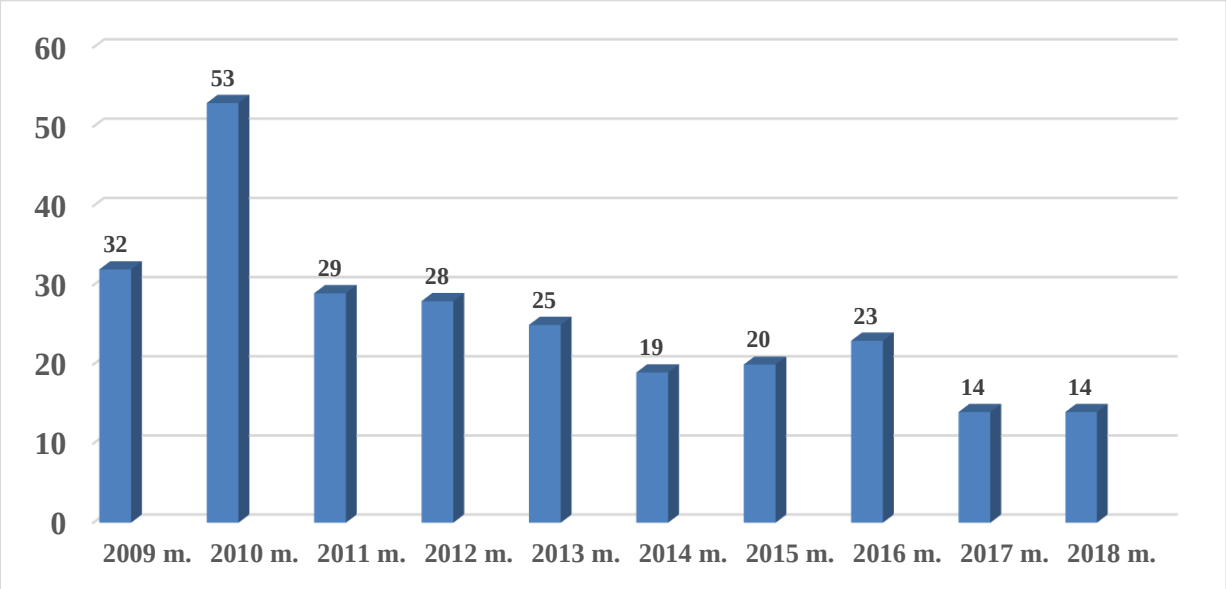
[92] „Lietuvos Respublikos policijos įstatymas“, *Valstybės žinios* 90, 2777 (2000), 28 str.

[93] Rulevičius, *op. cit.*, 48.

[94] Aurelijus Gutauskas, „Šaunamojo ginklo panaudojimas sulaikant pažeidimą darančius asmenis ar transporto priemones: šauti ar ne?“, Teisės apžvalga / Law Review 2, 14 (2016): 62, https://www.vdu.lt/cris/bitstream/20.500.12259/32515/1/ISSN2029-4239_2016_N_2_14.PG_62-74.pdf

nenaudojamas nei kaip psichinės prievartos forma, nei tiesiogiai[95]. Šaunamojo ginklo pavojingumas iš esmės pasireiškia tuo, kad policijos pareigūnas, turėdamas teisę naudoti šią prievartos priemonę gali netinkamai įvertinti situaciją ir sukelti sunkius padarinius – pakenkti pažeidėjo ar kito asmens sveikatai ar net sukelti mirtinas pasekmes[96]. Be to, šaunamasis ginklas laikytinas ne tik išskirtinai pavojinga prievartos priemone, bet ir reikalaujančia pareigūnų gerų profesinių įgūdžių bei nuolatinių praktinių mokymų šios priemonės naudojimui[97]. Šaunamasis ginklas dėl savo pavojingumo laikytinas išimtine, sunkiausius padarinius sukeliančia prievartos priemone, kurios panaudojimas ir šiai diena yra problematiškas. Atsižvelgiant į tai, šaunamojo ginklo priverstinai stabdant transporto priemones panaudojimo aspektai šiame darbe bus aptariami plačiau, analizuojant šios priemonės panaudojimo Lietuvos policijos veikloje statistinius duomenis.

Bendras šaunamojo ginklo naudojimo rodiklis Lietuvos policijos veikloje linkęs mažėti (žr. paveikslą Nr. 3).



3 pav. Policijos pareigūnų šaunamojo ginklo panaudojimo dinamika (kartais) 2009-2018 m.

Šaltinis: Lietuvos policijos mokyklos parengta pažyma apie šaunamojo ginklo panaudojimą 2018 m.

[95] Ingrida Kairienė, „Šaunamojo ginklo panaudojimo teisinio reglamentavimo problematika Lietuvos policijoje“, Visuomenės saugumas ir viešoji tvarka 4, ISSN 2029-1701 (2010): 54, https://repository.mruni.eu/bitstream/handle/007/14801/Kairien%C4%97.pdf?sequence=1&isAllowed=y

[96] Eimutis Misiūnas, „Policijos pareigūnų teisinis statusas“, (daktaro disertacija, Mykolo Romerio universitetas, 2010), 125, http://talpykla.elaba.lt/elaba-fedora/objects/elaba:1758325/datastreams/MAIN/content

[97] Sharon R. Fairley, „The Police Encounter with a Fleeing Motorist: Dilemma or Debacle?“, UC Davis Law Review Online 52, (2018): 184-187, https://lawreview.law.ucdavis.edu/online/vol52/52-online-Fairley.pdf

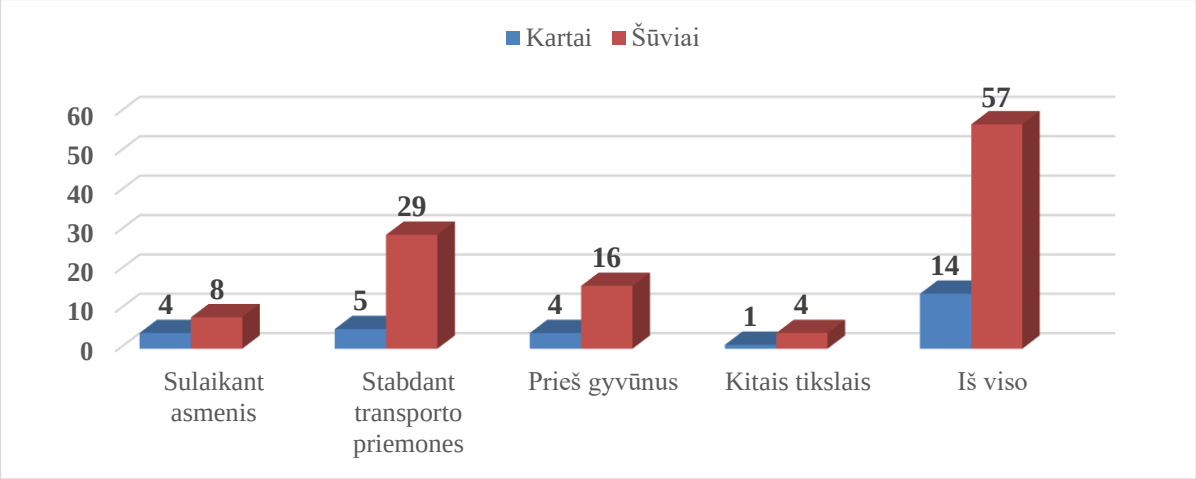
Vertinant paskutinių trijų metų statistiką, pastebima, kad šaunamojo ginklo panaudojimo prieš transportą atvejai taip pat mažėja kiekvienas metais. 2016 metais policijos pareigūnai šaunamąjį ginklą panaudojo 23 kartus, iš jų 17 kartų prieš transportą. 2017 metais šaunamasis ginklas buvo panaudotas 14 kartų, iš jų 7 kartus prieš transporto priemones. Praėjusių metų duomenimis, šaunamąjį ginklą policijos pareigūnai panaudojo 14 kartų, iš kurių 5 kartus prieš transportą (žr. paveikslą Nr. 4). Analizuojant šiuos statistinius duomenis, pastebėtina, kad šaunamojo ginklo panaudojimas prieš transporto priemones sudaro nemažą dalį visų panaudojimo atvejų, tai rodo, kad transporto priemonių vairuotojai kiekvienais metais sukelia išimtinai pavojingas situacijas, kurių metu tenka naudoti kraštutinę prievartos formą.

Ginklas panaudotas	2009 m.	2010 m.	2011 m.	2012 m.	2013 m.	2014 m.	2015 m.	2016 m.	2017 m.	2018 m.
Prieš asmenį (kartai)	12	6	9	8	2	-	3	3	4	4
Prieš transportą (kartai)	14	19	9	15	13	3	9	17	7	5
Prieš gyvūną (kartai)	5	28	9	5	10	6	8	3	3	4
Kitais tikslais (kartai)	1	-	2	-	-	10	-	-	-	1
Iš viso:	32	53	29	28	25	19	20	23	14	14

4 pav. Policijos pareigūnų šaunamojo ginklo panaudojimo dinamika 2009-2018 m.

Šaltinis: Lietuvos policijos mokyklos parengta pažyma apie šaunamojo ginklo panaudojimą 2018 m.

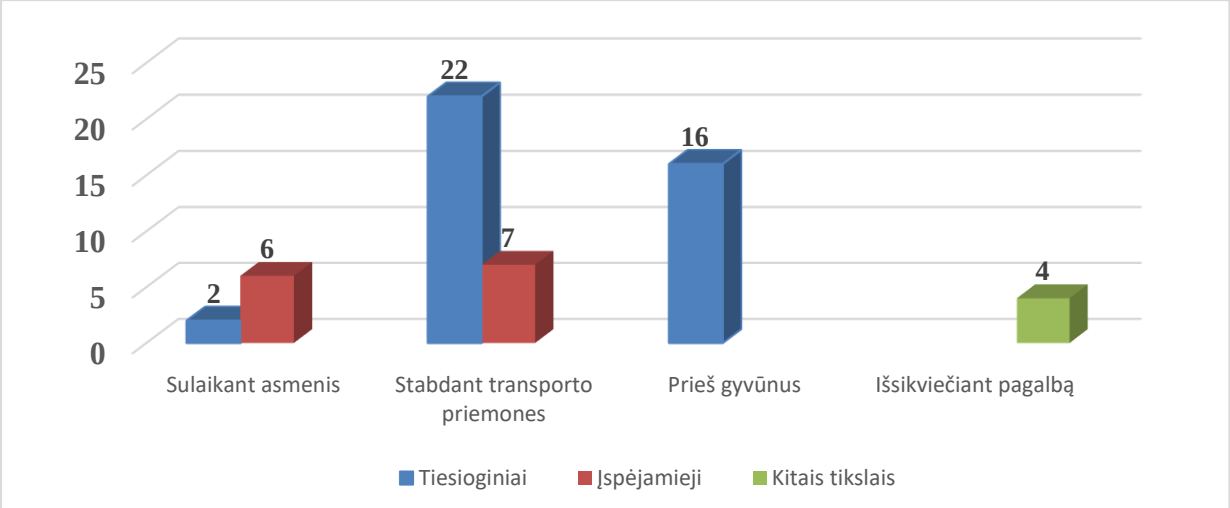
Nors 2018 metais fiksuoti tik 5 šaunamojo ginklo prieš transporto priemones atvejai, tačiau žvelgiant į statistinius duomenis atkreiptinas dėmesys, jog prieš transportą buvo paleisti net 29 šūviai (žr. paveikslą Nr. 5). Pagal tai darytina prielaida, kad viena iš pavojingiausių prievartos priemonių ne visada suveikia efektyviai ir tenka paleisti pakartotinius šūvius.



5 pav. Šaunamojo ginklo panaudojimo atvejų ir paleistų šūvių santykis 2018 m.

Šaltinis: Lietuvos policijos mokyklos parengta pažyma apie šaunamojo ginklo panaudojimą 2018 m.

2017-01-01 įsigaliojus Policijos įstatymo 28 str. naujai redakcijai nebeliko ankstesnės šio straipsnio nuostatos, kad „[...] pareigūnas, nekeldamas pavojaus įstatymų saugomoms vertybėms, turi teisę iššauti iš šaunamojo ginklo, kai būtina įspėti apie galimą šaunamojo ginklo panaudojimą“[98]. Šiuo metu galiojantis Policijos įstatymas numato, kad prieš naudojant sprogmenis ar šaunamąjį ginklą, policijos pareigūnas privalo apie šį ketinimą įspėti, o teisę iššauti iš šaunamojo ginklo turi tik tada, kai būtina išsikviesti pagalbą ar duoti pavojaus signalą[99]. Tuo tarpu iš 2018 metais 29 paleistų šūvių prieš transporto priemones, 22 šūviai buvo tiesioginiai, 7 įspėjamieji (žr. paveikslą Nr. 6). Šiuo metu galiojantis teisinis reglamentavimas nesuteikia teisės policijos pareigūnui paleisti įspėjamuosius šūvius prieš galimą šaunamojo ginklo panaudojimą, todėl akivaizdu, kad dalis pareigūnų vis dar vadovaujasi nebegaliojančiomis teisės normomis.



6 pav. Tiksliniai policijos pareigūnų paleisti šūviai 2018 m.

Šaltinis: Lietuvos policijos mokyklos parengta pažyma apie šaunamojo ginklo panaudojimą 2018 m.

Kaip minėta anksčiau, už pareigūno reikalavimo sustabdyti transporto priemonę nevykdymą per metus administracinėn atsakomybėn patraukiami vidutiniškai 500 vairuotojų. Iš pateiktos duomenų analizės matyti, kad šaunamojo ginklo panaudojimas priverstinai stabdant transporto priemones nėra dažnas reiškinys ir linkęs mažėti. Tai rodo, kad yra priemonių ir būdų nepaklusnius vairuotojus sustabdyti ir nepanaudojant šaunamojo ginklo. 2010-2015 metų šaunamojo ginklo naudojimo statistiką analizavęs prof. A. Gutauskas atkreipė dėmesį į tai, kad nors mirtinų sužalojimų šaunamuoju ginklu fiksuota nebuvo, tačiau būta bandymų nesustojusią transporto priemonę persekioti ir stabdyti pavojingai šaudant automobilio link, t.y. buvo pataikyta

[98] „Lietuvos Respublikos policijos įstatymas“, *Valstybės žinios* 90, 2777 (2000), 28 str. redakcija galiojusi iki 2017 sausio 1 d.
[99] „Lietuvos Respublikos policijos įstatymas“, *Valstybės žinios* 90, 2777 (2000), 28 str.

į transporto priemonės variklio skyrių[100]. Be to, pastebima, kad šaunamąjį ginklą dažniau naudoja jaunesnio amžiaus ir mažiau patyrę policijos pareigūnai[101].

Reziumuojant tai, kas išdėstyta, prievartos naudojimas yra policijos pareigūnų veiklos metodas, kuris naudojamas, kai yra nevykdomi pareigūnų nurodymai ar reikalavimai, padedantis įgyvendinti pareigūnams pavestus uždavinius bei išvengti bet kokio pavojaus. Prievartos priemonių panaudojimas grindžiamas proporcingumo ir protingumo principais. Skiriamos trys prievartos priemonių rūšys: psichinė prievarta, fizinė prievarta ir šaunamojo ginklo bei sprogmenų panaudojimas. Psichinė prievarta laikytina pačia švelniausia prievartos forma, tačiau priverstinai stabdant transporto priemones ši priemonė ne visada tampa efektyviu būdu pasiekti norimus tikslus. Tokiu atveju policijos pareigūnai naudoja fizinę prievartą arba šaunamąjį ginklą. Mūsų šalyje prievartos priemonių priverstiniam automobilio sustabdymui pasirinkimas pakankamai siauras. Lietuvos policija dažniausiai tokiose situacijose naudoja transporto priemonių priverstinio stabdymo priemonę – dygliuotas juostas. Esant išimtinėms situacijoms, kaip kraštutinę prievartos priemonę, policijos pareigūnai gali panaudoti šaunamąjį ginklą. Atlikta šaunamojo ginklo statistikos analizė rodo, kad šaunamojo ginklo naudojimas prieš transporto priemones nuo 2016 metų ženkliai sumažėjo. Tam, autorės nuomone, daug įtakos turėjo 2016 metais priimtos Policijos įstatymo pataisos, kuriomis šaunamojo ginklo naudojimo teisinis pagrindas buvo suderintas su ES teise, kuri šios priemonės naudojimą riboja pakankamai griežtai. Statistiniai duomenys rodo, kad policijos pareigūnai persekiodami transporto priemones kaip psichinės prievartos formą vis dar naudoja įspėjamuosius šūvius nors pasikeitus teisiniam reglamentavimui toks metodas yra uždraustas. Tai rodo, kad policijos pareigūnai nėra tinkamai susipažinę su teisės normomis, reguliuojančiomis šaunamojo ginklo naudojimo sąlygas ir pagrindus. Statistikos duomenys patvirtina, kad persekiojant transporto priemonę šaunamasis ginklas nėra dažnai naudojamas ne tik dėl savo pavojingumo, bet ir dėl to, kad ne visada suveikia efektyviai ir tenka paleisti pakartotinius šūvius. Tai neabejotinai reikalauja policijos pareigūnų specialaus parengimo tiek ugdant praktinius įgūdžius, tiek teisės normatyvinėje srityje. Šaunamojo ginklo ir dygliuotų juostų panaudojimo galimybės praktikoje yra sudėtingos dėl jų keliamo pavojaus žmonių sveikatai ir gyvybei. Šių priemonių panaudojimas yra ribojamas įvairių aplinkos faktorių, pavyzdžiui, intensyvaus eismo, netoliese esančių pašalinių žmonių ir t.t., todėl alternatyvių priemonių neturėjimas lemia dažną transporto priemonės persekiojimą nesiimant jokių realių priemonių.

---

[100] Aurelijus Gutauskas, „Šaunamojo ginklo panaudojimas sulaikant pažeidimą darančius asmenis ar transporto priemones: šauti ar ne?“, Teisės apžvalga / Law Review 2, 14 (2016): 63-64, https://www.vdu.lt/cris/bitstream/20.500.12259/32515/1/ISSN2029-4239_2016_N_2_14.PG_62-74.pdf

[101] *Ibid*.

2. POLICIJOS PAREIGŪNŲ PRIVERSTINIAM TRANSPORTO PRIEMONIŲ SUSTABDYMUI TAIKOMŲ PRIEVARTOS PRIEMONIŲ TEISINIS REGLAMENTAVIMAS

2.1. Prievartos priemonių panaudojimą reguliuojantys nacionaliniai ir tarptautinės teisės aktai

Prievartos priemonių panaudojimas neišvengiamai apriboja asmenų, kurių atžvilgiu naudojama prievarta, galimybes veikti laisva valia, o, be kita ko, gali pažeisti žmogaus teises ir laisves. Žmogaus teisių pažeidimas yra sudėtingas reiškinys, kuris ypač aktualus prievartos priemonių panaudojimo atveju. Būtent todėl kiekviena valstybė, vadovaudamasi nacionalinių bei tarptautinių teisės aktų nuostatomis ir laikydamasi teisinių įsipareigojimų, privalo apsaugoti visuomenę nuo neteisėto prievartos priemonių naudojimo[102]. Teisėsaugos institucijų naudojamų prievartos priemonių teisinis reguliavimas įtvirtintas tarptautiniuose ir nacionaliniuose teisės aktuose, o prievartos panaudojimo teisinis vertinimas pateikiamas formuojamoje teismų praktikoje[103].

Vienas iš pagrindinių tarptautinių teisės aktų – *Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija* (toliau – Konvencija) valstybes nares įpareigoja laikytis Konvencijos nuostatų ir užtikrinti veiksmingą žmogaus teisių įgyvendinimą[104]. Tiesioginis prievartos priemonių teisėtumo reikalavimas atsispindi Konvencijos 2, 5, 8, 9, 10, 11 straipsniuose[105], kuriuose numatoma, kad žmogaus teises varžyti galima išimtinai teisės aktų pagrindu: „įstatymo nustatyta tvarka“ (5 str.), „išskyrus įstatymų nustatytus atvejus“ (8 str.) ir *etc*. Šios nuostatos įtvirtina teisės viršenybės principo reikalavimą, kad žmogaus teisių ir laisvių suvaržymas būtų vykdomas tik pagal „teisę“[106]. Teisė į gyvybę kartu su apsauga nuo kankinimo (Konvencijos 3 straipsnis) laikytina viena iš fundametaliausių žmogaus teisių, indikuojančių pamatines demokratinės visuomenės vertybes[107]. Tiesioginis Konvencijos nuostatų taikymas reiškia, kad

---

[102] Gintarė Pažereckaitė, „Tarptautinių organizacijų ir jų valstybių narių atsakomybės pagal tarptautinę teisę santykis“ (daktaro disertacija, Vilniaus universitetas, 2018), http://www.tf.vu.lt/wp-content/uploads/2018/04/daktaro-disertacija.pdf

[103] Romualdas Rulevičius, Priverstinio transporto priemonės stabdymo ypatumai (Mastaičiai: Lietuvos policijos mokykla, 2015), 6.

[104] „Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija“, *Valstybės žinios* 40, 987 (1995).

[105] Išvardinti Konvencijos straipsniai įtvirtina žmogaus teisę į gyvybę (2 straipsnis), teisę į laisvę ir saugumą (5 straipsnis), teisę į privataus ir šeimos gyvenimo gerbimą (8 straipsnis), minties, sąžinės ir religijos laisvę (9 straipsnis), saviraiškos laisvę (10 straipsnis), susirinkimų ir asociacijos laisvę (11 straipsnis).

[106] Egidijus Losis, „Procesinės prievartos priemonės baudžiamajame procese“, (daktaro disertacija, Mykolo Romerio universitetas, 2010), 72, http://talpykla.elaba.lt/elaba-fedora/objects/elaba:2018884/datastreams/MAIN/content

[107] Aurelija Pūraitė, „Policijos naudojama mirtina jėga: lietuviškos bylos EŽTT“, *Visuomenės saugumas ir viešoji tvarka* 17, ISSN 2029-1701 (2016): 256, https://www.mruni.eu/kpf_dokumentai/fakultetas/Leidiniai/MRU%20VSVT%20(17)%202016-12-16%20110.pdf

kiekvienas šalies jurisdikcijai priklausantis asmuo gali remtis Konvencija, jeigu mano, kad buvo pažeistos atitinkamos jo teisės, o nacionaliniai teismai privalo taikyti Konvencijos nuostatas[108].

Konvencijos antras straipsnis, kuris pabrėžia asmens teisę į gyvybę, įvardija, jog šio straipsnio pažeidimu nėra laikomas gyvybės atėmimas, jei tai padaroma nepanaudojant daugiau jėgos, negu neišvengiamai būtina:

1) įstatymų nustatyta tvarka malšinant sukilimą ar riaušes;

2) ginant asmenis nuo neteisėto smurto;

3) sutrukdant teisėtai sulaikytam asmeniui pabėgti arba teisėtai suimant[109].

Galima teigti, jog tokiu būdu įstatymų leidėjas deklaruoja, kad valstybės įsipareigoja apsaugoti žmogaus teisę į gyvybę, ir išskiria aplinkybes, kurioms esant galima teisėtai riboti teisės į gyvybę įgyvendinimą naudojant mirtiną prievartą (jėgą). EŽTT savo sprendimuose ne kartą pabrėžė, kad Konvencijos 2 straipsnis, numatantis pareigą saugoti teisę į gyvybę kartu su bendra valstybės pareiga kiekvienam garantuoti Konvencijoje įtvirtintas teises bei laisves, reikalauja, jog būtų atliktas oficialus ir veiksmingas tyrimas, leisiantis nustatyti, ar konkrečiais atvejais panaudota valstybės jėga buvo pateisinama tomis aplinkybėmis[110]. A. Gutauskas, kalbėdamas apie policijos pareigūnų naudojamą prievartą, akcentuoja, kad prievartos priemonių naudojimas prieš transporto priemones privalo būti griežtai proporcingas Konvencijoje nustatytiems tikslams[111]. Taip pat pabrėžia, kad transporto priemonės sulaikymas turi būti suplanuotas taip, kad bet koks prievartos panaudojimas, kuris gali sukelti sunkių padarinių žmogaus sveikatai ar gyvybei, būtų visiškai minimalus[112].

Apie pamatines žmogaus teises bei jų apsaugą skelbiama *Visuotinėje žmogaus teisių deklaracijoje*, kurioje nurodoma, kad kiekvienas žmogus turi teisę į laisvę, gyvybę ir asmens saugumą[113].

Žmogaus teisę į gyvybę įtvirtina ir *Tarptautinis pilietinių ir politinių teisių paktas*, nustatantis, kad neatimamą teisę į gyvybę turi kiekvienas žmogus, o ši teisė yra saugoma įstatymo[114]. Niekieno gyvybė negali būti atimama savavališkai[115]. Šiuo dokumentu įtvirtinama

---

[108] Aurelija Pūraitė, „Policijos naudojama mirtina jėga: lietuviškos bylos EŽTT“, *Visuomenės saugumas ir viešoji tvarka* 17, ISSN 2029-1701 (2016): 239, https://www.mruni.eu/kpf_dokumentai/fakultetas/Leidiniai/MRU%20VSVT%20(17)%202016-12-16%20110.pdf

[109] Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija, *Valstybės žinios* 40, 987 (1995), 2 str.

[110] „Europos Žmogaus Teisių Teismo 2009 m. liepos 7 d. sprendimas byloje Leparskienė prieš Lietuvą, Nr. 4860/02“. http://lrv-atstovas-eztt.lt/uploads/LEPARSKIENE_2009_sprendimas.pdf

[111] Aurelijus Gutauskas, „Šaunamojo ginklo panaudojimas sulaikant pažeidimą darančius asmenis ar transporto priemones: šauti ar ne?“, Teisės apžvalga / Law Review 2, 14 (2016): 72, https://www.vdu.lt/cris/bitstream/20.500.12259/32515/1/ISSN2029-4239_2016_N_2_14.PG_62-74.pdf

[112] *Ibid*.

[113] „Visuotinė žmogaus teisių deklaracija“, *Valstybės žinios* 68, 2497 (2006), 3 str.

[114] „Tarptautinis pilietinių ir politinių teisių paktas“, *Valstybės žinios* 77, 3288 (2002), 6 str.

[115] *Ibid*.

svarbiausia visuomenės ir valstybės vertybė – gyvybė bei jos apsauga, o šalims suteikiama pareiga užtikrinti šios teisės įgyvendinimą.

Policijos pareigūnų prievartos priemonių panaudojimas yra reglamentuojamas ir griežtai ribojamas ne tik tarptautinėmis teisės normomis, bet ir nacionaliniais teisės aktais. Svarbiausias mūsų šalies įstatymas - *Lietuvos Respublikos Konstitucija* (toliau – Konstitucija) įtvirtina nuostatą, kad „žmogaus teisės ir laisvės yra prigimtinės“[116]. Prievartos priemonių teisėtumo reikalavimas tiesiogiai įtvirtintas Konstitucijos II skyriaus straipsniuose, kurie pabrėžia žmogaus teisių ir laisvių svarbą bei apsaugą, o jų varžymą numato tik teisės aktų pagrindu[117]. Įstatymo 19, 20, 21 straipsniai reglamentuoja žmogaus teises į laisvę, gyvybę, neliečiamumą, draudžia žmogų žaloti, kankinti, žiauriai su juo elgtis ar žeminti jo orumą[118]. Aukščiausią teisinę galią turinčiame įstatyme įtvirtintos žmogaus teisės ir laisvės laikytinos imperatyvu, kuriuo privaloma vadovautis ir dėl ko negali būti jokių kitų teisės normų, pažeidžiančių šias teises. Policijos pareigūnams naudojant bet kokią prievartos formą, priverstinai stabdant transporto priemones, svarbu teisingai įvertinti situacijos aplinkybes bei vadovautis teisės normomis, kad nebūtų pažeistos Konstitucijoje įtvirtintos ir garantuojamos žmogaus teisės į gyvybę, laisvę, orumą, asmens neliečiamumą. Kaip teisingai yra pažymėjęs A. Vaišvila, prievartos priemonių panaudojimo sąlygų klausimas neturi policijos pareigūnų veiksmams palikti diskrecijos teisės, t. y. prievartos panaudojimo sąlygos turi būti numatytos institucijos veiklą reglamentuojančiuose teisės aktuose, numatant baigtinį jų sąrašą[119].

Policijos įstatymas yra pagrindinis nacionalinis teisės aktas, reglamentuojantis policijos veiklos uždavinius, principus, funkcijas, paskirtį, teisinius pagrindus, pareigūnų teises, pareigas, atsakomybę, bei numatantis policijos pareigūnų įgaliojimus, tarp jų ir įgaliojimą naudoti prievartą, kad būtų užtikrintas teisėtų policijos pareigūnų nurodymų ar reikalavimų vykdymas[120]. Taigi sprendžiant apie policijos pareigūnų naudojamų prievartos priemonių teisėtumą visų pirma vadovaujamasi Policijos įstatymu[121]. Prievarta šiame įstatyme apibrėžiama kaip veiklos metodas, kurį naudoja policijos pareigūnai siekdami įgyvendinti jiems pavestus uždavinius: 1) viešosios tvarkos bei asmens ir visuomenės saugumo užtikrinimą; 2) asmens teisių ir laisvių apsaugą; 3) pagalbos teikimą žmonėms, kai tokia pagalba būtina dėl asmenų psichinio ar fizinio bejėgiškumo,

---

[116] „Lietuvos Respublikos Konstitucija“, *Valstybės žinios* 33, 1014 (1992), 18 str.
[117] Egidijus Losis, „Procesinės prievartos priemonės baudžiamajame procese“, (daktaro disertacija, Mykolo Romerio universitetas, 2010), 69, http://talpykla.elaba.lt/elaba-fedora/objects/elaba:2018884/datastreams/MAIN/content
[118] „Lietuvos Respublikos Konstitucija“, *Valstybės žinios* 33, 1014 (1992), 19-21 str.
[119] Alfonsas Vaišvila, *Teisės teorija* (Vilnius: Justitia, 2004), 236.
[120] „Lietuvos Respublikos policijos įstatymas“, *Valstybės žinios* 90, 2777 (2000).
[121] Aurelijus Gutauskas, „Šaunamojo ginklo panaudojimas sulaikant pažeidimą darančius asmenis ar transporto priemones: šauti ar ne?“, Teisės apžvalga / Law Review 2, 14 (2016): 64, https://www.vdu.lt/cris/bitstream/20.500.12259/32515/1/ISSN2029-4239_2016_N_2_14.PG_62-74.pdf

taip pat nukentėjusiems nuo administracinių teisės pažeidimų ar nusikalstamų veikų, ekstremalių situacijų ir pan.; 4) prevenciją administracinių nusižengimų ir nusikalstamų veikų atžvilgiu; 5) administracinių nusižengimų ir nusikalstamų veikų tyrimą ir atskleidimą; 6) eismo saugumo priežiūrą[122]. Vadinasi, valstybė, suteikdama pareigūnams teisinius įgaliojimus naudoti prievartos priemones, laikosi savo pareigos ginti ir apsaugoti asmenų teises į laisvę, neliečiamumą, saugumą bei gyvybę[123].

Įstatymas numato, kad policijos pareigūnas, įgyvendindamas jam pavestus uždavinius, turi teisę šio įstatymo numatyta tvarka panaudoti prievartos priemones[124]. Tarptautiniuose teisės aktuose įtvirtinti prievartos ribojimo aspektai atsispindi ir Policijos įstatymo nuostatose, kuriose nurodoma, kad pareigūnui suteikta teisė naudoti prievartą įgyvendinama tik tarnybinio būtinumo atvejais, proporcingai esamam pavojui ir adekvačiai esamoms aplinkybėms, įvertinant konkrečios situacijos aplinkybes, paties pažeidėjo savybes, pažeidimo pobūdį bei intensyvumą[125]. Atsižvelgiant į tai, kad 2017 metais keitėsi Policijos įstatymo nuostatos, reglamentuojančios prievartos priemonių panaudojimą, kas reikalauja išsamesnės teisinio reguliavimo pasikeitimo analizės, šio įstatymo nuostatų suderinamumas su ES teise ir jų efektyvumas plačiau aptariami kitame šio skyriaus poskyryje.

Policijos įstatymas yra pagrindinis, tačiau ne vienintelis teisės aktas, reguliuojantis policijos pareigūnų prievartos panaudojimą. Apie policijos pareigūnų pareigą prievartos priemones naudoti tik laikantis Policijos įstatymo minima ir poįstatyminiame teisės akte Lietuvos policijos generalinio komisaro įsakyme *„Dėl policijos patrulių veiklos instrukcijos patvirtinimo“* (toliau – Instrukcija)[126]. Šiame teisės akte nustatyta, kad policijos patruliai vadovaudamiesi Policijos įstatymo ir kitų teisės aktų nuostatomis, atsižvelgdami į teisės pažeidimo pobūdį, pavojingumą, pažeidėjo veiksmus ir kitas aplinkybes, turi teisę įstatymo nustatyta tvarka panaudoti prievartą ar specialiąsias policijos priemones[127]. Jeigu transporto priemonės vairuotojas nepaklūsta policijos patrulio reikalavimui sustoti, patrulis privalo, esant galimybei, panaudoti priverstinio stabdymo priemones, prireikus, vadovaudamasis įstatymais, naudoti fizines prievartos priemones ar šaunamąjį ginklą[128]. Ši teisės akto nuostata ne paneigia, bet patvirtina, jog policijos pareigūnams

---

[122] „Lietuvos Respublikos policijos įstatymas“, *Valstybės žinios* 90, 2777 (2000), 5 str.
[123] Aurelija Morkūnienė, Algirdas Muliarčikas, „Policijos specialiųjų priemonių panaudojimo subjektai Lietuvoje ir jų diskrecija“, *Visuomenės saugumas ir viešoji tvarka* 4, ISSN 2029-1701 (2010): 112, https://repository.mruni.eu/bitstream/handle/007/14805/Mork%C5%ABnien%C4%97.pdf?sequence=1&isAllowed=y
[124] „Lietuvos Respublikos policijos įstatymas“, *Valstybės žinios* 90, 2777 (2000), 21 str.
[125] Ibid., 27 str.
[126] Lietuvos policijos generalinio komisaro įsakymas 2011-07-23 Nr. 5-V-673 „ Dėl policijos patrulių veiklos instrukcijos patvirtinimo“, *Valstybės žinios* 96, 4537 (2011).
[127] *Ibid*.
[128] *Ibid*., 30 str.

suteiktas įgaliojimas naudoti fizinę prievartą bei šaunamąjį ginklą įgyvendinamas tik laikantis Policijos įstatymo[129].

Fizinės prievartos sudedamosios dalies – specialiųjų priemonių – panaudojimo tvarka reglamentuojama LR Vyriausybės nutarime *„Dėl specialiųjų priemonių specifikacijos ir specialiųjų priemonių panaudojimo tvarkos aprašo patvirtinimo“*[130]. Šiame teisės akte išskiriamos šios transporto priemonės priverstiniam stabdymui aktualios specialiosios priemonės:

1) tarnybinė transporto priemonė, skirta keliui užtverti, kitai transporto priemonei stumi, prispausti, taranuoti ar kitais būdais priverstinai stabdyti transporto priemonę;

2) dažomieji sviediniai, kuriais pažymimos transporto priemonės;

3) ašarinės ir dūminės granatos bei šaudmenys;

4) atitvaras, skirtas sudaryti kliūtis, apriboti galimybę patekti į teritoriją;

5) specialieji tinklai ir dygliuotos juostos, kuriomis praduriamos padangos, apipinami ratai siekiant, kad transporto priemonė prarastų galimybę judėti, kuo greičiau sustotų[131].

Teisės aktas taip pat detalizuoja specialiųjų priemonių naudojimo sąlygas bei tvarką. Numatyta, kad pareigūnas prieš naudodamas specialiąsias priemones pareigūnas privalo įvertinti situacijos pavojingumo lygį, siekiamą tikslą, galimybes pasinaudoti tokių priemonių sukeltu poveikiu, įvertinti specialiųjų priemonių panaudojimo padarinius[132]. Pareigūnas privalo įspėti apie ketinimą panaudoti specialiąją priemonę, išskyrus atvejus, kai bet koks delsimas gali sukelti grėsmę gyvybei ar sveikatai[133]. Kokią priemonę naudoti konkrečioje situacijoje, pareigūnas sprendžia vadovaudamasis šiuo teisės aktu, Policijos įstatymo nuostatomis, taip pat įvertina situacijos aplinkybes, grėsmes, veiksmų taktiką bei savo asmenines teorines bei praktines specialiųjų priemonių naudojimo žinias[134]. Teisės akto 12.5.1 punktas numato, kad tais atvejais, kai transporto priemonės tolimesnis vairavimas nekelia pavojaus turtui, kito asmens sveikatai ar gyvybei, galima naudoti atitvarus, dažomuosius sviedinius ir transporto priemonių priverstinio stabdymo priemones[135]. 12.5.2 punkte nustatyta, kad jeigu transporto priemonės tolimesnis vairavimas kelia pavojų asmens sveikatai, gyvybei ar turtui, galimas visų 12.5.1. punkte išvardintų priemonių, taip pat ir ašarinių, dūminių granatų bei šaudmenų ir tarnybinės transporto priemonės

---

[129] Lietuvos Aukščiausiojo teismo 2014 m. sausio 30 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-P-1/2014. Eteismai. https://eteismai.lt/byla/15072099906559/2K-P-1/2014

[130] Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas 2016-11-28 Nr. 1162 „Dėl specialiųjų priemonių specifikacijos ir specialiųjų priemonių panaudojimo tvarkos aprašo patvirtinimo“, *TAR*, 27588 (2016).

[131] *Ibid*., 2 p.

[132] *Ibid*., 4 p.

[133] *Ibid*., 6 p.

[134] *Ibid*., 7 p.

[135] *Ibid*., 12 p.

panaudojimas[136]. Remiantis pastarosiomis teisės nuostatomis, būtina akcentuoti, kad 12.5.1 punkte nurodytose situacijose, kai pažeidėjo vairavimas nekelia pavojaus, nėra numatytas tarnybinės transporto priemonės naudojimas (užtveriant kelią pastatant tarnybinę transporto priemonę taip, kad nebūtų galimybės pravažiuoti, tačiau netaranuojant), kai tuo tarpu 12.5.2 punktas (pažeidėjui keliant grėsmę) šios priemonės naudojimą leidžia. Vertinant tai, kad toks kelio blokavimas tarnybine transporto priemone yra tikrai mažiau pavojingas nei priverstinio stabdymo priemonės (dygliuotos juostos), autorės nuomone, šio teisės akto 12.5.1 punktas turėtų būti pakeistas, numatant galimybę naudoti ir tarnybines transporto priemones keliui blokuoti.

Išvardinti nacionaliniai teisės aktai nustato prievartos priemonių panaudojimo tvarką, sąlygas, taktiką, tačiau nereglamentuoja policijos pareigūnų atsakomybės dėl prievartos priemonėmis sukeltos žalos klausimo. Nacionaliniai teismai, priimdami sprendimus dėl pareigūnų patraukimo baudžiamojon atsakomybėn prievartos priemonių panaudojimo prieš transporto priemones atvejais, kurių metu asmenys būna mirtinai sužaloti ar patiria sveikatos sutrikdymus, atsižvelgia į *Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso* (toliau – BK) penktame skyriuje numatytas baudžiamąją atsakomybę šalinančias aplinkybes (BK 29, 30, 31 straipsnius)[137].

Sprendžiant policijos pareigūnų, kurie padaro žalą atlikdami profesines pareigas, baudžiamosios atsakomybės klausimą vadovaujamasi BK 30 straipsniu, kuriame numatyta, kad asmuo pagal baudžiamąjį kodeksą neatsako už žalą, kurią padarė vykdydamas profesines pareigas, jei jis neviršijo teisės aktų nustatytų jiems suteiktų įgaliojimų[138]. Tai reiškia, jog profesinių pareigų atlikimas yra baudžiamąją atsakomybę šalinanti aplinkybė tik jeigu tokios pareigos atliekamos laikantis teisės aktuose numatytų sąlygų ir jas vykdant neperžengiamos nustatytos ribos. Sprendžiant baudžiamosios atsakomybės klausimą dėl policijos pareigūno sukeltos žalos, vadovaujamasi BK 30 straipsniu, kuris taikomas asmenims, žalą padariusiems vykdant profesines pareigas ir neviršijant teisės aktais nustatytų įgaliojimų[139]. Esminiu aspektu laikomas veiksmų, atliekamų vykdant profesines pareigas, teisėtumas[140]. BK 30 straipsnyje nenustatytas nei žalos dydis, nei pobūdis, padaromas atliekant profesines pareigas, todėl gali susidaryti klaidinga nuomonė, kad pateisinama bet kokia žala padaryta atliekant profesines pareigas, svarbu tik, kad

---

[136] Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas 2016-11-28 Nr. 1162 „Dėl specialiųjų priemonių specifikacijos ir specialiųjų priemonių panaudojimo tvarkos aprašo patvirtinimo“, *TAR*, 27588 (2016), 12 p.

[137] Aurelijus Gutauskas, „Šaunamojo ginklo panaudojimas sulaikant pažeidimą darančius asmenis ar transporto priemones: šauti ar ne?“, Teisės apžvalga / Law Review 2, 14 (2016): 67-69, https://www.vdu.lt/cris/bitstream/20.500.12259/32515/1/ISSN2029-4239_2016_N_2_14.PG_62-74.pdf

[138] *Ibid*.

[139] Romualdas Rulevičius, Priverstinio transporto priemonės stabdymo ypatumai (Mastaičiai: Lietuvos policijos mokykla, 2015), 9.

[140] Lietuvos Aukščiausiojo teismo 2014 m. sausio 30 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-P-1/2014. Eteismai. https://eteismai.lt/byla/15072099906559/2K-P-1/2014

asmuo nepažeistų įstatymų ar teisės aktų nustatytų profesinių įgaliojimų[141]. Visgi sisteminis šios teisės normos aiškinimas leidžia prieiti išvados, jog esamoje teisinėje situacijoje klausimas, ar padaryta veika šalina baudžiamąją atsakomybę pagal BK 30 straipsnį, galėtų būti sprendžiamas tik padarius turtinę žalą arba nežymius, išimtinais atvejais – nesunkius sveikatos sutrikdymus[142]. LAT baudžiamųjų bylų skyriaus plenarinė sesija, nukrypdama nuo šio išaiškinimo, išsako poziciją, kad padarius žalą, profesinių pareigų vykdymo metu, kai yra neviršijami teisės aktų nustatyti įgaliojimai, baudžiamoji atsakomybė šalinama visais atvejais taikant BK 30 straipsnio nuostatas be išimčių[143]. Todėl ir pareigūnas neturi būti traukiamas baudžiamojon atsakomybėn ir padaręs didesnės žalos, pavyzdžiui, sunkų sveikatos sutrikdymą jei atlikdamas profesines pareigas neviršija įgaliojimų, tačiau toks teisės normos taikymas turi būti išimtinis[144]. Pažymėtina, kad profesinių pareigų vykdymas turi būti reglamentuojamas atsižvelgiant į BK 29, 31 straipsnius bei kitas BK nuostatas[145].

BK 31 straipsnio nuostatų kontekste policijos pareigūnai neatsako pagal baudžiamuosius įstatymus už veiką, kurią jie padarė siekdami pašalinti jiems patiems, kitiems asmenims ar jų tesėms, valstybės ar visuomenės interesams gresiantį pavojų, jei šis pavojus negalėjo būti pašalintas kitu būdu ir padaryta žala yra mažesnė už tą, kurios siekta išvengti[146]. Būtinojo reikalingumo instituto paskirtis ir esmė suponuoja būtinybę įvertinti daromą žalą ir žalą, kurios norima išvengti, bei sąmoningai pasirinkti tokius veiksmus, kurie leis padaryti mažesnę žalą[147]. Vadovaujantis BK 29 straipsniu policijos pareigūnai neatsakytų pagal baudžiamąjį kodeksą už veiksmus, jei stabdydami, vydamiesi, neleisdami ištrūkti ar kitais veiksmais aktyviai bandančiam išvengti sulaikymo nusikalstamą veiką padariusiam asmeniui padarytų turtinės žalos, nesunkų sveikatos sutrikdymą ar sunkų sveikatos sutrikdymą dėl neatsargumo, o sulaikydami asmenį nusikalstamos veikos vietoje, tyčia nužudžiusį ar pasikėsinusį nužudyti, - sunkų sveikatos sutrikdymą, jei asmens nebuvo galima sulaikyti kitaip[148]. Veikti BK 29, 31 straipsniuose nurodytomis aplinkybėmis, šalinančiomis baudžiamąją atsakomybę, yra pareigūnų profesinė pareiga[149].

---

[141] Aurelijus Gutauskas, „Šaunamojo ginklo panaudojimas sulaikant pažeidimą darančius asmenis ar transporto priemones: šauti ar ne?“, Teisės apžvalga / Law Review 2, 14 (2016): 70, https://www.vdu.lt/cris/bitstream/20.500.12259/32515/1/ISSN2029-4239_2016_N_2_14.PG_62-74.pdf

[142] *Ibid*.

[143] Lietuvos Aukščiausiojo teismo 2014 m. sausio 30 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-P-1/2014. Eteismai. https://eteismai.lt/byla/15072099906559/2K-P-1/2014

[144] Gutauskas, *op. cit.*, 70.

[145] *Ibid*.

[146] „Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas“, *Valstybės žinios* Nr. 89, 2741 (2000), 31 str.

[147] Lietuvos Aukščiausiojo teismo 2009 m. balandžio 7 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-177-2009. Eteismai https://eteismai.lt/byla/268057458782061/2K-177/2009

[148] „Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas“, *Valstybės žinios* Nr. 89, 2741 (2000), 29 str.

[149] Romualdas Rulevičius, Priverstinio transporto priemonės stabdymo ypatumai (Mastaičiai: Lietuvos policijos mokykla, 2015), 8.

Apibendrinant darytina išvada, kad tiek nacionalinių, tiek tarptautinių teisės aktų nuostatos įtvirtina valstybių pareigą apsaugoti žmogaus teises ir užtikrinti griežtai kontroliuojamą prievartos priemonių naudojimą. Bet koks prievartos priemonių naudojimas, kuris varžo asmens teises, gali būti naudojamas tik esant teisiniam pagrindui. Prievartos prieš transporto priemones panaudojimo teisiniu pagrindu laikytinos Policijos įstatymo nuostatos, kurios aiškinamos kartu su poįstatyminiais teisės aktais, juos derinant su šio įstatymo bei aukštesnės galios teisės aktais. Teisės normos įtvirtina pareigą policijos pareigūnui, priverstinai stabdančiam transporto priemonę, pasirinkti tokią prievartos formą, kuri būtų pateisinama ir proporcinga konkrečios situacijos aplinkybėms. LR Vyriausybės nutarime „Dėl specialiųjų priemonių specifikacijos ir specialiųjų priemonių panaudojimo tvarkos aprašo patvirtinimo“ 12.5.1 punkte, nustatančiame, kokios specialiosios priemonės gali būti naudojamos, kai pažeidėjo vairavimas nekelia pavojaus pavojaus turtui, kito asmens sveikatai ar gyvybei, nėra numatytas tarnybinės transporto priemonės naudojimas. Autorės nuomone, tarnybinės transporto priemonės pastatymas užtveriant kelią taip, kad nebūtų galimybės pravažiuoti, tačiau netaranuojant, yra žymiai saugesnė priemonė nei dygliuotos juostos (kurių naudojimas 12.5.1 punkte leidžiamas), todėl siūlytina minėto teisės akto nuostatą pakeisti, įtvirtinant tarnybinės transporto priemonės keliui blokuoti naudojimą. Tai neprieštarautų ir būtų suderinta su Policijos įstatymo nuostata, kad „pareigūnas turi teisę transporto priemone stabdyti kitą transporto priemonę šią blokuodamas“[150]. Prievartos priemonių panaudojimas atliekant tarnybos pareigas yra susijęs su kitų asmenų laisvių ir teisių apribojimu, fizinės, psichologinės ar turtinės žalos padarymo rizika, todėl pareigūnas, kuris prievartos priemonėmis sukėlė žalą, netinkamai vykdydamas profesines pareigas, gali būti traukiamas tarnybinėn, materialinėn, administracinėn ar net baudžiamojon atsakomybėn. Sprendžiant policijos pareigūnų patraukimo baudžiamojon atsakomybėn klausimą dėl prievartos priemonėmis, kurios buvo panaudotos priverstinio transporto priemonės stabdymo atveju, sukeltos žalos, turi būti vertinamos BK 29, 30, 31 straipsnių nuostatos.

2.2. Policijos įstatymo nuostatų, reglamentuojančių prievartos naudojimo sąlygas ir pagrindus, suderinimas su ES teisiniu reguliavimu

Lietuvos Respublikos Seimas kaip įstatymų leidėjas, atsižvelgdamas į Lietuvos įsipareigojimus derinti nacionalinės teisės aktus su ES teise ir tokiu būdu patobulinti nacionalinį policijos naudojamų prievartos priemonių reglamentavimą, 2016 metais priėmė įstatymą, susijusį su ES teisės įgyvendinimu prievartos priemonių teisėtumo ir žmogaus teisių apsaugos kontekste.

[150] „Lietuvos Respublikos policijos įstatymas“, *Valstybės žinios* 90, 2777 (2000), 27 str.

Tai Policijos įstatymo 2, 6, 27 ir 28 straipsnių pakeitimo ir 28 straipsnio pripažinimo netekusiu galios įstatymas[151].

Vienas iš įvykių, privertusių susirūpinti ir atsakingai peržiūrėti galiojančius prievartos priemonių panaudojimo tvarką reglamentuojančius teisės aktus, buvo didelį atgarsį visuomenėje sukėlęs įvykis, kai pareigūnai persekiodami transporto priemonę panaudojo šaunamąjį ginklą ir sužeidė automobilio keleivį, kuris nuo patirtų sužalojimų mirė. 2015 metų rugpjūčio mėnesį pareigūnams persekiojant „Peugeot 607“ automobilį, kurio vairuotojas nepakluso reikalavimui sustoti, buvo iššauti du įspėjamieji šūviai į orą, tačiau automobilis vis tiek važiavo toliau ir į perspėjimus nereagavo. Dėl šios priežasties, pareigūnai iš tarnybinio pistoleto paleido kelis šūvius į automobilį. Nors buvo taikytasi į automobilio padangas, tačiau kai automobilis buvo sulaikytas, paaiškėjo, kad pareigūno iššauta kulka pataikė į automobilyje buvusį keleivį, kuris dėl patirtų sužalojimų ligoninėje mirė[152]. Ikiteisminis tyrimas dėl neatsargaus gyvybės atėmimo pareigūno atžvilgiu buvo nutrauktas, tačiau visuomenėje buvo garsiai ir plačiai diskutuojama dėl pareigūno veiksmų ir kilusių pasekmių. Minėtas įvykis nelaikytinas pagrindine teisinio reguliavimo keitimo priežastimi, tai labiau vertintina kaip situacija, privertusi permainų imtis kuo skubiau. Apie tai, kad policijos naudojamų prievartos priemonių teisinis reguliavimas yra problematiškas, buvo kalbama jau kuris laikas. Tai atsispindi ne vieno autoriaus moksliniuose straipsniuose, kuriuose keliamas tas pats prievartos priemonių panaudojimo priverstinio transporto priemonės stabdymo metu teisinio reglamentavimo problematikos klausimas[153].

Įstatymo pataisų priėmimą iš esmės lėmė Lietuvos Respublikos tarptautiniai įsipareigojimai įgyvendinant Konvencijos 2 straipsnio nuostatas („Teisė į gyvybę“) bei EŽTT formuojama praktika, reikalaujanti, kad valstybės nustatytų tinkamą teisinę ir administracinę bazę apibrėždamos ribotas aplinkybes, kuriomis teisėsaugos institucijų pareigūnai gali naudoti prievartos priemones[154]. Be kita ko, atsižvelgta ir į Konstitucijos 19 ir 21 straipsniuose įtvirtintus žmogaus teisės į gyvybę apsaugos ir žmogaus asmens neliečiamumo principus, LAT formuojamą praktiką[155].

---

[151] „Lietuvos Respublikos policijos įstatymo Nr. VIII-2048 2, 6, 27 ir 28 straipsnių pakeitimo ir 26 straipsnio pripažinimo netekusiu galios įstatymas“, *TAR*, 14168 (2016).
[152] „Mirtiną šūvį į kontrabandininkų mašiną paleidęs pasienietis nebus teisiamas“, BNS, žiūrėta 2019 kovo 2 d. https://www.delfi.lt/news/daily/lithuania/mirtina-suvi-i-kontrabandininku-masina-paleides-pasienietis-nebus-teisiamas.d?id=73697298
[153] Teisinio reglamentavimo probleminius aspektus nagrinėjo V. Pataševas (2002 m.), V. Valeckas (2008 m.), I. Kairienė (2010 m.), A. Morkūnienė ir A. Muliarčikas (2010 m.), E. Misiūnas (2010 m.), A. Gutauskas (2016 m.).
[154] Vidaus reikalų ministerija, „Lietuvos Respublikos finansinių nusikaltimų tyrimo tarnybos įstatymo Nr. IX-816 7, 15, 17 straipsnių, V skyriaus pakeitimo [...] Lietuvos Respublikos policijos įstatymo Nr. VIII-2048 2, 6, 26, 27 ir 28 straipsnių pakeitimo įstatymo, [...] projektų aiškinamasis raštas“, žiūrėta 2019 vasario 13 d. https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalActPrint/lt?jfwid=-wd7z8tnmo&documentId=e2324210def011e59019a599c5cbd673&category=TAK (netrumpintas pavadinimas pateikiamas literatūros sąraše).
[155] *Ibid.*

Pažymėtina, kad iki priimant Policijos įstatymo 2, 6, 27 ir 28 straipsnių pakeitimo ir 26 straipsnio pripažinimo netekusiu galios įstatymą, nuostatos, reguliavusios prievartos priemonių naudojimą, buvo neaiškios, dviprasmiškos, nustatytos prievartos naudojimo sąlygos ir pagrindai sudarė prielaidas neproporcingos prievartos naudojimui[156]. Iki minėto įstatymo priėmimo ir įsigaliojimo prievartos priemonių panaudojimo sąlygos buvo siejamos su pareigūno pareiga užkirsti kelią administraciniams nusižengimams ir nusikalstamoms veikoms. Prievartos naudojimo metu stengtis išvengti sunkių padarinių, prireikus panaudoti bet kokias priemones, būtinas policijos funkcijoms įgyvendinti[157]. Toks teisinis reguliavimas nedetalizavo prievartos panaudojimo sąlygų pagal konkrečią prievartos rūšį ir sudarydavo prielaidas pareigūnams imtis neadekvačių prievartos priemonių. Tad neretai buvo susiduriama su situacijomis, kai pareigūnai prievartos rūšį ir jos panaudojimo ribas pasirinkdavo savo nuožiūra, kas lemdavo perteklinės prievartos naudojimą.

Taip pat pabrėžtina, kad iki minėtu įstatymu atliktų pataisų Policijos įstatymo 27 straipsnio tenumatė, kad policijos pareigūnas turi teisę naudoti prievartą prieš transporto priemonę, kai jos vairuotojas nepakluso pareigūno reikalavimui sustoti[158]. Todėl nebuvo aišku kokias konkrečiai prievartos priemones pareigūnas turi teisę naudoti priverstinio transporto priemonės stabdymo metu. Galiausiai, Policijos įstatymo 28 straipsnyje, reglamentuojančioje šaunamojo ginklo naudojimą, buvo numatyta, kad šaunamasis ginklas yra specialioji priemonė, kuri gali būti naudojama, kai kita prievarta yra neveiksminga ir yra prievartos naudojimo pagrindai [159]. Tokia nuostata palikdavo daug vietos interpretacijoms, nes nebuvo aišku prieš kokį objektą – asmenį, transporto priemonę, gyvūną ar kt. - galima panaudoti šaunamąjį ginklą, taip pat dviprasmiška ir pati panaudojimo sąlyga, nes neaišku, kiek ir kokios prievartos turėjo būti panaudota prieš pasirenkant naudoti kraštutinę priemonę – šaunamąjį ginklą. Tai, kad šaunamojo ginklo teisinis reguliavimas kėlė išties daug problemų, buvo aptarta ne vieno autoriaus, akcentuojant, kad problematiškas šaunamojo ginklo panaudojimo (priverstinai stabdant transporto priemones) teisinis reglamentavimas yra viena iš priežasčių, trukdančių policijos pareigūnams pasinaudoti šia teise[160].

Aukščiau išvardintos bene esminės priežastys ir teisinėje praktikoje kylančios problemos dėl prievartos priemonių panaudojimo teisinio pagrindo, lėmė būtinybę Policijos įstatymo nuostatas suderinti su ES teisės aktų reikalavimais, užtikrinančiais proporcingą prievartos

---

[156] Vidaus reikalų ministerija, *supra note* 154.
[157] „Lietuvos Respublikos policijos įstatymas“, *Valstybės žinios* 90, 2777 (2000), 27 str., redakcija galiojusi iki 2017 sausio 1 d.
[158] *Ibid*.
[159] *Ibid.*, 28 str.
[160] Eimutis Misiūnas, „Policijos pareigūno teisinio statuso elementų pusiausvyros problema“, Jurisprudencija 4, 106 (2008): 104, https://www3.mruni.eu/ojs/jurisprudence/article/view/2602/2408

naudojimą ir žmogaus teisių įgyvendinimą prievartos naudojimo kontekste. LR Seimas, įvardindamas įstatymo projekto rengimą paskatinusias priežastis, akcentavo EŽTT išaiškinimą, jog praktikoje pagal Konvencijos 2 straipsnio nuostatas valstybėms kyla tiek pozityvioji, tiek negatyvioji pareiga, pastaroji numato, jog valstybės pareigūnams yra draudžiama neteisėtai atimti gyvybę[161]. Pozityvioji pareiga reikalauja, jog valstybės ne tik kad susilaikytų nuo neteisėto gyvybės atėmimo, bet ir užtikrintų, jog būtų apsaugotos jų jurisdikcijoje esančios asmenų gyvybės, t. y. nustatytų teisinę bei administracinę bazę, kurioje būtų apibrėžtos ribotos aplinkybės teisėsaugos pareigūnams naudoti jėgą bei šaunamąjį ginklą, taip pat nustatytų veiksmingų ir tinkamų garantijų nuo pareigūnų piktnaudžiavimo ir savivalės jėgos panaudojimui[162]. LR Seimas be kita ko rėmėsi ir EŽTT sprendimų praktika dėl pareigūnų naudojamų prievartos priemonių pateisinimo tam tikrais atvejais. Būtent tuo, kad EŽTT savo sprendimuose ne kartą yra pateikęs išaiškinimą, jog Konvencijos nuostatomis tam tikrais atvejais pareigūnų naudojamos prievartos priemonės, kurios kelia mirtiną grėsmę gali būti pateisinamos, tačiau negali būti panaudota daugiau jėgos, negu neišvengiamai būtina siekiant Konvencijoje numatytų tikslų[163]. Būtent dėl to aplinkybės, kurioms esant gyvybės atėmimas būtų pateisinamas, turi būti aiškinamos itin siaurai[164]. Atsižvelgdamas į šiuos išaiškinimus LR Seimas konstatavo, kad įvertinus galiojančias teisės normas nustatyta, kad jos yra netikslios, trūksta apibrėžtumo ir aiškumo, dėl to pareigūnams atsiranda sąlygos netinkamai vertinti aplinkybes pasirenkant naudojamos prievartos priemonės rūšį, nenaudoti kitų, proporcingų, priemonių ar naudoti perteklinę prievartą[165]. Teisinio reglamentavimo pakeitimais buvo siekiama nacionaliniuose teisės aktuose aiškiai įvardinti prievartos priemonių panaudojimo tvarką ir sąlygas, kurios būtų grindžiamos būtinumo ir proporcingumo principais[166].

Visų pirma, įstatymo pataisomis buvo patikslintos fizinės ir psichinės prievartos sąvokos. Nustatyta, kad „psichinė prievarta – įspėjimas apie ketinimą naudoti fizinę prievartą, šaunamąjį ginklą arba sprogmenis. Psichinei prievartai prilyginamas specialiosios priemonės ar šaunamojo ginklo parengimas prireikus naudoti“[167]. Panaikinta iki įstatymo pakeitimų galiojusi nuostata, kad šaunamojo ginklo demonstravimas bei įspėjamieji šūviai prilyginami psichinei prievartai. Galima teigti, kad tai siejama su valstybės pareiga apriboti galimą perteklinį šaunamojo ginklo naudojimą.

---

[161] „Europos Žmogaus Teisių Teismo 2011 m. kovo 24 d. sprendimas byloje Giuliani ir Gaggio prieš Italiją, Nr. 23458/02“. https://www.statewatch.org/news/2011/mar/echr-carlo-giuliani-judgment-mar-11.pdf
[162] Vidaus reikalų ministerija, *supra note* 154.
[163] „Europos Žmogaus Teisių Teismo 2011 m. kovo 24 d. sprendimas byloje Giuliani ir Gaggio prieš Italiją, Nr. 23458/02“. https://www.statewatch.org/news/2011/mar/echr-carlo-giuliani-judgment-mar-11.pdf
[164] Vidaus reikalų ministerija, *supra note* 154.
[165] *Ibid.*
[166] *Ibid*
[167] „Lietuvos Respublikos policijos įstatymas“, *Valstybės žinios* 90, 2777 (2000), 2 str.

Susiaurinta ir fizinės prievartos sąvoka, numatant, kad fizinė prievarta – tai specialiųjų priemonių ar (ir) fizinės jėgos panaudojimas[168].

Vienas iš teisinio reguliavimo pakeitimo pagrindų buvo EŽTT formuojama praktika dėl proporcingumo principo įgyvendinimo naudojant prievartos priemones. Būtent tai atsispindi nuostatoje, įtvirtinančioje prievartos naudojimo sąlygas. Įstatymo pataisomis įtvirtinta, kad pareigūnui suteikiama teisė naudoti prievartą tik esant tarnybiniam būtinumui ir tik tiek, kiek to reikia, kad būtų įvykdytos tarnybinės pareigos[169]. Po įstatymo pakeitimų atsirado imperatyvi nuostata, kad pareigūnas privalo naudoti prievartą adekvačiai esamai situacijai ir proporcingai esamam pavojui, atsižvelgiant į individualias pažeidėjo savybes, konkrečią situaciją bei teisės pažeidimo pobūdį ir intensyvumą[170]. Taip pat, siekiant atriboti psichinę ir fizinę prievartą, išskirtos sąlygos, kurioms esant policijos pareigūnas išimtinai turi teisę panaudoti fizinę prievartą. Nustatyta, kad fizinė prievarta gali būti panaudota tik tada, kai psichinė prievarta buvo neveiksminga ar kai delsimas kelia pavojų kitų asmenų ar pareigūno sveikatai ar gyvybei[171]. Šie pakeitimai vertintini kaip itin reikšmingi, kadangi buvo atribotos skirtingų prievartos rūšių naudojimo sąlygos ir nebeliko ankstesnėje įstatymo redakcijoje naudotų tokių teiginių kaip „stengtis išvengti sunkių padarinių“, „pareigūnas turi teisę panaudoti prievartą [...] ir kitais atvejais, saugant ir ginant asmens, visuomenės, valstybės teisėtus interesus“[172], kas iš esmės sudarydavo pareigūnams pagrindą interpretuoti teisės aktą skirtingai bei subjektyviai.

Šiomis pataisomis patikslintos ir specialiųjų priemonių panaudojimo sąlygos[173]. Iki pakeitimų specialiosios priemonės sąvoka buvo apibrėžta itin abstrakčiai, nurodant, kad specialiosios priemonės – tai teisės aktais patvirtintos gynybos priemonės, kurios naudojamos fizinės ar psichinės prievartos metu[174]. Po pakeitimų ši sąvoka gerokai išplėsta ir iš esmės pakeista įtvirtinant konkrečius specialiųjų priemonių panaudojimo tikslus: „Specialiosios priemonės – tiesioginio pavojaus asmens gyvybei nekeliančios priemonės, kuriomis siekiama [...] priverstinai sustabdyti transporto priemones ar jas pažymėti, priverstinai patekti į teritorijas, patalpas ar transporto priemones [...]“[175]. Teisės normose po pakeitimų detalizuoti transporto priemonės blokavimo bei taranavimo ypatumai: kai pareigūno stabdoma transporto priemonė ar joje esantys asmenys kelia neišvengiamą pavojų kitų asmenų, tarp jų ir paties pareigūno, sveikatai ar gyvybei,

---

[168] „Lietuvos Respublikos policijos įstatymas“, *Valstybės žinios* 90, 2777 (2000), 2 str.
[169] *Ibid*., 27 str.
[170] *Ibid.*
[171] *Ibid.*
[172] „Lietuvos Respublikos policijos įstatymas“, *Valstybės žinios* 90, 2777 (2000), 26 str., redakcija galiojusi iki 2017 sausio 1 d.
[173] Vidaus reikalų ministerija, *supra note* 154.
[174] „Lietuvos Respublikos policijos įstatymas“, *Valstybės žinios* 90, 2777 (2000), 2 str., redakcija galiojusi iki 2017 sausio 1 d.
[175] „Lietuvos Respublikos policijos įstatymas“, *Valstybės žinios* 90, 2777 (2000), 2 str.

pareigūnas turi teisę transporto priemonę taranuoti, tą atlikdamas kita transporto priemone ar tam skirta specialiąja priemone[176].

Naujasis teisinis reglamentavimas iš esmės pakeitė šaunamojo ginklo naudojimo sąlygas ir pagrindus. Iki pakeitimų šaunamasis ginklas buvo priskiriamas specialiųjų policijos priemonių grupei. Po priimtų ir įsigaliojusių įstatymo pataisų, nustatyta, kad šaunamasis ginklas ir sprogmenys – tai atskira prievartos grupė, o sprogmenų ir šaunamojo ginklo panaudojimas galimas tik išimtinais atvejais, kai tai yra neišvengiamai būtina ir kai psichinės ar fizinės prievartos panaudojimas buvo neveiksmingas arba kyla neišvengiamas pavojus žmogaus sveikatai ar gyvybei[177]. Atkreiptinas dėmesys, kad po pakeitimų nebeliko nuostatos, pabrėžiančios, kad „[...] pareigūnas, nekeldamas pavojaus įstatymų saugomoms vertybėms, turi teisę iššauti iš šaunamojo ginklo, kai būtina įspėti apie galimą šaunamojo ginklo panaudojimą“[178]. Tai patvirtina, kad šaunamojo ginklo naudojimo galimybės buvo stipriai apribotos. Įstatymo pataisomis išskirti atvejai, kada šaunamasis ginklas gali būti naudojimas priverstinai stabdant transporto priemones. „Policijos pareigūnas turi teisę panaudoti šaunamąjį ginklą prieš asmenį sulaikydamas transporto priemonę vairuojantį asmenį, kuris savo veiksmais kelia neišvengiamą pavojų pareigūno arba kito asmens gyvybei“[179]. Įstatymų leidėjas šaunamojo ginklo panaudojimą kilus pavojui asmens sveikatai įtvirtino kitoje nuostatoje, kuri numato, kad „pareigūnas nekeldamas tiesioginio pavojaus asmens gyvybei, turi teisę panaudoti šaunamąjį ginklą prieš gyvūną, laivą, orlaivį arba transporto priemonę, jei kyla neišvengiamas pavojus pareigūno arba kitų asmenų gyvybei ar sveikatai“[180]. Pabrėžtina, kad tik po pakeitimų aiškiai įvardinti šaunamojo ginklo panaudojimo prieš transporto priemonę atvejai, juos skiriant pagal pavojingumo lygį, t.y. kai gresia pavojus asmens gyvybei ir kai gresia pavojus asmens sveikatai ar gyvybei. Taigi policijos pareigūnas priverstinai stabdydamas transporto priemonę turi atsižvelgti į konkrečios situacijos aplinkybes bei teisinį pagrindą, kad pasirinktų pagrįstą ir leistiną prievartos priemonę. Svarbu pažymėti, kad žmogaus teisių apsaugos kontekste labai svarbi įstatyme įtvirtinta nuostata, kad policijos pareigūnai privalo būti specialiai parengti ir tikrinami, ar sugeba veikti situacijose, kurios susijusios su prievartos priemonių naudojimu[181]. Tai yra siejama su praktiniais policijos pareigūno įgūdžiais ir gebėjimais naudoti prievartos priemones.

Apibendrinant galima teigti, kad mūsų šalies tarptautiniai įsipareigojimai įgyvendinant Konvencijos nuostatas, nustatančias žmogaus teisių įgyvendinimą ir jų apsaugą bei EŽTT

---

[176] „Lietuvos Respublikos policijos įstatymas“, *Valstybės žinios* 90, 2777 (2000), 27
[177] *Ibid.*, 28 str.
[178] „Lietuvos Respublikos policijos įstatymas“, *Valstybės žinios* 90, 2777 (2000), 28 str., redakcija galiojusi iki 2017 sausio 1 d.
[179] „Lietuvos Respublikos policijos įstatymas“, *Valstybės žinios* 90, 2777 (2000), 28 str.
[180] *Ibid*.
[181] „Lietuvos Respublikos policijos įstatymas“, *Valstybės žinios* 90, 2777 (2000), 27-28 str.

formuojama praktika prievartos priemonių panaudojimo kontekste tapo pagrindu iš esmės pakeisti galiojantį teisinį reguliavimą, nustatant konkrečias ribas bei itin aiškias sąlygas prievartai naudoti. Šiomis Policijos įstatymo pataisomis buvo įgyvendinta pozityvioji valstybės pareiga apibrėžti ribotas aplinkybes pareigūnams naudoti jėgą bei šaunamąjį ginklą, ir nustatyti veiksmingų bei tinkamų garantijų nuo pareigūnų piktnaudžiavimo ir savivalės jėgos panaudojimui. Ypač reikšmingos sugriežtintos šaunamojo ginklo naudojimo galimybės, kas vertintina ne kaip pareigūnų teisės naudoti šaunamąjį ginklą pavertimas tik formalia teisės norma, o kaip saugiklis nuo neteisėtos ir perteklinės jėgos naudojimo. Tuo įgyvendinant EŽTT formuojamą praktiką, pagal kurią mirtinas pasekmes galinti sukeli jėga naudojama tik išimtiniais, kraštutiniais ir neišvengiamai būtinais atvejais. Darytina išvada, kad nagrinėtos teisėkūros naujovės išties yra reikšmingos policijos naudojamos prievartos teisiniam pagrindui ir praktikos formavimuisi dėl keletos priežasčių. Pirma – susiję su asmens teisių ir laisvių apsaugos garantijų sustiprinimu, antra – šiuo įstatymu įgyvendinami ES teisės aktuose įtvirtinti prievartos priemonių panaudojimo teisėtumo reikalavimai, ir, trečia – sukuriamos prielaidos išvengti galimų perteklinės prievartos naudojimo atvejų, kai policijos pareigūnai priverstinai stabdo transporto priemones. Nors šios pataisos laikytinos reikšmingu pokyčiu policijos prievartos priemonių panaudojimo priverstinai stabdant transporto priemones kontekste, manytina, kad Policijos įstatyme įtvirtinta fizinės prievartos bei šaunamojo ginklo panaudojimo sąlyga – neišvengiamas pavojus asmens sveikatai ar gyvybei – palieka galimybę situaciją vertinti neobjektyviai. Viena vertus, tai sukelia grėsmę, kad situacija bus įvertinta pakankamai subjektyviai, nes jos vertinimas priklausys nuo konkretaus pareigūno kompetencijų, žinių, emocinės būklės, praktinės patirties ir individualaus pareigūno pasiruošimo veikti tokiose situacijose. Kita vertus, tai sureguliuoti teisės normomis būtų problematiška dėl skirtingos situacijos individualių aplinkybių, todėl sprendžiant prievartos priemonių panaudojimo teisėtumą turi būti vertinama aplinkybių visuma, o ne formaliai taikomos teisės normos.

3. POLICIJOS PAREIGŪNŲ PRIEVARTOS PRIEMONIŲ PANAUDOJIMO PRIVERSTINAI STABDANT TRANSPORTO PRIEMONES PROBLEMATIKA: LAT IR EŽTT BYLŲ ANALIZĖ

Prievartos priemonių panaudojimas priverstinai stabdant transporto priemones yra sudėtingas reiškinys. Jo sudėtingumą lemia tai, kad policijos pareigūnui dažnu atveju tenka važiuoti itin sudėtingomis sąlygomis: dideliu greičiu, nelygia kelio danga, esant staigiems posūkiams, intensyviam eismui ir t.t. Tokios stresinės situacijos metu pareigūnas sprendimą turi priimti labai greitai, nes bet kokia klaida ar delsimas gali lemti, kad bus prarasta galimybė situaciją pakreipti teigiama linkme, arba kils neigiamų padarinių, pavyzdžiui, nukentės automobilyje sėdėję keleiviai ar niekuo dėti įvykio vietoje pasitaikę žmonės[182]. Daugiausiai problemų kelia šaunamojo ginklo panaudojimas, nes policijos pareigūnai, naudodami šaunamąjį ginklą, kai reikia sulaikyti transporto priemones, ne visada tinkamai įvertina šios priemonės išskirtinumą ir realią padėtį. Šaudydami į pažeidėjo automobilį sudėtingomis sąlygomis ir neturėdami tikslios informacijos apie vairuotoją, žmonių skaičių automobilyje, policijos pareigūnai sukelia realią grėsmę sužaloti ne tik pažeidėją, bet ir pašalinius asmenis[183]. Problematiškas yra ir teisinis šio reiškinio suvaldymas. Pastarasis sietinas su valstybės pareiga imtis aktyvių veiksmų (naudoti prievartos priemones) siekiant apsaugoti žmonių teises, tačiau tuo pačiu užtikrinti, kad naudojama prievarta nebus perteklinė ir nepažeis kitos pusės teisių.

Darbe analizuojant LAT bei EŽTT praktiką, siekiama identifikuoti aplinkybes, kuriomis vadovaujasi teismai, vertindami priverstinio transporto priemonės sustabdymo metu panaudotų prievartos priemonių ir sukeltos žalos teisėtumą.

3.1 EŽTT formuojama praktika bylose dėl prievartos priemonių panaudojimo prieš transporto priemones

EŽTT jurisprudencijoje yra plėtojamos negatyvios ir pozityvios valstybių pareigos užtikrinant Konvencijoje įtvirtintų teisių įgyvendinimą[184]. Konvencijos 2 straipsnis įpareigoja valstybes ne tik susilaikyti nuo neteisėtų veiksmų, dėl kurių asmenims būtų pažeista teisė į gyvybę, bet ir įpareigoja valstybes imtis priemonių, jog jų jurisdikcijoje esantys asmenys būtų apsaugoti

[182] Aurelijus Gutauskas, „Šaunamojo ginklo panaudojimas sulaikant pažeidimą darančius asmenis ar transporto priemones: šauti ar ne?“, Teisės apžvalga / Law Review 2, 14 (2016): 63, https://www.vdu.lt/cris/bitstream/20.500.12259/32515/1/ISSN2029-4239_2016_N_2_14.PG_62-74.pdf
[183] *Ibid*.
[184] Erika Leonaitė, „Procesiniai saugikliai Europos Žmogaus Teisių Teismo Jurisprudencijoje pagal Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos 8 straipsnį“, *Teisė* 81, ISSN 1392–1274 (2011): 134, http://www.zurnalai.vu.lt/teise/article/view/138/106

nuo bet kokio kėsinimosi į jų gyvybes[185]. Tais atvejais, kai asmens mirtį sukelia valstybės pareigūnų panaudota jėga Konvencija įpareigoja valstybes atlikti oficialų ir išsamų tyrimą[186], kas neabejotinai yra vienas iš pagrindinių įrankių siekiant tinkamai įgyvendinti žmogaus teisių apsaugą[187]. Valstybės institucijos turi užtikrinti, kad renkant ir išsaugant su įvykiu susijusius įrodymus tam bus imtasi veiksmingų priemonių[188]. Apie efektyvaus tyrimo atlikimo reikalavimą, kai valstybės pareigūno panaudota jėga sukelia mirtinas pasekmes, pirmą kartą buvo užsiminta EŽTT byloje *McCann ir kiti prieš Didžiąją Britaniją*[189]. Nuo to laiko veiksmingo tyrimo reikalavimai buvo plėtojami eilėje kitų EŽTT bylų[190]. Lietuvos tarptautiniai įsipareigojimai taip pat reikalauja įgyvendinant Konvencijos nuostatas saugoti teisę į gyvybę, o tais atvejais, kai valstybės panaudota jėga sukelia mirtį, imtis išsamaus tyrimo[191].

EŽTT bylose formuojama praktika rodo, kad tam tikromis aplinkybėmis pareigūnų jėgos panaudojimas, keliantis mirtiną grėsmę, gali būti pateisinamas, tačiau turi būti panaudota jėgos ne daugiau, negu neišvengiamai būtina siekiant Konvencijos 2 straipsnyje numatytų tikslų[192]. Tai reiškia, kad valstybės pareigūnų jėgos panaudojimas, sukėlęs žmogaus mirtį, turi būti griežtai proporcingas Konvencijos tikslų įgyvendinimui[193]. EŽTT prieš Lietuvą buvo iškeltos dvi bylos dėl prievartos naudojimo policijos pareigūnams sulaikant reikalavimo sustoti nepaisiusius automobilių vairuotojus[194]. Atliekant bylų analizę siekiama atskleisti EŽTT požiūrį į prievartos

---

[185] Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo Europos Žmogaus Teisių Teismo sprendimų apžvalga 2012 m. sausio 1 d. – liepos 31 d. LVAT. https://www.lvat.lt/data/public/uploads/2018/01/eztt_apzvalga_2012_01-07.pdf

[186] Pagal Konvencijos nuostatas valstybėms kylanti pareiga atlikti žmogaus teisių pažeidimų tyrimą yra priskiriama pozityvių pareigų rūšiai. Bendriausiu požiūriu pozityvi valstybės pareiga suvokiama kaip įpareigojimas valstybei atlikti aktyvius veiksmus, skirtus Konvencijos teisių apsaugai ir suteikti gynybą šių teisių pažeidimo atveju (Erika Leonaitė, „Procesiniai saugikliai Europos Žmogaus Teisių Teismo Jurisprudencijoje pagal Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos 8 straipsnį“, *Teisė* 81, ISSN 1392–1274 (2011): 134, http://www.zurnalai.vu.lt/teise/article/view/138/106).

[187] Urbaitė, Lina. „Valstybės pozityvių pareigų vertinimas Europos Žmogaus Teisių Teismo bylose prieš Lietuvą“. *Socialinių mokslų studijos* 3, 3 (2009): 127-129. https://www.mruni.eu/upload/iblock/f20/urbaite.pdf

[188] *Ibid.*, 128.

[189] „Europos Žmogaus Teisių Teismo 1995 m. rugsėjo 27 d. sprendimas byloje McCann ir kiti prieš Didžiąją Britaniją, Nr. 18984/91“. https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:[%22001-57943%22]}

[190] „Europos Žmogaus Teisių Teismo 2000 m. balandžio 6 d. sprendimas byloje Labita prieš Italiją, Nr. 26772/95“. https://www.refworld.org/cases,ECHR,402a05eba.html; „Europos Žmogaus Teisių Teismo 2001 m. gegužės 4 d. sprendimas byloje Kelly ir kiti prieš Didžiąją Britaniją, Nr. 30054/96“. https://www.equalrightstrust.org/ertdocumentbank/Kelly%20and%20Others%20v%20UK.pdf; „Europos Žmogaus Teisių Teismo 2002 m. birželio 13 d. sprendimas byloje Anguelova prieš Bulgariją, Nr. 38361/97“. https://www.equalrightstrust.org/ertdocumentbank/Anguelova%20v.%20Bulgaria.pdf; „Europos Žmogaus Teisių Teismo 2004 m. vasario 26 d. sprendimas byloje Nacjova ir kiti prieš Bulgariją, Nr. 43577/98“. https://www.refworld.org/pdfid/414d89254.pdf

[191] „Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija“, *Valstybės žinios* 40, 987 (1995), 2 str.

[192] Pavyzdžiui: „Europos Žmogaus Teisių Teismo 2011 m. kovo 24 d. sprendimas byloje Giuliani ir Gaggio prieš Italiją, Nr. 23458/02“. https://www.statewatch.org/news/2011/mar/echr-carlo-giuliani-judgment-mar-11.pdf

[193] Aurelija Pūraitė, „Policijos naudojama mirtina jėga: lietuviškos bylos EŽTT“, Visuomenės saugumas ir viešoji tvarka 17, ISSN 2029-1701 (2016): 244-245, https://www.mruni.eu/kpf_dokumentai/fakultetas/Leidiniai/MRU%20VSVT%20(17)%202016-12-16%20110.pdf

[194] „Europos Žmogaus Teisių Teismo 2008 m. balandžio 24 d. sprendimas byloje Juozaitienė ir Bikulčius prieš Lietuvą, Nr. 70659/01 ir 74371/01 http://lrv-atstovas-eztt.lt/uploads/JUOZAITIENE_ir_BIKULCIUS_2008_sprendimas.pdf ir „Europos Žmogaus Teisių Teismo 2009 m.

priemonių naudojimą, kai policijos pareigūnai bando priverstinai sustabdyti transporto priemones.

Byloje *Juozaitienė ir Bikulčius prieš Lietuvą* EŽTT pripažino, kad dėl asmenų žūčių buvo padarytas materialusis Konvencijos 2 straipsnio pažeidimas, o valstybei neatlikus išsamaus ir veiksmingo tyrimo buvo padarytas ir procesinis Konvencijos 2 straipsnio pažeidimas[195].

Bylos duomenimis buvo nustatyta, kad vėlai vakare, apie 23 valandą, trys policijos pareigūnų ekipažai pradėjo persekioti Kauno gatvėmis maždaug 130–140 kilometrų per valandą greičiu lėkusį ir įvairias eismo taisykles pažeidžiantį automobilį „Ford Escort“. Nepavykstant automobilio sustabdyti pareigūnas R. Z. iššovė du perspėjamuosius šūvius, tačiau automobilis nestojo, didindamas greitį važiavo toliau ir netrukus trenkėsi į pastato tvorą. Pareigūnams tarnybiniais automobiliais stengiantis užbokuoti kelią, pažeidėjo automobilis staiga pradėjo važiuoti atbulomis ir apgadino vieną pareigūnų automobilį. Tuo metu visi pareigūnai išlipę iš automobilių pradėjo bėgti pažeidėjo link ir reikalavo pasiduoti. Pažeidėjas ir toliau nevykdė nurodymų, važiuodamas partrenkė pareigūną R. Z. (buvo nustatytas lengvas kūno sužalojimas) ir pradėjo tolti. Iš karto po to į tolstantį automobilį pradėjo šaudyti trys pareigūnai: R. Z. vieną kartą iššovė ir apgadino pažeidėjo automobilio radiatorių, nes matė, kad iš jo pradėjo bėgti aušinimo skystis, tuomet pareigūnas N. B. vieną kartą šovė taikydamas į automobilio ratus, po to R. Z. iššovė dar kelis kartus į sprunkantį automobilį ir galiausiai pareigūnas S. G. paleido dar kelias kulkas į jau tolstantį automobilį. Netrukus automobilis buvo priverstas sustoti, nes iš radiatoriaus tekėjo aušinimo skystis. Atvykę pareigūnai sulaikė automobilio vairuotoją, o automobilio viduje buvo rasti automobilio keleivių D. Bikulčiaus ir D. Juozaičio kūnai su šautinėmis žaizdomis, kurios buvo mirtinos[196].

Šioje byloje EŽTT vertino, ar policijos panaudota jėga buvo „neišvengiamai būtina“, kitaip tariant, ar buvo visiškai proporcinga tomis įvykio aplinkybėmis. Teismas nurodė, kad pareigūnų paleistos 11 kulkų, kurios pataikė į įvairias automobilio vietas (ratlankius, padangas, langus, sėdynes, taip pat ir į žmonių kūnus), įrodo pareigūnų impulsyvų reagavimą į situaciją ir neapdairų šaunamųjų ginklų panaudojimą. Teismas padarė išvadą, kad tokiu padriku ir nepertraukiamu šūvių paleidimu automobilio link pareigūnai rizikavo nušauti automobilio keleivius ir tokiomis aplinkybėmis privalėjo numatyti tokį pavojų. Byloje nustačius, kad pareigūno S. G. dvi iššautos kulkos buvo mirtinos, Teismas pabrėžė, kad toks pavojus gyvybei būtų pateisinamas tik nustačius, kad šaunamasis ginklas buvo panaudotas kilus neišvengiamam ir labai

---

liepos 7 d. sprendimas byloje Leparskienė prieš Lietuvą, Nr. 4860/02“. http://lrv-atstovas-eztt.lt/uploads/LEPARSKIENE_2009_sprendimas.pdf

[195] „Europos Žmogaus Teisių Teismo 2008 m. balandžio 24 d. sprendimas byloje Juozaitienė ir Bikulčius prieš Lietuvą, Nr. 70659/01 ir 74371/01 http://lrv-atstovas-eztt.lt/uploads/JUOZAITIENE_ir_BIKULCIUS_2008_sprendimas.pdf

[196] *Ibid*.

aiškiam pavojui. Tačiau šiuo atveju Teismas neįžvelgė, kad būtų kilęs labai aiškus pavojus eismo saugumui ar kitiems asmenims. Savo poziciją Teismas grindė tuo, kad iki tol, kol persekiojimas suintensyvėjo ir buvo partrenktas policininkas, automobilis važiavo taip, lyg jo vairuotojas būtų neblaivus, kas vėliau pasitvirtino, tačiau nebuvo surinkta pakankamai įrodymų, kad vidurnaktį miesto gatvėse būtų buvę daug žmonių, kuriems dėl to galėjo kilti realus pavojus, o kitų požymių, kurie patvirtintų sprunkančio automobilio keliamą akivaizdų pavojų, nustatyta nebuvo[197].

EŽTT netgi atsižvelgdamas į tai, jog pažeidėjo veiksmai buvo galimai pavojingi, vis tiek nemanė, kad kilusi grėsmė buvo pasiekusi tokį lygį, jog buvo būtina vairuotoją nedelsiant stabdyti šaunamuoju ginklu. Teismas laikėsi nuomonės, kad net įvertinus tai, kad pareigūnai bandė pažeidėjo automobilį stabdyti ir kitais būdais, būtinumas tęsti šaudymą į automobilį buvo sumažėjęs, kadangi pareigūnas patvirtino žinojęs apie sugadintą automobilio radiatorių ir kad tai bet kokiu atveju privers automobilį sustoti. Kartu su pažeidėju važiavusių keleivių gyvybei kilusi grėsmė, ypač pabrėžiant tai, kad vairuotojas nekėlė tiesioginio pavojaus ir būtinybės automobilį sustabdyti nedelsiant nebuvo, patvirtina, kad pareigūnai elgėsi neprofesionaliai ir impulsyviai. EŽTT konstatavo, kad šioje byloje pareiškėjų sūnūs žuvo dėl panaudotos jėgos, kuri nebuvo neišvengiamai būtina, kaip įtvirtinta Konvencijos 2 straipsnio 2 dalyje[198].

EŽTT vertindamas, ar Lietuvos teisėsaugos institucijos atliko veiksmingą tyrimą dėl pareiškėjų sūnų mirties, pabrėžė, kad ikiteisminis tyrimas dėl policijos pareigūno veiksmų teisėtumo panaudojant šaunamąjį ginklą pradėtas praėjus daugiau nei 9 mėnesiams po įvykio, taip pat akcentavo, jog nebuvo tinkamai ištirtos prievartos panaudojimo aplinkybės. Teismas konstatavo, kad šiuo atveju institucijos neatliko išsamaus ir veiksmingo gyvybės atėmimo tyrimo[199]. Taigi šiuo atveju Lietuva netinkamai vykdė procesinį reikalavimą išsamiai ištirti valstybės pareigūno panaudota jėga atimtos gyvybės atvejį.

Dar viena byla, kurioje buvo keliamas pozityvių pareigų pagal Kovencijos 2 straipsnį klausimas, – *Leparskienė prieš Lietuvą*. Policijos pareigūnai kelyje Ryga-Šiauliai-Tauragė-Kaliningradas persekiojo ir bandė sustabdyti dideliu greičiu per gyvenvietę važiavusį automobilį „Mitsubishi Space Wagon“, kuriuo važiavo keturi nepilnamečiai asmenys. Automobiliui pasukus į aklakelį, pareigūnai ėmė jo laukti, tačiau grįžtantis atgal automobilis tik padidino greitį, vos nepartrenkė pareigūno R. K. ir nepaisydamas reikalavimo sustoti nuvažiavo. Tuomet pareigūnas T.B. iššovė du įspėjamuosius šūvius. Paskui tas pats pareigūnas iššovė dar vieną šūvį taikydamas į automobilio padangas iš maždaug 40 metrų atstumo. Tačiau šūvis buvo netaiklus ir pataikė į

---

[197] „Europos Žmogaus Teisių Teismo 2008 m. balandžio 24 d. sprendimas byloje Juozaitienė ir Bikulčius prieš Lietuvą, Nr. 70659/01 ir 74371/01 http://lrv-atstovas-eztt.lt/uploads/JUOZAITIENE_ir_BIKULCIUS_2008_sprendimas.pdf

[198] *Ibid*.

[199] *Ibid*.

galvą automobilį vairavusiam nepilnamečiui J. Leparskiui, kuris nuo patirtų sužalojimų mirė[200]. Šioje byloje pareiškėja skundėsi, kad policijos pareigūnas neteisėtai atėmė jos sūnui gyvybę ir kad valstybė policijos pareigūno tinkamai už tai nenubaudė. Pareiškėja taip pat teigė, kad neturėjo tinkamų teisinės gynybos priemonių reikalauti žalos atlyginimo dėl sūnaus mirties[201].

EŽTT šiuo atveju atskirai nagrinėjo Konvencijos 2 straipsnio procesinį ir materialųjį aspektus[202]. Teismas, įvertinęs pareiškėjos galimybes reikalauti žalos atlyginimo tiek teoriniu, tiek praktiniu aspektu, padarė išvadą, kad pareiškėja turėjo veiksmingą būdą kreiptis dėl žalos atlyginimo civilinio proceso tvarka. Atsižvelgdamas į tai, kad šios teisinės gynybos priemonės panaudotos nebuvo, Teismas konstatavo, kad negali spręsti dėl pareiškėjos sūnaus gyvybės atėmimo teisėtumo bei proporcingumo. Teismas atkreipė dėmesį į tai, kad nacionaliniai teismai pripažino, jog nebuvo absoliutaus būtinumo jėgą naudoti taip, kaip ją panaudojo pareigūnas (sukeliant mirtinas pasekmes), todėl pareigūnas buvo už tai nuteistas[203].

Spręsdamas, ar valstybė atliko efektyvų ir tinkamą tyrimą dėl mirtinos jėgos panaudojimo, Teismas pažymėjo, kad tyrimas buvo pradėtas tą pačią dieną, neatidėliotinai atlikti tyrimo veiksmai, be to, neužtruko ir bylos nagrinėjimas teisme. EŽTT nuomone, tyrimas laikytinas tinkamu ir dėl to, kad buvo nustatyti aiški pareiškėjos sūnaus mirties priežastis bei už tai atsakingas asmuo. Nors pareiškėja skundėsi, kad pareigūnui buvo skirta per švelni bausmė, tačiau Teismas teisingai pažymėjo, kad Konvencijos 2 straipsnio nuostatos nesuteikia nukentėjusiajam teisės į kitų baudžiamąjį persekiojimą ir negarantuoja asmens nuteisimo. Teismas pagal savo kompetenciją vertindamas, ar skirta bausmė yra proporcinga padarytam pažeidimui, akcentavo, kad šiuo konkrečiu atveju pareigūnas buvo nuteistas už nužudymą dėl neatsargumo bei tarnybos įgaliojimų viršijimą ir buvo atleistas iš darbo, todėl disproporcijos tarp paskirtos bausmės ir pareigūno veiksmų nenustatė[204]. Taigi šiuo atveju EŽTT pažeidimo nenustatė, Lietuva tinkamai įvykdė pozityvią pareigą, susijusią su išsamiu tyrimo atikimu (buvo nustatytas ir nuteistas kaltas asmuo, pareiškėja turėjo realias galimybes kreiptis nacionalinės teisės nustatyta tvarka dėl žalos atlyginimo).

EŽTT savo griežtą poziciją prievartos priemonių panaudojimo sulaikant transporto priemones kontekste pabrėžė ir eilėje kitų bylų, akcentuodamas prievartos priemonių proporcingumą konkrečioms įvykio aplinkybėms, pavyzdžiui, byloje *Wasilewska ir Kalucka prieš*

---

[200] „Europos Žmogaus Teisių Teismo 2009 m. liepos 7 d. sprendimas byloje Leparskienė prieš Lietuvą, Nr. 4860/02“. http://lrv-atstovas-eztt.lt/uploads/LEPARSKIENE_2009_sprendimas.pdf

[201] *Ibid*.

[202] Materialusis aspektas draudžia atimti gyvybę, o procesinis reikalauja veiksmingo atitinkamo gyvybės atėmimo ištyrimo.

[203] „Europos Žmogaus Teisių Teismo 2009 m. liepos 7 d. sprendimas byloje Leparskienė prieš Lietuvą, Nr. 4860/02“. http://lrv-atstovas-eztt.lt/uploads/LEPARSKIENE_2009_sprendimas.pdf

[204] *Ibid*.

Lenkiją, byloje *Heikkinen prieš Suomiją,* byloje *Makaratzis prieš Graikiją,* byloje *Vlaevi prieš Bulgariją*[205].

Byloje *Wasilewska ir Kalucka prieš Lenkiją,* EŽTT nustatė Konvencijos 2 straipsnio pažeidimą dėl ginkluoto, nusikalstama veika įtariamo asmens, kuris sulaikymo operacijos metu bandė bėgti automobiliu, gyvybės atėmimo, policijos pareigūnams panaudojus šaunamąjį ginklą. Savo sprendimą Teismas iš esmės motyvavo tuo, kad pareigūnai daugumą šūvių į automobilį paleido tada, kai jau nebuvo tiesioginio pavojaus pareigūno ar kitų asmenų sveikatai ar gyvybei, ir šūviais buvo siekta tik sulaikyti įtariamuosius. Teismas išskyrė šias svarbias aplinkybes: 1) pareigūnai paleido daug šūvių per itin trumpą laiką, taikydami į automobilį, kuris judėjo aklakelio link; 2) nors pareigūnai taikėsi į automobilio padangas, dauguma šūvių buvo paleisti į automobilio šoną ar priekinės dalies link; 3) paleisti šūviai net kelis kartus kliudė įtariamąjį ir smarkiai apgadino automobilį. EŽTT konstatavo, kad pareigūnų panaudota prievarta nebuvo griežtai proporcinga siekiamam tikslui sulaikyti įtariamąjį ar užkirsti kelią jo keliamam pavojui[206].

Šaunamojo ginklo panaudojimą EŽTT pateisino byloje *Vlaevi prieš Bulgariją*. Šioje byloje policijos pareigūnai nušovė taksi vairuotoją, kai šaunamąjį ginklą teko panaudoti sulaikant įkaitą paėmusius asmenis. Teismas, vertindamas bylos aplinkybes, atkreipė dėmesį į tai, kad taksi vairuotojas apie 4 val. ryto buvo atvykęs į tą pačią nuošalią vietą, kur įkaito žmona turėjo atvykti paduoti išpirką pagrobėjams, todėl policijos pareigūnai pagrįstai galėjo daryti prielaidą, jog taksi vairuotojas yra pagrobėjų bendrininkas. Šiuos įtarimus galėjo sustiprinti ir tai, kad taksi vairuotojas nepakluso pareigūnų reikalavimui sustoti, todėl Teismo vertinimu, pareigūnai galėjo pagrįstai galvoti, kad taksi vairuotojas susijęs su nusikaltimu. Teismas padarė išvadą, kad šiuo atveju potencialiai mirtinos jėgos panaudojimas siekiant sulaikyti tariamai nusikaltimą padariusį asmenį ir apsaugoti įkaito gyvybę, gali būti pateisinamas pagal Konvencijos 2 straipsnio 2 dalies a ir b punktus. Visgi šioje byloje Teismas nustatė Konvencijos 2 straipsnio pažeidimus dėl įtariamųjų sulaikymo operacijos padriko parengimo ir kontrolės trūkumų (pareigūnai šaudė savo iniciatyva, nebuvo numatytos kitos galimos techninės priemonės automobiliams sustabdyti)[207].

Bylų analizė leidžia daryti išvadą, kad prievartos priemonių panaudojimas prieš

---

[205] Europos Žmogaus Teisių Teismo 2010 m. vasario 23 d. sprendimas byloje Wasilewska ir Kalucka prieš Lenkiją, Nr. 28975/04 ir 33406/04. https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:[%22001-97410%22]}; Europos Žmogaus Teisių Teismo 2011 m. kovo 22 d. sprendimas byloje Heikkinen prieš Suomiją, Nr. 22102/09. http://echr.ketse.com/doc/22102.09-en-20110322/view/; Europos Žmogaus Teisių Teismo 2004 m. gruodžio 20 d. sprendimas byloje Makaratzis prieš Graikiją, Nr.50385/99. https://www.asylumlawdatabase.eu/en/content/ecthr-makaratzis-v-greece-application-no-5038599-20-december-2004; Europos Žmogaus Teisių Teismo 2010 m. rugsėjo 2 d. sprendimas byloje Vlaevi prieš Bulgariją, Nr. 272/05 ir 890/05. http://hrlibrary.umn.edu/research/bulgaria/VLAEVI.pdf

[206] Europos Žmogaus Teisių Teismo 2010 m. vasario 23 d. sprendimas byloje Wasilewska ir Kalucka prieš Lenkiją, Nr. 28975/04 ir 33406/04. https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:[%22001-97410%22]}

[207] Europos Žmogaus Teisių Teismo 2010 m. rugsėjo 2 d. sprendimas byloje Vlaevi prieš Bulgariją, Nr. 272/05 ir 890/05. http://hrlibrary.umn.edu/research/bulgaria/VLAEVI.pdf

transporto priemones (jų vairuotojus) turi būti griežtai proporcingas Konvencijoje nustatytiems tikslams. EŽTT iš esmės laikosi pozicijos, kad potencialiai mirtį galinčios sukelti prievartos priemonės naudojamos tik tada, kai tai neišvengiamai būtina. Nuostata „neišvengiamai būtina“ aiškinama pakankamai siaurai, jos turinį siejant su sulaikomo asmens keliamu realiu pavojumi sveikatai ar gyvybei arba turima informacija, kad sulaikomas asmuo įtariamas padaręs smurtinį nusikaltimą. EŽTT laikosi nuomonės, jog mirtiną grėsmę keliančios jėgos panaudojimo negali būti net tais atvejais, kai nepanaudojus tokios jėgos būtų prarasta galimybė sulaikyti pažeidėją. Siekiant užtikrinti veiksmingą Lietuvos tarptautinių įsipareigojimų pagal Konvencijos 2 straipsnį įgyvendinimą, nacionaliniai teisės aktai, reglamentuojantys policijos pareigūnų atsakomybę už prievartos priemonių panaudojimą, turi būti taikomi ir aiškinami vadovaujantis EŽTT praktikoje suformuluotais reikalavimais (pagal Konvencijos 2 straipsnį). Keliami reikalavimai yra sietini su tuo, kad naudojama prievarta turi būti griežtai proporcinga tiek siekiamam tikslui, tiek visoms situacijos aplinkybėms, o prieš naudojant potencialiai mirtiną jėgą turi būti išnaudotos visos alternatyvios, mažiau pavojingos priemonės transporto priemonei sulaikyti.

3.2 Prievartos priemonių panaudojimo priverstinai stabdant transporto priemones ir kilusios žalos teisėtumo vertinimas LAT bylose

Policijos pareigūnai, atlikdami tarnybines pareigas ir realizuodami jiems suteiktą teisę naudoti prievartos priemones prieš transporto priemones, neišvengiamai susiduria su rizika pažeisti Konvencijos ir kitų teisės aktų nuostatas[208]. Lietuvos policijos darbo patirtis rodo, kad mūsų šalyje, neišimtinai nuo kitų valstybių, prievartos priemonių panaudojimo prieš transporto priemones atvejais pasitaiko žmonių žūčių ir sunkių sveikatos sutrikdymų, kurių metu pažeidžiamos asmenų teisės[209]. Šiame kontekste reikšmingiausiomis laikytinos dvi LAT nutartys baudžiamosiose bylose (Nr. 2K-P-1/2014 ir Nr. 2K-380-942/2015)[210], kurios tapo pagrindu formuojant vienodą teismų praktiką dėl policijos pareigūnų naudojamų prievartos priemonių prieš transporto priemones ir jų vairuotojus[211]. Šios nutartys svarbios ir dėl to, kad jose atsispindi EŽTT formuojamų reikalavimų pagal Konvencijos 2 straipsnį taikymas konkrečiose situacijose.

Minėtose kasacinės instancijos teismo baudžiamosiose bylose buvo nustatyta, kad

---

[208] Romualdas Rulevičius, Priverstinio transporto priemonės stabdymo ypatumai (Mastaičiai: Lietuvos policijos mokykla, 2015), 4.
[209] *Ibid*.
[210] Lietuvos Aukščiausiojo teismo 2014 m. sausio 30 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-P-1/2014. Eteismai. https://eteismai.lt/byla/15072099906559/2K-P-1/2014. Lietuvos Aukščiausiojo teismo 2015 m. liepos 27 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-380-942/2015. Eteismai. https://eteismai.lt/byla/266214759167792/2K-380-942/2015.
[211] Aurelijus Gutauskas, „Šaunamojo ginklo panaudojimas sulaikant pažeidimą darančius asmenis ar transporto priemones: šauti ar ne?“, *Teisės apžvalga* / Law Review 2, 14 (2016): 68. https://www.vdu.lt/cris/bitstream/20.500.12259/32515/1/ISSN2029-4239_2016_N_2_14.PG_62-74.pdf.

policijos pareigūnas R. M., vykdydamas magistralinių kelių priežiūros grandies patrulio pareigas, patruliuodamas nustatytame maršrute, stabdė automobilį „Renault Espace“, nes įtarė, kad automobilio vairuotojas neblaivus. Automobiliui nesustojus, norėdamas jį sustabdyti, R. M. iš tarnybinio ginklo – pistoleto į viršų iššovė keturis perspėjamuosius šūvius. Automobiliui ir toliau nestojant, patrulis iš apytiksliai 10 metrų atstumo iššovė penkis šūvius į dideliu greičiu važiuojančio automobilio galinius ratus, tačiau pataikė į automobilio galą, dėl to buvo sužalotas automobilyje važiavęs keleivis – jam buvo nustatytas sunkus sveikatos sutrikdymas ir realus pavojus gyvybei[212]. Teismas šioje byloje vertino du pagrindinius aspektus: ar R. M. turėjo teisę naudoti kraštutinę prievartos formą – šaunamąjį ginklą prieš akivaizdžiai neblaivų, reikalavimų sustoti nevykdžiusį vairuotoją ir ar padaryta žala (automobilio keleiviui padarytas sunkus sveikatos sutrikdymas) turi būti vertinama kaip policijos pareigūno padaryta nusikalstama veika[213].

LAT pritarė apeliacinės instancijos teismo padarytai išvadai, kad R. M., pažeisdamas tuo metu galiojusio Policijos veiklos įstatymo nuostatas, reglamentuojančias šaunamojo ginklo panaudojimą, netinkamai įvertinęs aplinkybes ir neatsižvelgdamas į vairuotojo padaryto pažeidimo pobūdį, nesant būtinojo reikalingumo panaudoti šaunamąjį ginklą, iš tolimo, maždaug 10 metrų atstumo, tamsiu paros metu, sudėtingomis sąlygomis iššovė penkis šūvius į dideliu greičiu važiavusią transporto priemonę, ir taip dėl neatsargumo sužalojo automobilio keleivį T. K.[214]

Svarbiausias momentas šioje byloje buvo siejamas su tuo, ar daroma žala sulaikomam asmeniui buvo proporcinga pavojingumo laipsniui, sulaikomo asmens veiksmų pobūdžiui, ar iš viso reikėjo rinktis būtent tokią prievartos formą. Nors buvo nustatyta, kad tuo metu patruliuojantis ekipažas jokių kitų priverstinio stabdymo priemonių neturėjo, tačiau Teismas atkreipė dėmesį į tai, kad pareigūnai į pagalbą galėjo pasitelkti kito rajono patrulių pajėgas, nes buvo aišku, kad automobilis, kurį vijosi pareigūnai, judėjo kito rajono link. Šios aplinkybės leido teismui padaryti išvadą, kad šiuo atveju nebuvo išnaudotos visos įmanomos priemonės automobiliui sustabdyti ir išvengti žalos, todėl šaunamojo ginklo panaudojimas nebuvo proporcinga priemonė daromam pažeidimui, tuo labiau, kad žala buvo padaryta net ne vairuotojui, o automobilio keleiviui[215].

Pabrėžtina, kad LAT atsižvelgdamas į automobilio keleiviui padarytos žalos pobūdį (sunkus sveikatos sutrikdymas, sukėlęs realų pavojų gyvybei) bei įvertinęs panaudotos jėgos rūšį

---

[212] Lietuvos Aukščiausiojo teismo 2014 m. sausio 30 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-P-1/2014. Eteismai. https://eteismai.lt/byla/15072099906559/2K-P-1/2014

[213] Lietuvos Aukščiausiojo teismo 2015 m. liepos 27 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-380-942/2015. Eteismai. https://eteismai.lt/byla/266214759167792/2K-380-942/2015

[214] *Ibid*.

[215] Lietuvos Aukščiausiojo teismo 2015 m. liepos 27 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-380-942/2015. Eteismai. https://eteismai.lt/byla/266214759167792/2K-380-942/2015

(tamsiu paros metu panaudotas šaunamasis ginklas stabdant dideliu greičiu važiuojantį automobilį) vadovavosi EŽTT suformuota praktika ir šią situaciją vertino kaip Konvencijos 2 straipsnio nuostatų pažeidimą[216]. Nors pareigūno panaudota prievarta ir nesukėlė mirties, tačiau pagal EŽTT praktiką Konvencijos 2 straipsnio tekstas apima ne tik nužudymą, bet ir tas situacijas, kuriose panaudotos jėgos netyčinis rezultatas gali būti gyvybės atėmimas[217].

Spręsdamas pareigūno baudžiamosios atsakomybės klausimą, Teismas atkreipė dėmesį į tai, kad šaunamojo ginklo naudojimo padarinių teisėtumas yra reguliuojamas BK 29 straipsnyje, kuriame įtvirtinta, jog asmenys neatsakytų pagal baudžiamąjį kodeksą už veiksmus, jei stabdydami, vydamiesi, neleisdami ištrūkti ar kitais veiksmais aktyviai bandančiam išvengti sulaikymo nusikalstamą veiką padariusiam asmeniui padarytų turtinės žalos, nesunkų sveikatos sutrikdymą ar sunkų sveikatos sutrikdymą dėl neatsargumo, o sulaikydami asmenį nusikalstamos veikos vietoje, tyčia nužudžiusį ar pasikėsinusį nužudyti, - sunkų sveikatos sutrikdymą, jei asmens nebuvo galima sulaikyti kitaip[218]. Šioje byloje buvo nustatyta, kad policijos pareigūnai, persekiodami automobilį, žinojo, kad automobilio vairuotojas buvo neblaivus, jų teigimu, patys matė kaip vairuotojas nestabiliai ėjo link savo automobilio ir sėdo už vairo[219]. Tuo metu galiojusios teisės normos nenumatė baudžiamosios atsakomybės už vairavimą neblaiviam, todėl pareigūnai buvo įsitikinę, jog daroma ne nusikalstama veika, o administracinis nusižengimas. Teismas teisingai pažymėjo, jog R. M. panaudojo šaunamąjį ginklą atlikdamas tarnybines pareigas ir turėdamas tikslą sustabdyti automobilio vairuotoją, darantį administracinį teisės pažeidimą[220]. LAT akcentavo, kad viena iš žalos teisėtumo sąlygų – asmens, kuris padarė nusikalstamą veiką, aktyvus bandymas išvengti sulaikymo. Nors iš bylos aplinkybių aiškiai nustatyta, jog automobilio vairuotojas aktyviai bandė išvengti pareigūnų reikalavimo sustoti (pavojingai menevravo, važiavo greitai ir nuolat didino greitį, neregavo į pareigūnų išreikštus raginimus sustoti), tačiau šios aplinkybės nebuvo susijusios su bandymu sustabyti nusikalstamą veiką padariusį asmenį, kadangi vairuotojas buvo įtariamas padaręs administracinį teisės pažeidimą. Todėl teismas pagrįstai atmetė šios sąlygos buvimą[221].

Analizuojant šią bylą policijos pareigūno atsakomybės kontekste, svarbu vadovautis BK

---

[216] Lietuvos Aukščiausiojo teismo 2014 m. sausio 30 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-P-1/2014. Eteismai. https://eteismai.lt/byla/15072099906559/2K-P-1/2014

[217] *Ibid*.

[218] „Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas“, *Valstybės žinios* Nr. 89, 2741 (2000), 29 str.

[219] Lietuvos Aukščiausiojo teismo 2015 m. liepos 27 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-380-942/2015. Eteismai. https://eteismai.lt/byla/266214759167792/2K-380-942/2015

[220] *Ibid*.

[221] Lietuvos Aukščiausiojo teismo 2015 m. liepos 27 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-380-942/2015. Eteismai. https://eteismai.lt/byla/266214759167792/2K-380-942/2015

30 straipsnio nuostatomis[222], kuriose numatytos baudžiamąją atsakomybę šalinančios aplinkybės esminis požymis yra veiksmų, kurie atliekami vykdant profesines pareigas, teisėtumas[223]. Tai suponuoja išvadą, kad baudžiamąją atsakomybę šalinanti aplinkybė – profesinių pareigų atlikimas, bus tik tada, jeigu tokios pareigos atliekamos vadovaujantis teisės aktuose nustatyta tvarka[224]. LAT atkreipė dėmesį, jog „nustačius, kad asmuo turėjo teisę atlikti tam tikrus veiksmus, darančius žalą kito asmens teisėms, laisvėms ar teisėtiems interesams, tačiau jų atlikimas pagal konkrečios situacijos aplinkybes buvo negalimas arba nebuvo būtinas, turėtų būti konstatuojamas kaip įgaliojimų viršijimas“[225]. Tai neabejotinai siejama su Policijos įstatymo nuostatomis, kurios įtvirtina prievartos proporcingumo principo įgyvendinimą ir pareigūno pareigą prievartos rūšį ir jos naudojimo ribas rinktis atsižvelgiant į konkrečios situacijos aplinkybes, individualias pažeidėjo savybes bei pažeidimo pobūdį. Taigi šioje byloje Teismas teisingai konstatavo, kad R. M., panaudodamas šaunamąjį ginklą, netinkamai atliko tarnybos pareigas, nes šaunamąjį ginklą panaudojo siekiant sudėtingomis sąlygomis sulaikyti transporto priemonės vairuotoją, padariusį ne nusikalstamą veiką, o administracinį teisės pažeidimą[226].

Šioje byloje Teismas taip pat atkreipė dėmesį ir į būtinojo reikalingumo instituto taikymą policijos pareigūnų baudžiamąją atsakomybę šalinančių aplinkybių kontekste[227]. BK 31 straipsnis numato, kad „asmuo neatsako pagal baudžiamuosius įstatymus už veiką, kurią jis padarė siekdamas pašalinti jam pačiam, kitiems asmenims ar jų teisėms, visuomenės ar valstybės interesams gresiantį pavojų, jeigu šis pavojus negalėjo būti pašalintas kitomis priemonėmis ir padaryta žala yra mažesnė už tą, kurios siekta išvengti“[228]. Vadinasi, baudžiamoji atsakomybė už padarytą veiką būtų šalinama tik šiais atvejais: 1) baudžiamojo įstatymo vertybėms buvo realus ir akivaizdus pavojus; 2) kitomis priemonėmis pavojus negalėjo būti pašalintas; 3) žala mažesnė už tą, kurios buvo siekiama išvengti[229]. LAT būtinojo reikalingumo instituto esmę ir paskirtį aiškina kaip būtinybę asmeniui įvertinti tiek žalą, kuri daroma, tiek žalą, kurios siekiama išvengti ir sąmoningai pasirinkti veiksmus, leisiančius padaryti mažesnę žalą[230]. Šioje byloje būtų galima

---

[222] LR BK 30 str. numato, kad „pagal baudžiamąjį įstatymą asmuo neatsako už žalą, kurią padarė vykdydamas profesines pareigas, jeigu jis neviršijo įstatymų ar kitų teisės aktų nustatytų įgaliojimų“.
[223] Lietuvos Aukščiausiojo teismo 2015 m. liepos 27 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-380-942/2015. Eteismai. https://eteismai.lt/byla/266214759167792/2K-380-942/2015
[224] Lietuvos Aukščiausiojo teismo 2007 m. kovoo 20 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-123/2007. Eteismai. https://eteismai.lt/byla/80788750359600/2K-123/2007
[225] Lietuvos Aukščiausiojo teismo 2015 m. liepos 27 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-380-942/2015. Eteismai. https://eteismai.lt/byla/266214759167792/2K-380-942/2015
[226] *Ibid*.
[227] *Ibid*.
[228] „Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas“, *Valstybės žinios* Nr. 89, 2741 (2000), 31 str.
[229] Aurelijus Gutauskas, „Šaunamojo ginklo panaudojimas sulaikant pažeidimą darančius asmenis ar transporto priemones: šauti ar ne?“, *Teisės apžvalga* / Law Review 2, 14 (2016): 69-70. https://www.vdu.lt/cris/bitstream/20.500.12259/32515/1/ISSN2029-4239_2016_N_2_14.PG_62-74.pdf.
[230] Lietuvos Aukščiausiojo teismo 2009 m. balandžio 7 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-177-2009. Eteismai. https://eteismai.lt/byla/268057458782061/2K-177/2009

įžvelgti situaciją, primenančią būtinąjį reikalingumą, nes R. M. panaudodamas šaunamąjį ginklą siekė išvengti neblaivaus vairuotojo pavojingo vairavimo, kuris galimai kėlė pavojų kitiems eismo dalyviams (važiavo per sankryžą degant raudonam šviesaforo signalui, važiavo dideliu greičiu ir t.t.). Tačiau šiuo atveju R. M. negalėjo įvertinti, ar padaryta žala bus mažesnė už tą, kurios buvo siekiama išvengti (R. M. nežinojo, kiek žmonių yra automobilyje, šaudė į nuolat judantį automobilį ir kt.)[231]. Todėl buvo padaryta teisinga išvada R. M. veiksmuose nenustatant nei būtinojo reikalingumo, nei kitų baudžiamąją atsakomybę šalinančių aplinkybių. Policijos pareigūnas R. M. buvo pripažintas kaltu pagal BK 229 straipsnį ir 137 straipsnio 1 dalį[232].

Formuodamas vienodą teismų praktiką bylose dėl mirtį galinčių sukelti priemonių panaudojimo priverstinai stabdant transporto priemonę, LAT konstatavo, kad sprendžiant dėl žalos padarymo teisėtumo, būtina vadovautis ne tik Policijos įstatymu, bet jo nuostatas aiškinti atsižvelgiant į Konvencijos reikalavimus ir šiuos kriterijus:

1) asmens, dėl kurio buvo priverstinai stabdoma transporto priemonė ir jo elgesio pavojingumą. Šaunamojo ginklo naudojimo prieš transporto priemonę atveju negalima pažeisti imperatyvių jo panaudojimo prieš žmogų sąlygų. Būtina vadovautis proporcingumo principu, kuris reikalauja šaunamąjį ginklą naudoti tik būtinais atvejais, įvertinant pažeidėjo individualias savybes ir pažeidimo pobūdį. Pavojingumas turi būti pakankamas, kad vertinant konkrečios situacijos aplinkybes šaunamojo ginklo panaudojimas būtų pateisinamas. Pažeidėjo keliamas pavojus turi būti vertinamas pagal šias aplinkybes: pažeidėjo elgesį sulaikymo metu, turimus duomenis apie anksčiau padarytas nusikalstamas veikas, būdo bruožus, ketinimus, galimą ginklo turėjimą. Būtina įvertinti ir kitas aplinkybes: eismo intensyvumą, sąlygas ir pan. Šaunamasis ginklas negali būti naudojamas nesant tam būtinų sąlygų, net jeigu jo nepanaudojus bus prarasta galimybė sulaikyti pažeidėją;

2) priemonių, kurios galėjo būti panaudotos vietoj šaunamojo ginklo, buvimą, panaudojimo galimybes, veiksmingumą. Tai turi būti vertinama vadovaujantis konkrečiais duomenimis, ar tokios priemonės galėjo būti panaudotos atsižvelgiant į jų prieinamumą ir veiksmingumą konkrečioje situacijoje;

3) panaudotos prievartos pavojingumą. Prievartos priemonė turi būti proporcinga situacijos aplinkybėms ir siekiamam tikslui. Naudojant šaunamąjį ginklą būtina įvertinti šaudymo sąlygas (matomumą, galimybes nusitaikyti, atstumą ir kt.), kur taikomasi, šūvių skaičių bei tikimybę, ar dėl jo panaudojimo gali nukentėti pašaliniai asmenys;

---

[231] Lietuvos Aukščiausiojo teismo 2015 m. liepos 27 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-380-942/2015. Eteismai. https://eteismai.lt/byla/266214759167792/2K-380-942/2015

[232] *Ibid*. (pažymėtina, kad pirmos instancijos teismas R. M. buvo pripažinęs kaltu pagal BK 228 str. 1 d. ir 137 str. 1 d., tai rodo, kad prievartos priemonių panaudojimo priverstinai stabdant automobilius aplinkybių vertinimas yra sudėtingas procesas, reikalaujantis išsamaus aplinkybių visumos vertinimo).

4) pareigūnų galimybę pasirengti tokio asmens sulaikymui bei tokios galimybės panaudojimą, siekiant sumažinti būtinumą panaudoti šaunamąjį ginklą ar žalą dėl šaunamojo ginklo panaudojimo. Būtina įvertinti, ar pareigūnai turėjo galimybes pasiruošti sulaikymui, jeigu turėjo, ar tinkamai pasiruošė, į tai, kiek laiko turėjo priimti sprendimus, į galimybes kreiptis pagalbos į kitus pareigūnus bei tokių galimybių panaudojimą ir kitas svarbias aplinkybes[233].

LAT nustatyti kriterijai, kuriais būtina vadovautis, vertinant prievartos priemonių prieš transporto priemones panaudojimo ir kilusios žalos teisėtumą, patvirtina šio reiškinio sudėtingumą bei problemišką objektyvų situacijos įvertinimą. Tačiau tuo pačiu išvardinti kriterijai laikytini itin reikšmingais formuojant vienodą teismų praktiką, kuri reikalauja ne tik formalaus teisės aktų taikymo, bet ir išsamaus reikšmingų aplinkybių visumos vertinimo. Galima teigti, kad prievartos priemonių panaudojimo atveju visada išlieka tikimybė, jog pareigūno veiksmai ir priimti sprendimai gali būti įvertinti kaip netinkamas profesinių pareigų vykdymas, o sukelti padariniai (sveikatos sutrikdymas, mirtis) gali tapti pagrindu patraukti jį baudžiamojon atsakomybėn, tačiau teismų praktikoje suformuotas griežtas prievartos priemonių panaudojimo vertinimas veikia kaip saugiklis prieš perteklinės ar neadekvačios jėgos naudojimą ir užtikrina Konvencijos nuostatų įgyvendinimą. Svarbu pabrėžti, kad prievartos priemonėmis sukeltos žalos teisėtumo Policijos įstatymas nereguliuoja, todėl jeigu dėl panaudotos prievartos kilusi žala atitinka nusikalstamos veikos požymius (sunkus sveikatos sutrikdymas, mirtis ir kt.) būtina įvertinti ir nustatyti, ar yra policijos pareigūno baudžiamąją atsakomybę šalinančios aplinkybės[234]. LAT suformuota teismų praktika leidžia prieiti išvadą, kad mirtinas pasekmes galinčios sukelti prievartos panaudojimas negali būti pateisinamas, o policijos pareigūno atžvilgiu baudžiamąją atsakomybę šalinančios aplinkybės netaikomos, jei nebuvo kilęs realus pavojus, o buvo siekiama tik sulaikyti pažeidėjus. Kitaip tariant, prieš vairuotoją, kuris nepaklūsta reikalavimui sustoti, t.y. daro administracinį nusižengimą, tačiau savo veiksmais nekelia realios grėsmės, potencialiai mirtinos prievartos priemonės negali būti naudojamos. Kita vertus, teismas, vertindamas tokių priemonių panaudojimo ir padarytos žalos teisėtumą, privalo įvertinti, kokią informaciją apie pažeidėją įvykio metu turėjo policijos pareigūnas.

---

[233] Lietuvos Aukščiausiojo teismo 2014 m. sausio 30 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-P-1/2014. Eteismai. https://eteismai.lt/byla/15072099906559/2K-P-1/2014

[234] Aurelijus Gutauskas, „Šaunamojo ginklo panaudojimas sulaikant pažeidimą darančius asmenis ar transporto priemones: šauti ar ne?“, *Teisės apžvalga* / Law Review 2, 14 (2016): 69-72. https://www.vdu.lt/cris/bitstream/20.500.12259/32515/1/ISSN2029-4239_2016_N_2_14.PG_62-74.pdf.

IŠVADOS

1. Prievarta policijos veikloje – tai protingumo bei proporcingumo principais pagrįstas veiklos metodas, kurį taiko pareigūnai, kai asmenys nevykdo jų išreikštų teisėtų reikalavimų ar nurodymų, tarp kurių ir nepaklusimas reikalavimui sustabdyti transporto priemonę. Priverstiniam transporto priemonės stabdymui naudojamos šios prievartos rūšys: psichinė prievarta, fizinė prievarta ir šaunamieji ginklai.

2. Vairuotojas, kuris nepaklūsta policijos pareigūno teisėtam reikalavimui sustabdyti transporto priemonę, daro ne nusikaltimą, o administracinį nusižengimą, todėl jeigu vairuotojas savo veiksmais nekelia neišvengiamo pavojaus kitų sveikatai ar gyvybei, prieš jį neturėtų būti naudojamos sunkius padarinius galinčios sukelti prievartos priemonės, nes tai neatitiktų protingumo ir proporcingumo principų.

3. Lietuvos policija priverstiniam transporto priemonės stabdymui dažniausiai naudoja dygliuotas juostas, išimtiniais atvejais – šaunamąjį ginklą. Šių priemonių panaudojimo galimybės praktikoje yra ribotos ir sudėtingos dėl jų keliamo pavojaus žmonių sveikatai ir gyvybei, todėl alternatyvių priemonių neturėjimas lemia dažną transporto priemonės persekiojimą nesiimant jokių realių priemonių. Tam tikromis aplinkybėmis pareigūnai blokuoja kelią tarnybinėmis transporto priemonėmis, tačiau šios priemonės naudojimą apsunkina netikslus teisinis reglamentavimas, todėl darbo autorė pasiūlymuose pateikia teisės normos pakeitimą.

4. Atlikta šaunamojo ginklo naudojimo Lietuvos policijos veikloje statistikos analizė parodė, kad šaunamojo ginklo naudojimas prieš transporto priemones nuo 2016 metų ženkliai sumažėjo. Tai siejama su teisinio reglamentavimo pokyčiais, kuriais buvo sugriežtintas šios priemonės naudojimas. Statistiniai duomenys atskleidė, kad policijos pareigūnai persekiodami transporto priemones kaip psichinės prievartos formą vis dar naudoja įspėjamuosius šūvius, nors pasikeitus teisiniam reglamentavimui toks metodas yra uždraustas. Tai rodo, kad policijos pareigūnai nėra tinkamai pasirengę teisės normatyvinėje srityje.

5. Policijos pareigūnų naudojamų prievartos priemonių priverstiniam transporto stabdymui teisinis reglamentavimas pakito 2017 metais įsigaliojus Policijos įstatymo pataisoms, reguliuojančioms prievartos policijos veikloje naudojimą. Teisėkūros naujovės yra reikšmingos dėl keleto priežasčių: pirma – susijusios su asmens teisių ir laisvių apsaugos garantijų sustiprinimu, antra – šiuo įstatymu įgyvendinami ES teisės aktuose įtvirtinti prievartos priemonių panaudojimo teisėtumo reikalavimai, trečia – sukuriamos prielaidos išvengti galimų perteklinės prievartos naudojimo atvejų, kai policijos pareigūnai priverstinai stabdo transporto priemones. Visgi įstatyme įtvirtina esminė prievartos naudojimo sąlyga – „neišvengiamas pavojus“ – palieka daug vietos interpretacijoms.

6. Teismų praktikos analizė atskleidė, kad vertinant prievartos priemonių prieš transporto priemones panaudojimo ir kilusios žalos teisėtumą, sunkumų kelia objektyvus situacijos aplinkybių įvertinimas ir kilusio pavojingumo lygio nustatymas. EŽTT laikosi pozicijos, kad prievartos priemonių panaudojimas prieš transporto priemones ir jų vairuotojus turi būti griežtai proporcingas siekiamam tikslui ir adekvatus esamoms aplinkybėms, o mirtį galinčios sukelti jėgos panaudojimo nepateisina net tais atvejais, kai nepanaudojus tokios jėgos būtų prarasta galimybė sulaikyti pažeidėją.

7. LAT formuojama praktika vertinant prievartos priemonių prieš transporto priemones panaudojimo ir kilusios žalos teisėtumą reikalauja vadovautis ne tik Policijos įstatymu, tačiau jo nuostatas aiškinti atsižvelgiant į Konvencijos reikalavimus ir teismo suformuotus vertinamuosius kriterijus, kurie iš esmės siejami su pažeidėjo pavojingumu, realios grėsmės egzistavimu ir prievartos priemonės proporcingumu esamai situacijai. Teismų praktikoje suformuotas griežtas prievartos priemonių panaudojimo vertinimas veikia kaip saugiklis prieš perteklinės ar neadekvačios jėgos naudojimą

8. Apibendrintai galima teigti, kad pusiausvyros išlaikymas tarp priverstiniam transporto stabdymui naudojamų prievartos priemonių ir žmogaus teisių apsaugos įgyvendinimo yra sąlygojamas šių aspektų: policijos pareigūno praktinių įgūdžių naudoti prievartos priemones, aktualaus teisinio reglamentavimo žinojimo ir jo gebėjimo pritaikyti praktikoje bei teismų praktikoje formuojamų tokių situacijų aplinkybių vertinimo kriterijų išmanymo.

PASIŪLYMAI

1. Siekiant tobulinti policijos pareigūnų kompetencijos bei įgūdžių naudoti prievartos priemones prieš transporto priemonių vairuotojus ugdymo procesą, būtina rengti mokymus, kurių metu būtų ugdomi ne tik pareigūnų praktiniai įgūdžiai naudoti priverstinio transporto stabdymo priemones, bet ir detaliai supažindinama su kintančiu teisiniu reglamentavimu bei teismų praktikoje formuojamais tokių situacijų aplinkybių vertinimo kriterijais.

2. Atsižvelgiant į tai, kad tarnybinės transporto priemonės naudojimas keliui blokuoti yra mažiau pavojinga ir praktikoje lengviau įgyvendinama prievartos priemonė nei transporto priemonių priverstinio stabdymo priemonių (dygliuotų juostų) naudojimas, siūlytina LR Vyriausybės nutarimo „Dėl specialiųjų priemonių specifikacijos ir specialiųjų priemonių panaudojimo tvarkos aprašo patvirtinimo“ 12.5.1. punktą išdėstyti taip:

„12. Pareigūnas gali naudoti šias specialiąsias priemones:

[...]

12.5. prieš transporto priemonę priverstinio sustabdymo metu:

12.5.1. kai transporto priemonės tolesnis vairavimas nekelia pavojaus pareigūno ar kito asmens gyvybei, sveikatai ar turtui, – atitvarus, tarnybines transporto priemones ~~transporto priemonių priverstinio stabdymo priemones~~ ir dažomuosius sviedinius;

12.5.2. kai transporto priemonės tolesnis vairavimas kelia neišvengiamą pavojų pareigūno ar kito asmens gyvybei, sveikatai ar turtui, – ašarines ir (arba) dūmines granatas ir šaudmenis, atitvarus, transporto priemonių priverstinio stabdymo priemones, dažomuosius sviedinius ir tarnybines transporto priemones“.

Toks teisės normos pakeitimas būtų suderintas ir su Policijos įstatymo nuostata, numatančia, kad „*Pareigūnas turi teisę transporto priemone stabdyti kitą transporto priemonę šią blokuodamas*. Kai stabdoma transporto priemonė ar joje esantys asmenys savo veiksmais kelia neišvengiamą pavojų pareigūno ar kito asmens gyvybei ar sveikatai, pareigūnas turi teisę kita transporto priemone ar tam skirta specialiąja priemone stabdomą transporto priemonę taranuoti.“

LITERATŪRA

Lietuvos Respublikos teisės aktai

1. Lietuvos policijos generalinio komisaro įsakymas 2011-07-23 Nr. 5-V-673 „ Dėl policijos patrulių veiklos instrukcijos patvirtinimo“. *Valstybės žinios* 96, 4537 (2011).
2. Lietuvos policijos generalinio komisaro įsakymas 2018-08-02 Nr. 5-V-706 „ Dėl Lietuvos policijos darbuotojų etikos kodekso patvirtinimo“. *TAR,* 12795 (2018).
3. Lietuvos Respublikos administracinių nusižengimų kodeksas. *TAR,* 11216 (2015).
4. Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas. *Valstybės žinios* Nr. 89, 2741 (2000).
5. Lietuvos Respublikos Konstitucija. *Valstybės žinios* 33, 1014 (1992).
6. Lietuvos Respublikos policijos įstatymas. *Valstybės žinios* 90, 2777 (2000).
7. Lietuvos Respublikos policijos įstatymo Nr. VIII-2048 2, 6, 27 ir 28 straipsnių pakeitimo ir 26 straipsnio pripažinimo netekusiu galios įstatymas. *TAR,* 14168 (2016).
8. Lietuvos Respublikos saugaus eismo automobilių keliais įstatymas. *Valstybės žinios* 92, 2883 (2000).
9. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas 2016-11-28 Nr. 1162 „Dėl specialiųjų priemonių specifikacijos ir specialiųjų priemonių panaudojimo tvarkos aprašo patvirtinimo“. *TAR,* 27588 (2016).

Tarptautiniai teisės aktai

10. Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija. *Valstybės žinios* 40, 987 (1995).
11. Visuotinė žmogaus teisių deklaracija. *Valstybės žinios* 68, 2497 (2006).
12. Tarptautinis pilietinių ir politinių teisių paktas. *Valstybės žinios* 77, 3288 (2002).

Teismų praktika

13. Lietuvos Aukščiausiojo teismo 2015 m. liepos 27 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-380-942/2015. Eteismai. https://eteismai.lt/byla/266214759167792/2K-380-942/2015
14. Lietuvos Aukščiausiojo teismo 2007 m. kovoo 20 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-123/2007. Eteismai. https://eteismai.lt/byla/80788750359600/2K-123/2007
15. Lietuvos Aukščiausiojo teismo 2009 m. balandžio 7 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-177-2009. Eteismai. https://eteismai.lt/byla/268057458782061/2K-177/2009
16. Lietuvos Aukščiausiojo teismo 2014 m. sausio 30 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-P-1/2014. Eteismai. https://eteismai.lt/byla/15072099906559/2K-P-1/2014.

17. Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo Europos Žmogaus Teisių Teismo sprendimų apžvalga 2012 m. sausio 1 d. – liepos 31 d. LVAT. https://www.lvat.lt/data/public/uploads/2018/01/eztt_apzvalga_2012_01-07.pdf.
18. „Europos Žmogaus Teisių Teismo 1995 m. rugsėjo 27 d. sprendimas byloje *McCann ir kiti prieš Didžiąją Britaniją*, Nr. 18984/91“. https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:[%22001-57943%22]}.
19. „Europos Žmogaus Teisių Teismo 2000 m. balandžio 6 d. sprendimas byloje *Labita prieš Italiją,* Nr. 26772/95“. https://www.refworld.org/cases,ECHR,402a05eba.html.
20. „Europos Žmogaus Teisių Teismo 2001 m. gegužės 4 d. sprendimas byloje *Kelly ir kiti prieš Didžiąją Britaniją,* Nr. 30054/96“. https://www.equalrightstrust.org/ertdocumentbank/Kelly%20and%20Others%20v%20UK.pdf.
21. „Europos Žmogaus Teisių Teismo 2002 m. birželio 13 d. sprendimas byloje *Anguelova prieš Bulgariją*, Nr. 38361/97“. https://www.equalrightstrust.org/ertdocumentbank/Anguelova%20v.%20Bulgaria.pdf.
22. „Europos Žmogaus Teisių Teismo 2004 m. vasario 26 d. sprendimas byloje *Nacjova ir kiti prieš Bulgariją*, Nr. 43577/98“. https://www.refworld.org/pdfid/414d89254.pdf.
23. „Europos Žmogaus Teisių Teismo 2008 m. balandžio 24 d. sprendimas byloje *Juozaitienė ir Bikulčius prieš Lietuvą*, Nr. 70659/01 ir 74371/01 http://lrv-atstovas-eztt.lt/uploads/JUOZAITIENE_ir_BIKULCIUS_2008_sprendimas.pdf
24. „Europos Žmogaus Teisių Teismo 2009 m. liepos 7 d. sprendimas byloje *Leparskienė prieš Lietuvą*, Nr. 4860/02“. http://lrv-atstovas-eztt.lt/uploads/LEPARSKIENE_2009_sprendimas.pdf.
25. „Europos Žmogaus Teisių Teismo 2011 m. kovo 24 d. sprendimas byloje *Giuliani ir Gaggio prieš Italiją*, Nr. 23458/02“. https://www.statewatch.org/news/2011/mar/echr-carlo-giuliani-judgment-mar-11.pdf.
26. Europos Žmogaus Teisių Teismo 2004 m. gruodžio 20 d. sprendimas byloje *Makaratzis prieš Graikiją*, Nr.50385/99. https://www.asylumlawdatabase.eu/en/content/ecthr-makaratzis-v-greece-application-no-5038599-20-december-2004
27. Europos Žmogaus Teisių Teismo 2010 m. rugsėjo 2 d. sprendimas byloje *Vlaevi prieš Bulgariją,* Nr. 272/05 ir 890/05. http://hrlibrary.umn.edu/research/bulgaria/VLAEVI.pdf
28. Europos Žmogaus Teisių Teismo 2010 m. vasario 23 d. sprendimas byloje *Wasilewska ir Kalucka prieš Lenkiją*, Nr. 28975/04 ir 33406/04. https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:[%22001-97410%22]}

29. Europos Žmogaus Teisių Teismo 2011 m. kovo 22 d. sprendimas byloje *Heikkinen prieš Suomiją,* Nr. 22102/09. http://echr.ketse.com/doc/22102.09-en-20110322/view/

Specialioji literatūra

30. Gutauskas, Aurelijus. „Šaunamojo ginklo panaudojimas sulaikant pažeidimą darančius asmenis ar transporto priemones: šauti ar ne?“. *Teisės apžvalga / Law Review* 2, 14 (2016): 62-74.https://www.vdu.lt/cris/bitstream/20.500.12259/32515/1/ISSN2029 4239_2016_N_2_14.PG_62-74.pdf.
31. Kairienė, Ingrida. „Šaunamojo ginklo panaudojimo teisinio reglamentavimo problematika Lietuvos policijoje“. *Visuomenės saugumas ir viešoji tvarka* 4, ISSN 2029-1701 (2010): 50-58.https://repository.mruni.eu/bitstream/handle/007/14801/Kairien%C4%97.pdf?sequence=1 &isAllowed=y.
32. Pūraitė, Aurelija. „Policijos naudojama mirtina jėga: lietuviškos bylos EŽTT“. *Visuomenės saugumas ir viešoji tvarka* 17, ISSN 2029-1701 (2016): 238-256. https://www.mruni.eu/kpf_dokumentai/fakultetas/Leidiniai/MRU%20VSVT%20(17)%2020 16-12-16%20110.pdf.
33. Greičius, Saulius, Butavičius, Antanas, Čigrinas, Viačeslavas. „Transporto priemonių priverstinio stabdymo naudojant šaunamuosius ginklus tyrimas“. *Jurisprudencija* 49, 41 (2003):167-174. https://www.mruni.eu/upload/iblock/1fe/016_greicius_butavicius_cigrinas.pdf.
34. Čigrin, Viačeslav. „Šaunamojo ginklo panaudojimo praktika policijos veikloje 2015 metais“. *Visuomenės saugumas ir viešoji tvarka* 16, ISSN 2335-2035 (2016): 51-63. https://repository.mruni.eu/bitstream/handle/007/15017/%20igrin.pdf?sequence=1.
35. Morkūnienė, Aurelija, Muliarčikas, Algirdas. „Policijos specialiųjų priemonių panaudojimo subjektai Lietuvoje ir jų diskrecija“. *Visuomenės saugumas ir viešoji tvarka* 4, ISSN 2029-1701 (2010): 112-123. https://repository.mruni.eu/bitstream/handle/007/14805/Mork%C5%ABnien%C4%97.pdf?se quence=1&isAllowed=y
36. Misiūnas, Eimutis. „Policijos pareigūno teisinio statuso elementų pusiausvyros problema“. *Jurisprudencija* 4, 106 (2008): 100-107. https://www3.mruni.eu/ojs/jurisprudence/article/view/2602/2408.
37. Mikalauskaitė–Šostakienė, Kristina. „Administracinės prievartos priemonės: žmogaus teisių pažeidimas ar visuomenės saugumo garantas“. *Visuomenės saugumas ir viešoji tvarka* 5, ISSN 2029-1701 (2011): 94-105.

https://repository.mruni.eu/bitstream/handle/007/14839/%C5%A0ostakien%C4%97.pdf?sequence=1&isAllowed=y.

38. Greičius, Saulius. „Prievartos naudojimo įgyvendinant valstybės sienos apsaugos tarnybos funkcijas teisinio reguliavimo aspektai“. *Jurisprudencija* 76, 68 (2005): 59-69. https://www.mruni.eu/upload/iblock/75a/8_greicius.pdf.
39. Leonaitė, Erika. „Procesiniai saugikliai Europos Žmogaus Teisių Teismo Jurisprudencijoje pagal Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos 8 straipsnį“. *Teisė* 81, ISSN 1392–1274 (2011): 129-143. http://www.zurnalai.vu.lt/teise/article/view/138/106.
40. Urbaitė, Lina. „Valstybės pozityvių pareigų vertinimas Europos Žmogaus Teisių Teismo bylose prieš Lietuvą“. *Socialinių mokslų studijos* 3, 3 (2009): 123-144. https://www.mruni.eu/upload/iblock/f20/urbaite.pdf.
41. Losis, Egidijus. „Procesinės prievartos priemonės baudžiamajame procese“. Daktaro disertacija, Mykolo Romerio universitetas, 2010. http://talpykla.elaba.lt/elaba-fedora/objects/elaba:2018884/datastreams/MAIN/content.
42. Misiūnas, Eimutis. „Policijos pareigūnų teisinis statusas“. Daktaro disertacija, Mykolo Romerio universitetas, 2010. http://talpykla.elaba.lt/elaba-fedora/objects/elaba:1758325/datastreams/MAIN/content
43. Pažereckaitė, Gintarė. „Tarptautinių organizacijų ir jų valstybių narių atsakomybės pagal tarptautinę teisę santykis“. Daktaro disertacija, Vilniaus universitetas, 2018. http://www.tf.vu.lt/wp-content/uploads/2018/04/daktaro-disertacija.pdf

Užsienio literatūra

44. Fairley, Sharon R. „The Police Encounter with a Fleeing Motorist: Dilemma or Debacle?“. *UC Davis Law Review Online* 52, (2018): 155-201. https://lawreview.law.ucdavis.edu/online/vol52/52-online-Fairley.pdf.
45. Johnson, Brian R. *Crucial Elements of Police Firearms Training*. New York: Looseleaf, 2007.
46. Newman, Zachary, Obasogie, Osagie. „Police violence, use of force policies, and public health“. *American Journal of Law and Medicine* 43 (2017): 279-295. https://www.law.berkeley.edu/wp-content/uploads/2018/03/Paper-Obasogie.pdf.
47. U. S. commission on civil rights. *Briefing report*: *Police use of force: an examination of modern policing practises.* Washington, DC, 2018. https://www.usccr.gov/pubs/2018/11-15-Police-Force.pdf.
48. Uildriks, Niels, Van Reenen, Piet. *Police – Public Violence, Policing Post-Communist Socities: Democratic Policing and Human Rights*. Antwerp-Oxford-New York, 2003.

Kita literatūra

49. Bilius, Mindaugas, Rulevičius Romualdas, Baranauskas, Mindaugas ir kt. *Policijos pareigūnų rengimo vadovėlis.* Mastaičiai: Lietuvos policijos mokykla, 2018.
50. Dambrauskienė, Genovaitė, Marcijonas, Antanas, Monkevičius, Eduardas ir kiti. *Lietuvos teisės pagrindai*. Vilnius: Justitia, 2004.
51. Lietuvos policijos mokyklos pažyma apie šaunamojo ginklo panaudojimą 2018 m. (duomenys gauti iš Policijos departamento prie Vidaus reikalų ministerijos Komunikacijos skyriaus elektroninėmis priemonėmis).
52. Rulevičius, Romualdas. *Priverstinio transporto priemonės stabdymo ypatumai*. Mastaičiai: Lietuvos policijos mokykla, 2015.
53. Vaišvila, Alfonsas. *Teisės teorija*. Vilnius: Justitia, 2004.

Kita internetinė literatūra

54. "Dabartinės lietuvių kalbos žodynas". Lietuvių kalbos išteklių informacinė sistema. Žiūrėta 2019 kovo 17 d. http://lkiis.lki.lt/dabartinis.
55. „Girto vairuotojo gaudynės - policijos paaiškinimas". Elta pranešimas spaudai pagal Vilniaus apskrities policijos įstaigos paaiškinimą. Žiūrėta 2019 balandžio 2 d. http://pranesimai.elta.lt/news/public_view/101321.
56. „Mirtiną šūvį į kontrabandininkų mašiną paleidęs pasienietis nebus teisiamas". BNS. Žiūrėta 2019 kovo 2 d. https://www.delfi.lt/news/daily/lithuania/mirtina-suvi-i-kontrabandininku-masina-paleides-pasienietis-nebus-teisiamas.d?id=73697298.
57. „Vizija, misija, vertybės". Lietuvos policija. Žiūrėta 2019 balandžio 17 d. https://policija.lrv.lt/lt/apie-mus/vizija-misija-vertybes.
58. Babelis, Egidijus. „Gaudant nusikaltėlius Lietuvos pareigūnų rankos – surištos". *15min.*, balandžio 1, 2016. https://www.15min.lt/gazas/naujiena/saugukelyje-lt/gaudant-nusikaltelius-lietuvos-pareigunu-rankos-suristos-787-604499?fbclid=IwAR2rdgIKSB8l6rh72RNMTgxNYEWnIyKRPRuePY0pc5VlgfD4LBbEVMBS9Hg.
59. Čiužauskas, Darius. „Latvis žudikas įkliuvo Lietuvoje". *Respublika*, balandžio 2, 2019. http://www.respublika.lt/lt/naujienos/lietuva/nusikaltimai_ir_nelaimes/latvis_zudikas_ikliuvo_lietuvoje/
60. Lietuvos Respublikos finansinių nusikaltimų tyrimo tarnybos įstatymo Nr. IX-816 7, 15, 17 straipsnių, V skyriaus pakeitimo ir 16, 18 straipsnių pripažinimo netekusiais galios

įstatymo, Lietuvos Respublikos policijos rėmėjų įstatymo nr. VIII-800 2 ir 17 straipsnių, šeštojo skirsnio pakeitimo ir 18 straipsnio pripažinimo netekusiu galios įstatymo, Lietuvos Respublikos policijos įstatymo Nr. VIII-2048 2, 6, 26, 27 ir 28 straipsnių pakeitimo įstatymo, Lietuvos Respublikos vadovybės apsaugos įstatymo nr. IX-1183 2, 12, 22, 23 straipsnių pakeitimo ir 24, 25, 26 straipsnių pripažinimo netekusiais galios įstatymo, Lietuvos Respublikos valstybės sienos apsaugos tarnybos įstatymo Nr. VIII-1996 1^1, 2, 5, 22, 23 straipsnių pakeitimo įstatymo ir Lietuvos Respublikos viešojo saugumo tarnybos įstatymo Nr. X-813 2, 7, 12, 14 straipsnių pakeitimo ir 13, 15 ir 16 straipsnių pripažinimo netekusiais galios įstatymo projektų aiškinamasis raštas. Vidaus reikalų ministerija. Žiūrėta 2019 vasario 13 d. https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalActPrint/lt?jfwid=-wd7z8tnmo&documentId=e2324210def011e59019a599c5cbd673&category=TAK

61. Skamarakaitė, Agnė. „KET pažeidėjų gaudynės: kasmet nuo policijos bėga apie 500 vairuotojų, vaikytis tenka ir laukuose“. *Delfi*, balandžio 14, 2015. https://www.delfi.lt/auto/patarimai/ket-pazeideju-gaudynes-kasmet-nuo-policijos-bega-apie-500-vairuotoju-vaikytis-tenka-ir-laukuose.d?id=67696610.
62. Valeckas, Virgilijus. *Šaunamojo ginklo ir prievartos priemonių panaudojimo teisiniai aspektai*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2008. http://wirgo.home.mruni.eu/wp-content/uploads/2008/12/ginklai-ir-prievarta_atmintine.pdf.

ANOTACIJA

Prievartos priemonių panaudojimas prieš vairuotojus, kurie nepaklūsta policijos pareigūno reikalavimui sustoti yra sudėtingas procesas. Jo sudėtingumą sąlygoja pareigūnui kylanti pareiga per labai trumpą laiką įvertinti tiek faktinį, tiek teisinį pagrindą naudoti prievartą ir pasirinkti proporcingą prievartos priemonę siekiamiems tikslams. Prievartos panaudojimas priverstinai stabdant transporto priemones dažnu atveju sukelia tam tikras neigiamas pasekmes, kurios siejamos su žmogaus teisių apribojimais ir pažeidimais. Todėl šiuo tyrimu išanalizavus prievartos priemonių panaudojimo faktinį ir teisinį pagrindus siekiama atskleisti prievartos panaudojimo policijai priverstinai stabdant transporto priemones galimybes praktikoje ir probleminius aspektus.

Tyrimu nustatyta, kad nacionalinius teisės aktus, reguliuojančius policijos naudojamą prievartą, suderinus su ES teise, prievartos priemonių ypač šaunamojo ginklo panaudojimo galimybės tapo ribotos, tačiau tuo buvo sustiprinta žmogaus teisių ir laisvių apsauga bei sukurtos prielaidos išvengti galimų perteklinės prievartos naudojimo atvejų, kai policijos pareigūnai priverstinai stabdo transporto priemones. Išanalizuota teismų praktika patvirtino, kad esminė sąlyga prievartai naudoti – „neišvengiamas pavojus“ – praktikoje interpretuojama skirtingai. Todėl siekiant objektyviai įvertinti prieš transporto priemones panaudotų prievartos priemonių ir kilusios žalos teisėtumą būtina vadovautis teismų praktikoje suformuotais vertinamaisiais kriterijais (pažeidėjo pavojingumas, realios grėsmės egzistavimas, prievartos priemonės proporcingumas).

Reikšminiai žodžiai: prievartos priemonės, policijos pareigūnai, žmogaus teisės, žalos teisėtumas.

ANNOTATION

The use of forceful measures against drivers who do not obey a police officer's order to stop, is a very complex process. The complexity is based on the officer's duty to evaluate, in a very short period of time, the factual and also legal basis by which a decision can be made on the correct forceful measure to use in order to achieve the desired result. The use of force when ordering a vehicle to stop often causes certain negative outcomes, which involve the limitation and violation of human rights. Due to this, this study aims to analize the forceful measures in respect to the basis of the factual and legal aspects, reveal the use of force of the police when ordering vehicle to stop, the opportunities in practice and problematic aspects.

This research found that the national law acts that regulate the use of force by the police as agreed with the EU law, the use of a weapon,'especially a firearm is limited, however, this strengthened human rights and the protection of their freedom as well as created a reason to avoid possible excessive forceful events- when police officers force vehicles to stop. The analysed court practices confirmed that the main condition to use force- "unavoidable danger" in practice is interpreted in more than one way. Therefore, in attempt to objectively evaluate the lawfulness off forceful measures used against vehicles and the resulting damages, it is necessary to use the appropriate criteria (the hazard the person breaking the law causes, the presence of real danger, the proportion of the forceful measure).

Key words: forceful measures, police officers, human rights, lawfulness of injury.

SANTRAUKA

Magistro baigiamasis darbas tema „Prievartos priemonių panaudojimo prieš transporto priemonių vairuotojus, kurie nepaklūsta policijos pareigūnų reikalavimui sustoti, aspektai“

Prievartos priemonių panaudojimas priverstinai stabdant transporto priemones yra sudėtingas procesas – policijos pareigūnas nuolat susiduria su rizika, kad naudojant prievartos priemones bus pažeisti žmogaus teisių apsaugos principai. Darbe siekiama išanalizuoti prievartos priemonių, kurias taiko policijos pareigūnai prieš transporto priemonių vairuotojus, nepaklususius reikalavimui sustoti, panaudojimo galimybes ir probleminius aspektus.

Šiame darbe teoriniu aspektu atskleidžiama policijos veikloje naudojamos prievartos samprata, priverstiniam transporto stabdymui aktualios prievartos priemonės, jų panaudojimo galimybės praktikoje. Tiriamas prievartos priemonių, kurios naudojamos policijos veikloje, teisinis reguliavimas, vertinamas teisės normų efektyvumas ir suderinamumas su ES teise. Analizuojama teismų praktika, nustatomos aplinkybės, kuriomis vadovaujasi teismai, vertindami panaudotų prievartos priemonių ir sukeltos žalos teisėtumą.

Atlikus tyrimą nustatyta, kad Lietuvos policijos veikloje priverstinio stabdymo priemonių pasirinkimas yra pakankamai ribotas, todėl dažnu atveju tenka persekioti automobilius nesiimant realių priemonių. Lietuva, atsižvelgdama į tarptautinius įsipareigojimus derinti nacionalinės teisės aktus su Europos Sąjungos teise, priėmė teisinio reguliavimo pakeitimus, kurie griežtai apribojo šaunamojo ginklo naudojimą, taip sukuriant prielaidas išvengti galimų perteklinės prievartos naudojimo atvejų, kai policijos pareigūnai priverstinai stabdo transporto priemones. Nors sugriežtintas teisinis reguliavimas tapo aiškesnis, tačiau esminė prievartos naudojimo sąlyga – „neišvengiamas pavojus“ palieka daug vietos interpretacijoms. Atsižvelgiant į tai, darbe analizuoti Lietuvos Aukščiausiasis Teismo suformuoti kriterijai, kuriais būtina vadovautis siekiant objektyviai įvertinti prievartos priemonėmis sukeltos žalos teisėtumą. Galiausiai, atskleidžiamas Europos Žmogaus Teisių Teismo požiūris į prievartos priemonių naudojimą, kuris iš esmės grindžiamas tuo, kad valstybės pareigūnų prievartos panaudojimas turi būti griežtai proporcingas siekiamiems tikslams, o potencialiai mirtina jėga naudojama tik esant realiam pavojui asmens sveikatai ar gyvybei.

SUMMARY

Master's thesis “Aspects of measures against drivers who do not comply to police officers‘ request to pull over“

The use of forceful measures when ordering a vehicle to stop is a difficult process- the police officer constantly faces the risk that whilst using force, the principles of safety within human rights could be violated. This study aims to analyse the possibilities of the use and the problematic aspects of forceful measures that policed officers use against drivers that do not obey the order to stop.

This study reveals, in a theoretical aspect, the concept of the forceful measures used in police practice, the relevant tools and methods for the forceful stopping of vehicles, and the possibilities of using them in practice. The lawful regulations and the effectiveness of norms of the law in regards to forceful measures and the compatibility of these with the EU law are being studied. This study analyses the practice of courts, the circumstances that are set by which the courts rule, when evaluating the lawfulness of forceful measures and resulting damages.

The study found that the selection of forced stoping measures is fairly limited in the practice of the Lithuanian police force, therefore, it is often necessary to chase cars without taking any real measures. Taking into consideration the international responsibility to harmonise national legislation with European Union Law, Lithuania accepted lawful regulation changes which strictly restricted the use of firearms. The changes allowed preconditions to avoid the possible use of excessive force, when police officers order vehicles to stop. Even though the strict lawful regulation has become clearer, the main condition of the use of force “unavoidable danger” leaves a lot of room for interpretation. Having considered this, the study analyses the formed criteria by the Lithuania Supreme Court, which have to be used when aiming to objectively assess the lawfulness of damages caused by use of forceful measures. Lastly, the opinion of the European Court of Human Rights towards the use of forceful measures is revealed, which in essence is based on the fact that the use of force by public officers must be strictly proportionate to the objective they are trying to pursue, and that the potential deadly force is used only in the presence of real danger to a person’s health or life.

Forma patvirtinta Mykolo Romerio universiteto
Senato 2012 m. lapkričio 20 d. nutarimu Nr.1SN-10

PATVIRTINIMAS APIE ATLIKTO DARBO SAVARANKIŠKUMĄ

20 - -
Kaunas/Vilnius

Aš, Mykolo Romerio universiteto (toliau – Universitetas),

_____
(fakulteto / instituto, programos pavadinimas)

Studentas(ė)_____,
(vardas, pavardė)

patvirtinu, kad šis rašto darbas / bakalauro / magistro baigiamasis darbas

„_____

_____“:

1. Yra atliktas savarankiškai ir sąžiningai;
2. Nebuvo pristatytas ir gintas kitoje mokslo įstaigoje Lietuvoje ar užsienyje;
3. Yra parašytas remiantis akademinio rašymo principais ir susipažinus su rašto darbų metodiniais nurodymais.

Man žinoma, kad už sąžiningos konkurencijos principo pažeidimą – plagijavimą studentas gali būti šalinamas iš Universiteto kaip už akademinės etikos pažeidimą.

_____ _____
(parašas) *(vardas, pavardė)*